

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVI

ЈУЛИ, 1905

БРОЈ 7

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 јуна 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова, одликовани су:

Орденом Св. Саве III реда:

Госпођа *Катарина Миловук*, управитељица Више Женске Школе у пензији;

Орденом Св. Саве IV реда:

Г.г. *Петар Јовановић*, учитељ у Шапцу, и *Грујица Протић*, учитељ у Осечини, округа ваљевског;

Орденом Св. Саве V реда:

Г. *Костадин Пешић*, председник општине прибојске, у округу врањском.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 јуна 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова постављен је:

у **Министарству просвете и црквених послова**: за секретара прве класе г. д-р *Петар Вукићевић*, секретар друге класе истог министарства.

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 јула 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова, постављен је :

у **Универзитету**: за секретара друге класе г. *Живојин О. Дачић*, секретар треће класе Универзитета.

БОГОСЛОВИЈА СВ. САВЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 јула 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова, постављен је :

у **Богословији Св. Саве**: за професора синђел г. *Доментијан*, супленат исте школе.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 29 јуна 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова, постављен је :

у **III београдској гимназији**: за професора г. *Милан Грол*, супленат исте школе;

у **зајечарској гимназији**: за професоре г.г. *Маринко Станојевић* и *Милан Недељковић*, супленти исте школе;

у **нишкој гимназији**: за професора г. *Светозар Цветановић*, супленат исте школе;

у **јагодинској гимназији**: за професора г. *Михаило Грујић*, супленат исте школе;

у **првој београдској гимназији**: за вишег учитеља треће класе г. *Ђорђе Јовановић*, вајар, чиновник железничке дирекције;

у **другој београдској гимназији**: за вишег учитеља четврте класе г. *Тјешмир Старчевић*, виши учитељ пете класе исте школе;

у **ужичкој гимназији**: за вишег учитеља четврте класе г. *Стеван Маџура*, учитељ прве класе исте школе; и

у **крушевачкој гимназији**: за вишег учитеља треће класе г. *Милан Мужа*, учитељ прве класе исте школе.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА**Окружним Школским Одборима**

По представци министарства народне привреде од 16. овога мес. ПБр. 3027. одобравам: да земљорадничке задруге могу држати своје канцеларије у зградама народних школа, где год за то има могућности према броју локала, којима школа располаже.

Нека одбори саопште ову моју наредбу свима школским одборима и управитељима основних школа у томе округу.

ПБр. 9168

31 маја 1905 год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,

Ј. М. Жујовић с. р.

**1) Свима окр. школским одборима; 2) Управитељима учит. школа
Београд, Алексинац, Јагодина, Крагујевац**

Главни Просветни Савет на питање мога претходника дао је мишљење: 1. да у I и II разреду основних школа, сем буквара и читанака, не треба да буде никаквих других уџбеника; и 2. да се у III и IV разреду, поред читанака могу допустити уџбеници само за науку хришћанску и историју српскога народа.

Мишљење Главног Просветног Савета о овоме питању ја сам усвојио с тим да се за остале наставне предмете могу употребљавати у школи само помоћне књиге и помоћна средства, које ја, по предлогу Главног Просветног Савета, будем одобрио.

Извештавате се одбори, управитељи о овој мојој одлуци с наредбом да је саопштите на потпис свима учитељима и учитељицама у школском округу ради знања и тачног управљања по истој, имајући на уму одредбе чл. 26. Правила о штампању уџбеника за народне и средње школе. О извршењу ове наредбе поднеће ми се извештај до 1. јула ове године.

ПБр. 8465.

4 маја 1905 год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,

Ј. М. Жујовић с. р.

ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА О КЊИГАМА

Одлуком г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 8921 од 31 маја 1905 године одобрено је да се књига *Моје радовање* од Мих. Сретеновића учитеља у издању књижарнице Рајковића и Ђуко-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

вића може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испитима и да се може набављати за ђачке књижнице.

Одлуком г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 8921 од 30 маја 1905 године одобрено је да се књига *У часу одмора* од Саватија М. Грбића учитеља у издању књижарнице Рајковића и Ђуковића може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испитима и набављати за ђачке књижнице.

Одлуком г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 8921 од 30 маја 1905 године одобрено је да се књига *Село*, од Милорада Петровића у издању књижарнице Рајковића и Ђуковића може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима, и да се може набављати за ђачке књижнице.

Одлуком г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 9139 од 31 маја 1905 године одобрено је, да се деџи лист: *Мала Србадија* који уређује Михаило Милошевић учитељ а издаје Учитељско Удружење може поклањати ученицима основних школа о годишњим испитима и набављати за ђачке и школске књижнице.

П Р А В И Л А

ДРУШТВА ЗА ШКОЛСКУ ХИГИЈЕНУ И НАРОДНО ПРОСВЕЂИВАЊЕ.

І.

Опште одредбе.

Име, седиште и печат друштвени

Члан 1.

У Краљевини Србији оснива се „Друштво за школску хигијену и народно просвеђивање“, са седиштем у Београду.

Члан 2.

Друштво има свој печат, који је овалнога изгледа с насловом: „Друштво за школску хигијену и народно просвеђивање“, а у средини мото: „За отаџбину живом речју и пером“, испод којег стоје речи: „Основано 1905. године“.

Члан 3.

Задатак друштва.

Задатак је друштва: да настојава на подизању хигијенских школских зграда и дворишта у целој Србији; да привлачи пажњу државних и општинских чињеница, као и родитеља, на савремене школске уредбе,

које се односе на младу школску децу и одраслије ђаке у добу њихова развића; да се труди, да умерена физичка вежбања (гимнастика) и кретања на чистом ваздуху добију ону примену, коју здравље и доба школске деце захтевају; да тежи реформама садашњих школских програма и метода, како би се избегла умна преоптерећеност и расипање дечје умне снаге; да тражи веће учешће лекара у школском животу у опште; да помаже школску омладину морално, — а чим наступи могућност и материјално — како би се телесно и умно здравље што боље развило и очувало, а велика смртност међу школском омладином умањила; и, да просвећује народ јавним популарним и бесилатним предавањима из свих грана људскога знања и друштвених потреба.

II.

Материјална и друштвена средства.

Члан 4.

Материјална средства.

Извори за подмирење друштвених потреба јесу:

1. Улози оснивача, редовних чланова и помагача; прилози добротвора, утемељача и почасних чланова;
2. Камата од уложенога капитала на приплод;
3. Помоћ државна, разних општина, цркава и манастира;
4. Приходи: а) од забава у корист овога друштва и б) од друштвених марака;
5. Поклони појединих корпорација, новчаних завода, појединих добрих људи, приватних установа, итд.

Члан 5.

Друштвена помоћна средства.

Музеј

Ради држања јавних бесплатних и популарних предавања у народу, друштво има свој музеј, који ће се звати „Музеј за школску хигијену и народно просвећивање“. Циљ овога музеја биће:

- а) Да набавља сва средства за јавна, бесплатна и популарна предавања у народу; и
- б) Да позајмљује основним и средњим школама сва потребна учила за предавање из школске хигијене, и она, која су потребна за јавна популарна предавања у народу.

Како ће се управљати друштвеним музеумом, друштво ће прописати нарочити Правилник.

Члан 6.

Готов друштвени новац даваће се на приплод Управи Фондова; или, по решењу Управнога Одбора, другоме ком новчаном заводу.

Сместиште друштвенога музеја биће у Београду. Њиме рукује Управни Одбор посредством свога секретара. Управни Одбор одговара морално и материјално за друштвену имовину.

III. Чланови.

Члан 7.

Члан друштва може бити сваки поданик Краљевине Србије без разлике пола, узраста, вере и занимања.

Да би неко постао члан овога друштва треба:

1. Да га Главном Одбору представи и предложи један члан друштва;
2. Да га изабере и прими Главни Одбор већином гласова присутних чланова.

Чланови се деле на:

1. Чланове осниваче,
2. Редовне чланове,
3. Помагаче,
4. Добротворе,
5. Утемељаче, и
6. Почасне чланове.

Члан 8.

Дужности чланова.

1. Чланови *оснивачи* јесу они, који су основали ово друштво и положили по 25 динара једанпут за свагда као свој оснивачки улог;
2. *Редовни* су чланови они, који плаћају годишње 6 динара;
3. *Помагачи* су они, који плаћају годишње 4 динара;
4. *Утемељачи* су, који једном за свагда положи на друштвене циљеве 50 динара;
5. *Добротвори* су они чланови, који положи друштвеној благајни једном за свагда најмање 100 динара;
6. *Почасни* су чланови они, које друштво за такве изабере на својим редовним скуповима по предлогу Управнога Одбора, а за њихове услуге или добротинства, која су друштву учинили.

Члан 9.

Чланови оснивачи, редовни и помагачи дужни су, својом заузимљивошћу, помагати, да се што више чланова упише у ово друштво; да уредно похађају јавна популарна предавања и редовне годишње скупове друштвене.

Члан 10.

Права чланова.

Чланови оснивачи, добротвори, утемељачи и редовни имају права говора и гласа на редовним и ванредним скуповима друштвеним; могу бити изабрани за часнике Главнога Одбора и пододбора; могу се служити предметима друштвенога музеја, и на друштвеним забавама плаћају половину одређене улазнице.

Чланови помагачи имају права саветовања на редовним и ванредним друштвеним скуповима, али немају права гласа и не могу бити

www.nauka.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
изабрани за часнике Главнога Одбора и пододборā. И ови се чланови могу служити предметима друштвенога музеја.

Члан 11.

Почасни чланови, добротвори, утемељачи и оснивачи добијају друштвену диплому.

Члан 12.

Сви чланови друштвени имају права да подносе писмене предлоге, који се тичу бољитка и напретка овога друштва.

IV.

Друштвени органи.

Члан 13.

Главни Одбор.

Друштвом управља Главни Одбор од 15 чланова. Поред ових бирају се још 15 њихових заменика са истим правима и дужностима. Чланови Главнога Одбора морају бити из Београда, и бира их редовни годишњи скуп на три године.

Члан 14.

За чланове Главнога Одбора бираће се по могућству: један професор Универзитета, један професор средњих школа, један учитељ или учитељица, један лекар, један инжењер, један новинар, један трговац, један књижевник, један железничар, један апотекар, један занатлија и један редован ученик Универзитета. А за заменике, поред поменутих професија, могу бити изабрани још и ови: један свештеник, један уметник, један индустријалац и један поштанско-телеграфски чиновник.

Члан 15.

Управни Одбор.

На првој седници, после редовнога годишњег скупа, чланови Главног Одбора бирају из своје средине осам лица за чланове Управнога Одбора на годину дана.

Управни Одбор, као административни орган овога друштва, управља све текуће послове друштвене. С тога он бира из своје средине председника, потпредседника, једног секретара и једног благајника.

Члан 16.

Услови за чланове Главнога Одбора.

Чланом Главнога Одбора може постати само Србин, који ужива сва грађанска и политичка права. Од овога се (грађанских и политичких права) изузимају само редовни ученици Универзитета.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Она лица, која буду изабрана у Главни Одбор овога друштва, у *првој* седници, којој присуствују, задају часну реч, да ће најживље, најтачније и најсавесније радити на друштвеном задатку. Који се члан одбора и после часно задате речи ипак покаже нехатан и немарљив; који не буде отправљао своју дужност с љубављу и истрајношћу, Главни Одбор биће дужан, после треће (писмене) опомене, коју томе члану саопшти председништво по решењу Главнога Одбора, да га искључи из Главнога Одбора, и његово место одмах попуни замеником по азбучном реду презимена.

Члан 17.

Чланови Главнога Одбора врше све друштвене послове бесплатно, а кад неко од њих, по решењу Главнога Одбора, треба да отпутује у унутрашњост Србије ради друштвених задатака, онда ће му друштвена благајница, а по решењу Главнога Одбора, одредити и исплатити потребну суму путнога трошка.

Члан 18.

Сваки члан Главнога Одбора дужан је, у датим приликама, похађати разне основне и средње школе у земљи, и извештавати Управни Одбор о свакој неисправности и нехигијенском стању школа и ученика. Сем тога, сваки члан Главнога Одбора дужан је, по могућству, држати годишње најмање три предавања за народ. Програм ових предавања утврђује почетком сваке године Главни Одбор, а место предавања одређује Управни Одбор.

Члан 19.

Седнице Главнога Одбора сазива председник или по потреби потпредседник; а Главни Одбор састаје се за решавање свих важнијих питања, за која Управни Одбор нађе, да је потребно, да их изнесе Главном Одбору на решавање.

За пуноважно решење Главнога Одбора треба да је присутно најмање 10 чланова, рачунајући у тај број и чланове Управнога Одбора.

Чланови, који су спречени неодложним послом, могу гласати и писмено. С тога ће се на позиву у седнице сваком члану саопштити и дневни ред.

Члан 20.

Седнице Управнога Одбора држе се сваких 10 дана, а по потреби и чешће. Седнице сазива и њима рукује председник, а кад је он спречен, онда потпредседник.

У седницама се решава простом већином гласова. Седница Управнога Одбора може пуноважно решавати ако буде присутно најмање шест чланова заједно са председником или потпредседником. На случај равне поделе гласова, решава она страна, на којој је председник.

Члан 21.

Круг рада Управнога Одбора.

Управни Одбор, као друштвени административни орган, вршиће, поред текућих послова, још и ове радње:

1. Склапаће инвентаре канцеларијских и музејских предмета;
2. Одређиваће места, где ће се држати јавна популарна предавања;
3. Извештаваће претходно и на време школску и полицијску власт онога места, где се желе држати јавна предавања;
4. Бринуће се, да предавачи добију на време потребна учила за предавања;
5. Набавља сва учила и потребан материјал за јавна популарна предавања;
6. Прикупља уплате свих друштвених чланова, и води тачан рачун о свима приходима и расходима друштвеним;
7. Sprema годишњи извештај за редовне скупове, и подноси их претходно на оцену Главном Одбору;
8. Sprema извештаје за надлежне власти обухваћене овим правилима;
9. Полаже јаван рачун скупу о руковању благајницом и покретном имовином друштвеном;
10. Сваких три месеца подноси Главном Одбору извештај о своме раду, а овај га објављује путем штампе;
11. Да претходно претреса предлоге појединих чланова, па да их после тога шаље Главном Одбору на мишљење;
12. Да прописује правила о руковању друштвеним музејом;
13. Да прима и отпушта послугу друштвеног музеја;
14. Да води преписку са свима пододборима, и да се стара, да се приходи друштвени што више увећају; и
15. Објављује сазив редовних и ванредних скупова друштвених.

V.

Годишњи скупови друштвени.

Члан 22.

Редовни годишњи скуп.

Редовни годишњи скуп овога друштва састаје се сваке године у другој половини месеца јуна у Београду, или у другом ком месту у Србији, које одреди Главни Одбор.

Дневни ред годишњег скупа одређује Главни Одбор. Сазив редовног годишњег скупа мора се објавити путем штампе најмање 15 дана пре скупа.

Члан 23.

Редовни годишњи скуп друштвени решава:

1. О извештају Главног Одбора;
2. О стању и приликама музеја;
3. Одређује из своје средине три члана, који ће прегледати друштвене рачуне, па о истим подноси извештај скупу;
4. Решава о предлозима Главног Одбора, и одређује буџет друштвени;

5. Решава о предлозима појединих чланова, који буду упућени Управном Одбору на 15 дана пре састанка годишњег скупа;
6. Издаје разрешницу Главном Одбору о раду друштвеном;
7. Бира себи председника, који ће руководити скупом;
8. Мења своја правила; и
9. Бира почасне чланове (према чл. 8. тач. 6.).

Члан 24.

Редовни годишњи скуп отвара председник Управног Одбора, а ако је он спречен, онда потпредседник, а пословима рукује и председава онај, кога скуп изабере за председника.

Члан 25.

На редовним скуповима може се пуноважно решавати са оноликим бројем чланова, колико их дође на скуп.

Члан 26.

На скупу се води записник, који потписује председник и изабрани деловођа, а оверавају га три члана, које скуп за то изабере.

Члан 27.

На скупу се решава простом већином присутних чланова. Избор чланова Главног Одбора врши се увек тајним гласањем.

Члан 28.

Ванредни скуп.

Ванредни скуп друштвени може се сазвати, кад то хитне друштвене потребе изиескују, у ком случају ванредни скуп сазива Главни Одбор. —

Ванредни се скуп сазива и на захтев једне трећине ($\frac{1}{3}$) друштвених чланова, који су платили редовни члански улог, и који свој захтев представе Главном Одбору најмање на 20 дана раније.

Кад Главни Одбор прими такав захтев, дужан је одмах сазвати ванредни скуп.

Ако ванредни скуп друштвени сазивају чланови, а не Главни Одбор, они ће бити дужни у свом захтеву да означе и циљ ванреднога сазива скупа.

Члан 29.

Ванредни скуп решава само о оним питањима, ради којих је и сазван. Њиме рукује председник, кога ванредни скуп изабере.

И за ванредни скуп друштвени важе оне одредбе, које по овим правилима важе и за редовне скупове.

VI. Предавања.

Члан 30.

Сем чланова Главног Одбора може држати у име друштва јавна популарна предавања сваки Србин, који се за иста способним осећа. Али предавач је дужан, да о својој жељи извести Управни Одбор, и поднесе своје предавање у изводу или у целини на оцену и одобрење, ако то Одбор захтева.

Управни Одбор не може допустити, да се у име друштва држе предавања:

- а.) У којима преовлађује лична полемика;
- б.) Предавања о верским питањима, таква, која нападају основе хришћанства; и
- в.) Предавања о политичким питањима, која агитују за ма коју политичку странку.

Члан 31.

Новчана средства и потребна учила даје предавачима Управни Одбор, по правилима, која ће Управни Одбор израдити а Главни Одбор одобрити.

Члан 32.

Награде и одликовања.

Ко предано и с вољом буде радио на народном просвећивању и потпомагању школске хигијене може бити награђен.

а., Ту награду могу добити особито пажљиви, вредни и одлични ученици свих школа; учитељи, учитељице, професори, лекари итд. и у опште сви они, који се нарочито одликују у савесном вршењу њихове племените дужности, и који се буду особито заузимали у примерном неговању, поучавању, упућивању и васпитавању школске деце и одраслих; у буђењу народне свести, подстрекивању на чистоћу, вредноћу у раду и штедњи.

б., Награђиваће се медаљом части и другим наградама, о којима ће решавати Главни Одбор у свечаној седници, која ће се сваке године држати за тај циљ.

VII.

Нарочите одредбе.

Члан 33.

Престанак чланства.

Чланом овага друштва престаје бити:

1. Онај, који на чланство поднесе писмену оставку;
2. Ко за годину дана не плати свој редовни улог;
3. Онај, кога судови земаљски осуде на губитак грађанске части и грађанских права;
4. Онај, кога $\frac{2}{3}$ присутних чланова искључи из чланства, из разлога, да је радио противу овога друштва и његових задатака.

Члан 34.

Зарад привреднога васпитања омладине и материјалнога благостања нашега народа друштво ће тежити, да што скорије заведе *ручне практичне радове* у више разреде основних школа.

Члан 35.

Година овога друштва траје од 1. јуна једне до 1. јуна друге године. Управа друштва подноси крајем месеца јула сваке године Министру Просвете свој извештај о раду и постигнутом успеху.

Члан 36.

Прелазно наређење.

Садашњи „Одбор грађана“ — потписници ових правила као оснивачи, — одмах, чим ова правила буду штампана, отварају упис у друштво, и када се буде уписало најмање сто (100) чланова, сазваће скуп, и изабрати Главни Одбор по члану 13. и 14. ових правила.

маја 1905. године,
у Београду.

Чланови оснивачи:

Проф. М. Ј. Андоновић, Др. Св. М. Марковић, лекар, проф. Жив. Ј. Јуришић, Лазар Ј. Обрадовић, виши учитељ, Јелница А. Весовићка, Мијаило Викторовић, дворски апотекар, Н. Манојловић, инжењер, Др. Ђ. Д. Николић, апот. Др. Миливоје Н. Јовановић, професор, Таса Ђ. Ивковић, контролор железничке дирекције, Васа А. Симић, учитељ, Милан Марковић, столар.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

907. РЕДОВНИ ССТАНАК

2. априла 1908. год.

Били су: потпредседник: **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: **Павле Ј. Поповић**, **д-р Чед. Митровић**, **Љуб.М. Протић**, **Ранко Петровић** и **д-р Миливоје Н. Јовановић**; и ванредни чланови: **Павле Аршинов**, **Никола Длазић** и **Мирко М. Поповић**,

На овој је седници председавао г. **Ранко Петровић**.

Пословођ: **М. И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 906. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. овога месеца, ШБр. 6877, којим се позива Главни Просветни Савет да кандидује потребан број лица, која би се могла крајем ове школске године одредити за изасланике на учитељским испитима у учитељским школама.

Савет је изабрао и предложио г. Министру ову господу: г.г. **д-ра Војислава Бакића**, професора Велике Школе у пензији; **Јована Миодраговића**, професора II београдске гимназије; **Петра Деспотовића**, школског надзорника у пензији; **Ранка Петровића**, професора III београдске гимназије; **Љубомира М. Протића**, референта министарства просвете и црквених послова; **д-ра Миливоја Н. Јовановића**, професора II београдске гимназије; и **Светислава М. Максимовића**, професора I београдске гимназије.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 6. овога месеца, ШБр. 6692, којим се позива Главни Просветни Савет да кандидује потребан број лица, која би се крајем ове школске године могла одредити за изасланике, који ће прегледати и оценити рад и успех у основним школама, а према члану 84. закона о народним школама.

Савет је одлучио: да г.г. Васа Димић, Љубомир М. Протић и Ранко Петровић, редовни чланови Савета, изаберу и предложе Савету потребан број лица за ове кандидате.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 26 овога месеца Пбр. 6060, којим се спроводе Савету на оцену акта о кривици г. Војислава Шумкарца, учитеља из Зајечара, с питањем: каквом би казном требало казнити овога учитеља за учињену кривицу.

Савет је одлучио да г.г. д-р Чедомиљ Митровић и д-р Миливоје Н. Јовановић редовни чланови Савета прегледају сва акта по овоме предмету и да Савету реферују.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 8. овога месеца, ПБр. 6631, којим се пита Савет за мишљење: да ли се г-ђа Јелица (Петровићева) Обрадовићка, пређашња учитељица, с обзиром на накнадно поднесене доказе, може повратити у учитељску службу.

Савет је прегледао доказе, које је г-ђа Обрадовићка накнадно поднела о својој невиности, и није нашао разлога да мења своју раније донесену одлуку по овоме предмету на 896. састанку.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. овога месеца, ПБр. 6911, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Михаила М. Станојевића, учитеља из Београда: који је молио за одобрење да се његов превод Гетеове басне *Reinecke Fuchs* под именом „Тета Лија“ може употребљавати за поклањање ученицима и ученицама основних школа о годишњем испиту и да се може набављати за ђачке и школске књижнице основних и средњих школа.

Савет је одлучио: да г. д-р Миливоје Н. Јовановић, редовни члан Савета, ову књигу прегледа и да о њој Савету реферује.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 20 овога месеца, ПБр. 6971, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Михаила П. Милошевића, учитеља и уредника листа „Мале Србадије“, који је молио за одобрење да се овај његов лист може употребљавати за поклањање ђацима о годишњим испитима и да се може набављати за школске и ђачке књижнице.

Савет је одлучио: да г. д-р Миливоје Н. Јовановић, редовни члан Савета, прегледа све поднесене бројеве овога листа за 1904—1905. школску годину и да о њима Савету реферује.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 22. овога месеца, ПБр. 7203, којим је спроведена Савету на оцену

www.uns.ac.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 молба г. Крете Димитријевића, учитеља и уредника дејег листа „Бачки Напредак“, који је молио за одобрење да се овај његов лист може набављати за школске и ђачке књижнице основних школа.

Савет је одлучио: да г. д-р Миливоје Н. Јовановић, редовни члан Савета, прегледа све поднесене бројеве овога дејег листа и да о њима Савету реферује.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 6298, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Милоша Красојевића, који је молио да се Вукосави Красојевићевој, ученици III разреда крагујевачке основне школе, даје по 20 динара издржања из Задужбине владике ужичког Вићентија Красојевића.

Савет је одлучио: да се ова молба упути надзорном одбору ове задужбине на преглед и оцену.

X

Прочитано је писмо г. д-ра Николе Вулића, којим извештава Савет да он и г.г. Мита Живковић и Стеван Фотић, професори, до краја маја ове године не могу прегледати рукописе г. Фр. Елезовића „Избране песме П. Овида Назона“.

Савет је одлучио: да се г.г. д-ру Николи Вулићу, Мити Живковићу и Стевану Фотићу, продужи рок предвиђен чл. 7. Правила о уџбеницима ради прегледања овог дела и да се ови референти умоле да ово дело прегледају у колико им је могућно пре и да Савету реферују.

XI

Прочитано је писмо г. ректора богословије Св. Сава од 4. овога месеца, Бр. 292, којим је доставио Савету стручне задатке за професорске кандидате, који желе да полажу професорски испит из богословских предмета по закону о професорским испитима од 1880 године, а које је Професорски Савет ове богословије предложио по тражењу Главног Просветног Савета.

Предложени задаци гласе:

ТЕМЕ

за

Богословске професорске кандидате

Из догматичке групе

1. Символи до Никејског Сабора (325).
2. Је ли могућа историја догмата, као наука, према црквеном појмању догмата?
3. Критика Корнакова дела: „Суштина Хришћанства“.
4. Одношај између Хришћанства и Филантропије.
5. Критика језуитске теорије пробабилнизма.
6. Критика моралног учења грофа Толстоја.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

II. Из историјско-канонске групе

1. Домаћи извори за историју српске цркве.
2. Стање српске цркве од укинућа пећке патријаршије до Милентија Павловића, Митрополита Србије.
3. Мученици хришћанске цркве у борби Хришћанства с многобошцима у Илирику (од 1—4 в.).
4. Одношај Турака према Хришћанима Балканскога полуострва од 15. века до данас.
5. Религиозни, морални и физиолошки значај сроства, и његов утицај на теорију брачног права.
6. Утицај римског права на развитак црквенога законодавства.

III. Из практичне групе

1. Србљак, његов састав и појезија.
2. Св. Тајне, по учењу апостолских ученика.
3. Архипастири Србије XIX в. као црквени беседници.
4. Егзегетика у служби беседништва.
5. Кипријан Картагенски као литерарни представник практичног богословља својега времена.
6. Погледи бл. Јеронима на пастирску службу.

Из седнице професорског савета Богословије Св. Саве од 28 марта 1905. године.

По прегледу свих ових задатака Савет их је све усвојио и предложио г. Министру за домаће задатке оних професорских кандидата, који желе да полажу професорски испит из поменутих група богословских предмета.

XII

Прочитан је нацрт плана за израду уџбеника за Зоологију у нижим разредима средњих школа, који су израдили и Савету поднели г.г. Ранко Петровић, Павле Аршинов и Никола Ранојевић, професори.

Нацрт плана гласи:

Главном Прсветном Савету

У вези реферата, раније поднесених Савету према одлукама од 15 децембра 1904 и 12 априла 1905, потписати су израдили нацрт плана за израду уџбеника зоологија за нижи течај наших средњих школа, и мишљења су да тај нацрт треба да обухвата ове захтеве:

1. Уџбеник мора бити обима у коме се лако може прећи са 35 часова предавања, а који се имају овако распоредити: 8 часова на науку о човеку, 15 часова на кичмењаче, и 12 часова на остала животињска кола (*мекушици, зглавкари, црви, зракари, дуљари и ираживотиње*).
2. У пром одељку, науци о човеку, изнети главна обележја органа човечјег тела и обележити им радње. Органе груписати у приборе с кратким напоменама о задатку, неговању и чувању њиховом.

Прибор за храњење, као лакши за дечје схватање, описати пре прибора за осећање.

3. У кичмењачком колу описати пет животињских типова, по једног као представника за сваку класу. На основу тога утврдити обележја кола

кичмењака и разлике између појединих класа тог кола. При опису типова задржати се само на главним диференцијалним обележјима важнијих органа, по којима се разликују како од човека тако исто и међу собом.

Класе кичмењачке разрадити по *редовима*, а веће редове и по *племенима*. Поред ових систематских јединица, реда и племена, утврдити код првих редова класе сисара још и појам животињске *врсте* и *одлике*.

4. Остала животињска кола такође разрадити по типовима, и само за коло *зглавкара* описати типове за поједине његове класе, а за остала кола узети по једног представника. Само класу *инсеката*, најмногобројнију а у исто време и најзначајнију после кичмењака, разрадити и по редовима. Кола пак, мања по броју врста заступљених код нас, не разрађивати чак ни по класама.

5. У опису свих животињских кола да буду првенствено заступљене животиње из домаће фауне, а из стране само најзначајније и то поглавито за важније редове који нису код нас заступљени. За домаће животиње поред ознаке о постојбини, пореклу, дати опширнији опис њихова живота; тако исто и за друге корисне и штетне врсте с напоменама по чему су корисне или штетне.

6. Уџбеник украсити сликама. Слике имају да послуже објашњењу текста и према томе лакшем и бржем децејем схватању. Оне имају јасно и верно да представе важније описане органе, код човека још и топографски размештај унутрашњих органа, и животињске врсте само мање познате.

7. Штампан уџбеник заједно са сликама да буде од 6—8 табака прописане осмине и слова.

27. априла 1905 год.

Београд.

Захвални Просветном Савету
на поверењу.

Ранко Петровић
Павле Аршинов
Никола Ранојевић

Савет је овај план за израду уџбеника за Зоологију нижих разреда средњих школа примио у целни и предложио г. Министру с тим, да се овај уџбеник изради до 1. јануара 1906. године и да се писцу за примљени уџбеник може дати *две хиљаде до две хиљаде и пет стотина (2000—2500) динара* награде једном за свагда.

XIII

Прочитани су реферати г.г. д-ра Михаила Петровића и Ђорђа Анђелковића, професора, о књизи: „Аритметика и Алгебра, за више разреде средњих школа“, коју је у рукопису поднео г. д-р Петар Л. Вукићевић и молио да се прими за сталан уџбеник државног издања.

Реферат г. д-ра Михаила Петровића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети реферат о рукопису под насловом „*Аритметика и Алгебра за више разреде средњих школа*“ од г. Д-р Петра Вукићевића, за који писац тражи да се усвоји за стални уџбеник и да се откупи за државно издање.

Овај је уџбеник у главном превод дела D-г F. Ноћевар-а „*Lehrbuch der Arithmetik und Algebra für die oberen Classen Mittelschulen*“, али је местимице допуњен или прерађен према наставном програму за наше средње школе. Тако, између осталог, унесене су особине квадратних функција и одредбе њихових максимума и минимума; прерађени су примери и задаци за логаритамско рачунање и удешени за рачунање са нашим логаритамским таблицама у којима су логаритми дати са шест децимала, док су у противном ти примери рађени са пет децимала удешени за таблице што томе одговарају итд.

Оригинал је признат уџбеник у аустријским средњим школама а израђен је по детаљним инструкцијама за такве уџбенике. О њему мислим да могу поновити оно што сам раније рекао о другом једном уџбенику од истог писца: он би био ваљан уџбеник и за наше средње школе, чији је програм за Аритметику и Алгебру у вишим разредима њиме потпуно обухваћен и у свима деловима једнолико разрађен. Али он је, осим тога, израђен онако, како мислим да га и треба радити за више разреде: прегледно, концизно, без многих детаљисања оних доказа, код којих је ученику виших разреда довољно дати само скицу, а коју ће он сам, или уз помоћ наставникову, знати допунити. Дефиниције су у овоме уџбенику тачне и модерне, извођење и доказивање логично, прецизно и разумљиво. Свака теорема или правило има облик најближи ономе, који се непосредно чита из самога обрасца, чим је олакшано памћење исказаних истина и боље схватање њиховог смисла. Нарочито се истиче по јасноћи и разумљивости одељак о особинама целих бројева. Добро је што су унесене пробе рачунања помоћу деоних остатака, које су практичне, а не налазе се у Мочниковим уџбеницима. Верижно је правило изведено на врло прост начин, са доказом јаснијим но у многим другим уџбеницима. Појам о функцијама дат је у одељку о полиномима, где му је и природно место. Цео одељак о комбинацијама истиче се простотом и јасношћу.

Са друге стране налазим да би из уџбеника требало потпуно изоставити верижне разломке, којима и према њиховом значају и према искуству наставника не би требало да има места ни у наставном програму. Напомену у чл. 20. о „принципу одржања формалних закона“ требало би такође изоставити, јер принцип, поред све своје звучности, нема практичног значаја и помаже код ученика развијање навике на фразирање. На послетку, сав материјал унесен у дело, није подједнако потребан за реални и хуманистички одсек наших средњих школа. Требало би ма каквим знаком означити или ситније штампати оне одељке, који требају само ученицима реалног одсека.

По целокупном утиску, који сам добио о рукопису, мислим да би се он могао препоручити за оно што писац тражи. Додајем само да је веома потребно уз овај уџбеник израдити у нарочитој свесци и збирку задатака.

5. фебруара 1905 год.
у Београду.

Михаило Петровић
проф. Веа. Школе

Реферат г. Ђорђа Анђелковића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам послати ми превод (с допунама) Алгебре Д-р К. Хочевара од г. Петра Вукићевића пређе професора сада секретара министарства просвете и црквених послова. Част ми јепослати Савету извештај о њему са оценом.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

1.

О преводу могу одмах рећи да је добар и ако се могу наћи ситуације грешке.

Што се тиче самога дела оно се, по себи одликује прецизношћу дефиниција и постулата као и доследношћу при доказивању теорема, што протиче из консеквентне примене самога начина којим се доказују истине дедуктивним путем. Сем тога дело се одликује обилним нотицама из историје саме математике те тиме свакојако буди живљи интерес у ученика за значај појединих истина или и теорема.

Али искључива употреба самога дедуктивнога метода при доказивању фундаменталних истина чини, те се ово дело неће моћи са успехом употребљавати у нашим средњим школама. Шта више, Мочникова алгебра, која по прецизности дефиниција и консеквентности стоји ниже Хочеварове, овде одговара више задатку уџбеника за више средње школе, јер графским представама јаче утврђује извесне појмове.

Писање математичких уџбеника а тако исто и преводјење и прерада за средње школе треба да има на уму, и ако се пише за одраслије људе, ону главну масу ученика, код које је виши развитак (нарочито у V и VI раз.) тек нешто појмно. Код ових ученика је логичка моћ још далеко од тога да може издржати дугачак низ умозакључака чији је принцип у овоме: ако је $a = b$ а $b = c = d \dots t = u$ то је $a = u$. Толике напоре умне енергије могу издржати они дечади који су не само одарени него и трудољубиви; чији ум ради много интензивније са живим асоцијацијама са јаким памћењем. Такав је број увек једна одабрана мањина ученика и само је она кадра доследно одржавати у смотри логички ланац $a = b = c \dots$ итд. до u .

Могућно је да су многи ученици VII-ог и VIII-ог разреда већ извежбани у употреби дедуктивнога метода, али се то не може рећи за оне из V-ог и VI-ог разреда.

Са ових разлога налазим да би Хочеварову Алгебру требало још у нечем прерадити, сем онога што је г. Вукићевић учинио. Ова допуна јесте онај елемент који мора имати сваки добар уџбеник за више разреде средњих школа, тако, да она непосредно помогне самоме ученику као доказно средство за прецизније и савршеније појимање броја и бројне области. Од такве допуне се може с разлогом очекивати генерализање појмова о броју, почев од апсолутних или природних до супротних и разломљених, а одатле на рационалне, имагинарне и комплексне бројеве.

Код Хочевара је ово само наговештено. Ту се тек узгред помиње како се даном појму о броју *може* дати и *очигледан* значај, али ће ученицима бити нејасно кад нема потребних слика, које ће доиста дати јасан, очигледан значај извесног појма. По мојем мишљењу то се не може допустити у средњешколској настави било то и за највише класе средње школе.

Да се код других писаца на то нарочито пази ја ћу примера ради изнети пред Просветни Савет како је то израђено у двама делима намењеним средњешколској настави. Једно је од њих француско¹ које се употребљава у вишим разредима средњих француских школа математичке класе (А и В) са методом излагања и анализом каква је у Хочевару.

У овоме делу, после датих дефиниција у § I. и нотација количина у § II износи се бројна линија по неколико пута и на њој објашњавају операције сабирања и одузимања негативних бројева а у § III т. 17. још и множења.

¹ E. Combette, Cours abrégé d'Algèbre élémentaire. Paris 1905.

Друго је дело² немачко писано скроз индуктивном методом и то опет за више средње школе и семинаре. Ту су графиски илустроване све операције разних ступњева. У одсеку који говори о првоме проширењу бројне области изnose се врло чисти појмови о потреби проширења бројне области и о постанку негативних (супротних) бројева, објашњавајући их и геометриски и аритметички. За тим се графиски објашњавају све три операције као и у француском делу. Ну у овоме делу има графиских представа и других бројних области. Тако су и рационални бројеви представљени полигоном којем су стране дате дужинама $1 \sqrt{2} \sqrt{3}$ итд. итд. а тако исто конструктивно су представљени имагинарни бројеви и бројна равнина за комплексне бројеве.

У опште код овога писца велику дружбу чине геометриске илустрације којима се објашњава значај извесних често употребљаваних алгебарских израза дајући графиску представу и за квадратну једначину.

Код Е. Combett-a постоји графиска илустрација функција $y = ax + b$; $y = ax^2 + bx + c$ $y = F(x)$ као и многа решења задатака о максимуму и минимуму.

Према свему овоме моје је мишљење: *да се превод Хочеварове Алгебре од г. Вукићевића може употребљавати као уџбеник у вишим гимназиским разредима а и вишим средњим школама само под погодбом да г. преводилац (који је једним делом и сам осетио потребу за прерадом) обради и експлицитивно унесе графиске представе броја ма које бројне области у одсеке где им буде место (ка одсеку с § 19. итд. у одсек D ка § 30. итд.) а по могућству унесе и графиске илустрације функција.*

2.

Што се тиче IX одељка Алгебре Хочеварове који говори о верижним разломцима, г. преводилац тражи мњење да ли не би боље било изоставити тај одељак и место њега унети теорију о конгруентним бројевима.

Ја, лично, не смем казати да бих у име какве стручности смео одобрити ову размену, али се користим једним својим преводом који је изашао у „Наставнику“ за 1898 годину а зове се *Математика* и *Рачунање* од Д-ра Макса Симона проф. математике на Стасбуришком лицеју, па мислим изнети његово мњење о таквим питањима.

На стр. 28 мојега превода говорећи о значају једначина за средњешколску наставу Д-р Симон вели: да се оне јављају већ при операцијама првога ступња (нпр. $a + b = x$ $a - b = y$ $a - (-b) = z$ итд.) као решење једначина 1-ог степена, али у вези с овим он вели: да ваља избегавати увек она рачунања која су само од формалног значаја и ту наводи да су то: извлачење корена писменима, тражење заједничке мере алгебарских израза, теорија верижних разломака, детерминанте па и саме диофантове једначине.

Детерминанте, вели, јесу математичко оруђе само стручњацима али као математичка операција која за другог мисли оне нису ученику потребне јер је њему потребно да о свему *сам* размисли.

Према оваквом мњењу Симонову ја бих се сложио са г. преводиоцем да се изоставе и верижни разломци, али бих тако исто рекао да би можда само потпуности ради могла доћи теорија о конгруентним бројевима у одељак о теорији бројева и бројним системама. Ова је теорија изложена у Шилеровој

² Werner Schiller, Aritm. u. Algebra; Leipzig Teubner 1897.

алгебри § 68 са овим практичним последицама да се може вршити уверавање о резултату множења два декадна броја и доказ делјивости са 9 и 11. Да ли је ово толико стварно и потребно ја не увиђам.

Место свега овога боље би било обрадити као засебан одељак скраћене радње: сабирања, одузимања, множења и делења; степеновања и креновања.

3.

На крају реферата имам да додам још неке напомене о неким терминима које је употребио г. преводилац.

1). Код § 26 г. преводилац преводи реч *Folgesatz* речју *закључак* и ако ми се чини да је се већ одомаћила реч код нас а та је *последница* (короларијум). Закључак је суд на основу извесних премиса или и хипотезе а закључак на основу неке тезе само је последница или и *последак* (по оној народној речи: шта ће нама бити *до послетка*). У математици има и корелативних закључака, тако: да ако се један узме као теза други је последица и обрнуто.

2). У § 78 мислим да не треба реч *приређена* вредност већ *напоредна* као што се та реч већ одомаћила у геометрији за *напоредне углове* чије су величине, код паралелних линија једнаке тј. једнако или (напореда) *расту* или *опадају* налик на односе код сразмерних количина где не постоји принцип идентитета већ *аналогije*.

3). Опazio сам да г. преводилац место речи *такав* радо употребљава за мушки род реч *таки* што би ваљало избегавати. Или, кад се већ узме за мушки род онда би доследност захтевала да то учини и за женски род али је одмах осетио неконсонацију те је у V одељку а код једначина I степена уз реч *таки облик* написао *таква* (м. така) *једначина*.

4). У § 84 употребљен је стари израз *најцелисходнији* место најподеснији а и реч *ароба* место *оглед* или *уверавање* о *истинитости*.

5). Код § 106 место речи: *означења* ваљало би употребити реч *ознаку* (па и обележје) која се већ одомаћила.

6). Код § 111 у самоме оригиналу погрешка је и то: место што треба да је израз овакав: $4 - \sqrt{x^2 + 8} = x$ он је $4 + \sqrt{x^2 + 8} = x$ из корена се за $x = 1$ даје: $7 = 1$ што бити не може.

Овим сам исцрпео свој извештај са датом оценом у тачци под 1. а сада захваљујем Главном Просветном Савету на поверењу и молим га да изводи примити уверење о мојем поштовању.

У прилогу враћам превод г. Вукићевића у рукопису, а тако исто и оригинал Алгебре од Ф. Хочевара.

20. априла 1905 год.

у Београду.

Боса Анђелковић
професор I беогр. гимназије.

Према овим рефератима г.г. референата а у вези с чл. 49. Правила о штампању уџбеника Савет је одлучио: да се књига: „Аритметика и Алгебра за више разреде средњих школа“, од д-ра Петра Л. Вукићевића, може употребљавати у вишим разредима средњих школа као уџбеник приватног издања с тим, да писац пре штампања у њу унесе по могућству напомене г.г. референата.

Г.г. д-р Михаиљу Петровићу и Ђорђу Анђелковићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је по *тридесет (30) динара*.

XIV

Саслушан је усмени реферат г. Павла Поповића о књизи: „С планине и испод планине“, књига трећа, од Петра Кочића, коју је издао г. Велимир Ј. Рајић, суспенат I београдске гимназије, и молио за одобрење да се она може употребљавати за поклањање ученицима основних и нижих разреда средњих школа и да се може набављати за народне књижнице.

Према реферату г. Поповића Савет је одлучио: да се ова књига може употребљавати за поклањање ученицима VII и VIII разреда гимназија и да се може набављати за књижнице народних школа.

XV

Прочитан је реферат г. Љубомира М. Протића о књигама: „Бисер цвеће“ и „Ђачко благо“, које је издао Мита Стајић, књиџар, и молио за одобрење да се оне могу употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима.

Реферат г. Љубомира М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Раније у једном свом реферату на неколике књиге за децу, изнео сам опширније своје уверење о књигама и књижницама, које се нарочито *састављају* за школску омладину. Немам потребе да и сад уопште истичем манетих књижевних састава, који из године у годину увећавају потрошњу хартије, али не и интересовање у ученика да више читају и који не служе у идеалној сврси добре лектире за децу.

Стекло се уверење да је врло лако писати за децу, па свако и пише или бар *саставља*. Ако овако потраје, како је почело, моћи ће књиџари састављати нове књиге из оних које су раније или они или поједини писци и састављачи издали. Књига ће бити све више и без писца!

*

Књиге: *Бисер цвеће* за ученике народних школа од Чика Стеве и *Ђачко благо* од непознатог писца, обе у издању књиџаре г. Мите Стајића, које сам овога пута прегледао, нису измакле испред осталих књига за децу, које су саставили поједини и намењивали школској омладини. Градиво у њима нема јединства, нити ове књиге имају неког вишег циља за ученике извесног узраста до онога обичног у оваквим књижницама: помало поучавати а помало забављати.

У *Бисер цвећу* има неколико лепих песама од наших признатих песника, од којих су неке познате ђацима, јер су ушле у читанке или се певају и декламују у основној школи још поодавно. Мислим да не би требало у нове књиге за децу уносити и оне песме, којих већ има у читанкама за основне школе.

Сем песама има у овој књизи неколико чланака, којима се објашњавају поједине појаве у природи, а затим има и причаца. Приче су од мање вредности, јер су извештачене и прилично досадне. У једној од ових прича има

и овако што: „Кад се окупише сви у школи рече учитељ: „Драга децо! Пре него што ћемо да почнемо, реците *ми шта је то лаж!*“ „Кад когод нешто рекне хотимице да омахне другога“, вигнуше готово сви у глас, јер је о томе већ било говора у школи. „Јесте, тако је. Мило ми је што сте запамтили моје речи“.....

Бачко благо састављено је на истој основици. У њему су неколике песме по све слабе. Приче су махом преведене с немачког, ма да то није означено, али избор није најбољи. У овој књизи има повише прича, које су прештампане из *Малог васпитача*, који је Гл. Просветни Савет 1898. год. препоручио. Те су приче: дете које зна читати, дете које не зна читати, дете разборито, дете неразборито, дете пажљиво, дете непажљиво, дете послушно, дете непослушно, дете вредно, дете лено, дете које поштује своје родитеље

У *Бисер цвећу* има прилично језиковних погрешака. Понеке погрешке ја сам обележио у књигама.

Само с обзиром на то што су већ препоручене многе књижице за децу, које нису боље од ове две, може Гл. Просветни Савет предложити да се и Бисер цвеће и Бачко благо поклањају ученицима основне школе о годишњем испиту, како је издавач њихов молио. Тако ја мислим.

Љуб. М. Протић.

Према овоме реферату г. Протића Савет је већином гласова одлучио: да се обе ове књиге могу употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима.

Г. Љубомиру М. Протићу у име хонорара за реферовање о овим књигама, одређено је *тридесет (30) динара*.

XVI

Прочитан је реферат г.г. Михаила Ј. Ђорђевића, Луке Зрнића и Милана Костића, професора, о *Ошитој историји* за ниже разреде средњих школа од Ст. Ловчевића, за коју је државна штампарија питала да ли ће се и даље употребљавати као уџбеник.

Реферат г.г. Михаила Ј. Ђорђевића, Луке Зрнића и Милана А. Костића гласи:

Главном Просветном Савету

Потписанима је добро позната *Ошита Историја* за ниже разреде средњих школа од Ст. Ловчевића, јер су се њоме служили и у школи, те могу дати своје мишљење о њеној даљој употреби у нашим гимназијама.

Као да међу наставницима средњих школа, који предају историју у другом разреду, још постоји подељено мишљење: да ли да се она предаје по хронолошком реду историских догађаја с биографским описивањем, или да се прелазе само биографије знаменитих личности из старога века. Ово се види и по том, што се предаје и данас по двама уџбеницима који представљају оба гледишта: Ст. Ловчевића прво, а Ј. Ђорђевића друго. Међутим, нама се чини да је прво гледиште правилније. Пре свега, деца се упознају с природном, хронолошком поделом историских догађаја, јер у другом разреду изуче стари век, у трећем разреду историју српскога народа с главнијим догађајима из историје средњег века, а у четвртном разреду другу половину

историје Српскога народа с главнијим догађајима из историје новог века. На тај начин ученици нижег течаја средње школе пређу у главном целу историју, што је од велике користи, било да ти ученици продуже своје школовање, било да га заврше. Основна је школа за изучавање историје у биографијама. Код ученика пак другог разреда средњих школа памћење кулминује, и ништа се не треба плашити систематскога проучавања историје у том разреду.

Ловчевић је у другом издању своје *Опште Историје* учинио већ корисне измене и доста је непотребнога градива избацио. Истим путем треба још мало даље поћи. Тако, историју источних народа треба још украће изложити. Из њихове историје, нарочито културне, треба само толико изложити у колико ће се одржати хронолошки ред и у колико ће се боље разумети њихов утицај на Грке. Код грчке се и римске историје могу изоставити сва имена и сви ми ти који се не сусрећу у знатнијим књижевним и уметничким производима. Међутим требало би већу пажњу обратити на културни и у опште на приватни и јавни живот код Грка и Римљана. Децу би веома интересовало да знају: какве су биле куће код ових народа, како су и шта су јели, чим су се занимали, какве су им биле свечаности, погребни и др., каквим је било одело, оружје, ратовање, и др., какве су им биле школе, начин предавања и т. д., и т. д. И у погледу стила Ловчевић треба да пође даље. Треба стил упростити и реченице скратити. Незгодно је, на приме, овако писати: „Још је старији споменик огромни сфинкс, камени лик лавовског тела а човечије главе, обрнут јутарњем сунцу које су Мисирци обожавали и које, на сву прилику, и представља“.

Ну како је Ловчевић и школски радник и писац школских уџбеника ове врсте, све се може оставити његовој увиђавности и одобрити да се његова *Општа Историја* прештампа о државном трошку.

27. марта 1905. год.
у Београду.

Мих. Ј. Ђорђевић
Л. Зрнић
Мил. А. Костић

Према овоме реферату Савет је одлучио: да се ова књига може употребљавати као уџбеник приватног издања.

Г.г. Михаилу Ј. Ђорђевићу, Луки Зрнићу и Милану А. Костићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је *четрдесет и пет (45) динара*.

908. РЕДОВНИ САСТАНАК

4. маја 1905. год.

Били су: потпредседник: **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: **Павле Ј. Поповић**, д-р **Чед. Митровић**, **Ср. Ј. Стојковић**, **Љубомир М. Протић** **Ранко Петровић** и ванредни чланови: **Павле Аршинов** и **Милутин Б. Драгутиновић**.
Пословођ: **Миладин И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 907. састанка.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBE.BS

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 30. прошлог месеца, ПБр. 7384, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђицу Станиславу Јовановићеву, учитељицу у Обреновцу, према извештају лекара среза посавског од 23. прошлог месеца, у интересу здравља њенога и њених ученица, требало ставити у пензију или јој дати одсуство.

По прегледу овога лекарскога извештаја Савет је дао мишљење: да г-ђицу Станиславу Јовановићеву, учитељицу, треба одмах уклонити из школе било давањем одсуства било пензионовањем.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 7579, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Ружице М. Протићке, учитељице из Београда, која је молила да се стави у пензију према поднесеном лекарском уверењу.

По оцени поднесенога лекарског уверења Савет је дао мишљење: да г-ђу Ружицу М. Протићку, учитељицу, не треба ставити у пензију.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 7671, којим је спроведена Савету на оцену молба г.г. Рајковића и Туковића, књижара из Београда, који су молили за одобрење да се њихова издања књига: „У часу одмора, књига за децу“ од Саватија М. Грбића, учитеља; „Моје радовање, књига за децу“ од Михаила Сретеновића, учитеља, и „Село“ од Милорада М. Петровића, учитеља, — могу употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима и да се могу набављати за књижице народних школа.

Савет је одлучио: да г. Љубомир М. Протрћ, редовни члан Савета, прегледа све три ове књиге и да о њима Савету реферuje.

V

Прочитано је писмо г.г. Саве Антоновића и Михаила Ј. Борђевића, професора, којим извештавају Савет да им није могућно прегледати књигу: „Историја српскога народа од најстаријега доба до XV века“, коју је у рукопису поднео г. Јован Борђевић, професор, и молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као привремено уџбеник у III разреду средњих школа.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Лука Зрнић и Драгутин Костић, професори, да с г. Стеваном Сремцем, који је раније одређен за референта ове књиге, комисијски прегледају ову књигу и да о њој Савету поднесу заједнички реферат.

VI

Прочитани су реферати г.г. Павла Швабића, Јована Максимовића и Драгољуба Поповића, професора, о књизи: „Учитељ руског језика, или речник руских речи распоређених логичким редом; са фразеоло-

гијом и кратким изводом из фонетике и граматике“, коју је написао г. Петар С. Протић, професор, и молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник за руски језик у свима школама у којима се овај језик предаје.

Реферат г. Швабића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет, писмом својим од 15 јула пр. год. изволео ме је известити, да сам одређен, да с г. г. др. Александром Белићем професором Велике Школе и Јованом Максимовићем професором гимназије прегледамо књигу: „Учитељ руског језика“ од г. Петра Протића професора и дамо своје мишљење: да ли се може употребљавати: као уџбеник у свима школама у којима се предаје руски језик.

Пошто са првим писмом нисам био одмах добио и саму књигу, то раније нисам могао ни поднети Савету своје мишљење.

Сад пак примивши књигу, ја сам је прегледао, па ми је част поднети Савету своје мњење у овом што иде:

1. Наша школска књижевност као спољно средство за изучавање руског језика, врло је сиромашна и по броју књижевних дела и по методичној обради. Њени аутори су махом нефилолози и непедagoзи, по својој стручности, те није никакво чудо што се ни за једну граматiku, осим граматике г. Будманиа, или читанку не може рећи да су потпуне и у свему подесне за ручну књигу ђака. Тако нпр. за изучавање руског језика ми данас имамо ове уџбенике: „учитељ руског језика“ од г. Алимпија Васиљевића и „руску читанку“ од г. Јакова Павловића; „граматiku руског језика“ од пок. Јеврема А. Илића, која је у свем тачан препис (ћирилицом са литинице) практичне граматике руског језика, коју је написао за самоуке г. П. Будманиа, а чије је градиво пок. Илић, распоредио према граматикама српског језика од г. Новаковића, а уз коју се употребљује „руска читанка“ од госпође Глушчевићке. Амо долази и руска граматичица од г. Милоша Анђелковића свештеника и професора учитељске школе.

2. Ма да се мора одати потребно признање свима писцима за старање да својим књижевним радовима помогну ученицима наших школа да што боље изуче руски језик и тиме их упуте у богату руску књижевност, коју данас високо цене и народи западне Европе, ипак се о њиховим радовима, као уџбеницима, може с пуно разлога говорити и с добре и с лоше стране. То опет доказује, да је крајње време да се распише конкурс за израду једног оваквог уџбеника, како би се когод од филолога и методичара одлучио да напише и граматiku и читанку, које ће попунити празнину која се осећа у настави руског језика.

3. Ова врста уџбеника, коју пружа г. Петар Протић нашој школској књижевности својим *учитељем руског језика*, нова је у нас по методи своје израде, па ми се чини, да је врло тешко унапред изрећи пресудну оцену о томе: с каквим би се успехом могао премивљавати овај уџбеник у нашим школама. Питање о томе, по мојем дубоком уверењу, има да реши само време употребе истог уџбеника. Према томе, држим да би требало допустити да се уџбеник г. Протића *привремено* употребљава у нашим школама при свем том што има граматичких грешака, које се не могу лако исправити.

4. Колико уџбеник г. Протића одступа од чисто филолошког захтева сувремене науке казаће Главном Просветном Савету остала два референта г. г.

Белић и Максимовић, као стручњаци, те према томе налазим да мени, као нефилологу, и не пристоји улазити у такву оцену.

Захвалан Савету на поверењу, молим за извињење што нисам могао раније послати овај реферат, јер осим других узрока, био сам спречен двама рефератима, које сам имао да поднесем Архијерејском Сабору о другим књижевним радовима.

У прилогу 1. враћам књигу г. Протића, и у прилогу 2. правила о писању удбеника.

1.—П.—1905. год.

Београд.

Главном Просветном Савету
понизан

Павле Швабић
професор Богословије

Реферат г. Максимовића гласи:

Главном Просветном Савету

У вези са актом Г. потпредседника Главног Просв. Савета од 15. VIII. 1904. СБр. 178., част ми је поднети своје мишљење о књизи г. Петра С. Протића, гимн. професора, „Учитељ руског језика“, коју је писац поднео министарству просвете са молбом да се иста прими као удбеник руског језика у нашим средњим школама.

Књига г. Протића из више разлога није подесна за оно, чему је намењена.

Први је и најглавнији разлог тај, што овом књигом учитељ неће моћи изазвати код ученика онај врховни и свемоћни фактор сваке наставе — ученички интерес према предаваном предмету и наставном градиву. Да би наставно градиво, сам акт наставе могао рачунати на веће или мање интересовање од стране ученикове, потребно је да је наставно градиво таке природе, да се да претворити у елеменат духовног живота учениковог. Између садржине наставног градива и свести ученикове мора бити неке везе, која може бити или природна, т. ј. постојати сама по себи и без школиног утицаја, или се она може изазвати вештачким путем, талентом и заузимљивошћу учитељевом.

Код г. Протићеве двадесет и једне групе речи, које се састоје већином из номинатива и инфинитива, чему је додато и нешто фразеологије, интересовање ученичко, ово право, оригинално, продуктивно интересовање, никако се неће моћи изазвати и у живот привести. Пажња, која је од пресудне важности да се градиво унесе у свест, може се пробудити само интересовањем за неки предмет; то је данас већ опште познато, популарно правило школске психологије. Но ко је још икад могао пробудити код ученика интересовање за масу речи у првим падежима и инфинитивима, што све треба без прекида једно за другим читати и памтити? Те су речи у овом „Учитељу р. језика“, истина, поређане по неким групама и „категијама“ но и у тим групама и „категијама“ — г. Протићеве су речи остале ипак само речи и њихова безживотност и апсолутна немоћ да изазову према себи учениково интересовање, никако није отклоњена. Те речи, и тако груписане, остале су ипак само изолиране речи, а живот — нарочито ученички живот — не зна за речи као такове, он зна само за уједињене групе готових реченица и то само онда, кад му оне изражавају какав догађај, какву прилику свакидашњег

или макар и измишљеног живота — једном речи, кад служе ма којој потреби живота, духа, ума, осећања, фантазије. Примајући у себе таку садржину која га, као блиска и сродна садржини његовог духовног живота, интересује он прима у себе и оне речи — српске, немачке, руске и т. д. — којима је та садржина исказана. Но сада те речи не улазе у њега онако механички као кад се читају у речнику или у безживотним Олендорфовим реченицама. Речи, којима је исказана занимљива садржина коју читамо или слушамо, улазе у нашу свест на сигурној подлози; оне су узеле собом поузданог практица, занимљиву живу садржину, са којом оне иду у свест, где ће, заједно са том садржином, у толикој мери бити задржане, у колико садржина одговара нашим духовним потребама, т. ј. у колико нам је занимљива. У тој духовној радњи врши се, поред осталог, један познат психолошки процес, познат под именом асоцијације. Реч се веже за садржину која нас интересује и, на основу психолошког закона асоцијације, појмови и њихови гласовни изрази (речи) везују се мало по мало једно за друго, док се најзад чврсто не скадује и не остану у нама трајно.

Понављам: да би реч, реченица, граматичке особине језика и т. д. могле како треба доспети до свести, иште се и живахна пажња; ово се јавља само на основу интересовања према ствари, а интерес је немогућан без садржине која би одговарала животу, годинама, потребама учениковим.

Но отворите „Учитеља руског језика“ о коме је овде реч, и ви у њему нећете наћи никакве садржине, никаква живота. Може ли се замислити неко интересовање т. ј. радња пажње, кад се пред дух учеников износи овака „садржина“:

„...мода, обичај, угодан, одело, ношња, одећа, хаљина, купити себи одело (одевати се), свући, свлачити, оденути, обући хаљине, облачити обућу („уч. рус. јез. стр. 15)? Осим осећања досаде и мучења, код ученика се, при читању таквих речи, не јавља никакво друго испољавање свести.

Или замислите ове реченице из „Учитеља руског језика“:

„Пасти неком у наручја... Бити на нечијој страни... Царовање тога владоца заузима 40 година... Ваш ми је син до рамена... Ухватити се у коштац?“.

Ко је коме пао у наручја? Ко је то и где је владао 40 година? Чији је то син до рамена некеме, о коме такођер ништа не знамо? Ко се, с ким, где, када и зашто ухватио у коштац?.

Кад пред ученика, ма у ком добу узраста, ма у којој страни света, изнесете такве мртворођене речи и реченице — ученик се најпре почне сневивати, затим се крије за леђа свога друга, разгледа сат, вади нож и сече скамију, отвара потес и пише песме, разгледа наставникове хаљине, краватну, уво, брадавицу на образу, зева, бива љут, нервозан, нездрав, разочаран... Са таким наставним градивом никад се не добија оригинална и права ученичка пажња, но увек изнуђена, чисто спољашња, механичка и због тога увек рђава, апсолутно непродуктивна и за учеников физички духовни организам неоспорно убитачна. Ученик на учење таког предмета гледа као на тешку немилу дужност, коју треба, ма како да је досадна и неплодна, вршити једино из обзира према родитељима и према својој будућности, услед чега се, као што нас учи наша досадања пракса, не долази ни до каквих стварних резултата.

Те су околности побудиле писце школских књига за учење страних језика те су овај начин са речима и реченицама, као сасвим неприродан и жалов, напустили и приступили сасвим природном начину — лектири целих,

већих или мањих књижевних производа, према којима је врло лако изазвати ученички интерес.

Из разлога, што се према садржини г. Протићевог „Учитеља р. јез.“ никако не може пробудити ученичко интересовање, што се дакле састављач књиге огрешио, њој врховни педагошко-психолошки захтев, мишљења сам: да је књига г. Протићева неподесна да се употреби као уџбеник или помоћна књига при изучавању руског језика у нашим школама. Исто је тако она неподесна и као речник, јер речи у њој нису штампане азбучним редом што према природи саме ове књиге није могло ни бити.

2. маја 1905 год.
у Београду.

Главном Просветном Савету
позиван
Јов. Максимовић
гимн. професор

Реферат г. Поповића гласи:

Главном Просветном Савету

Према писму Главног Просветног Савета од 20 новем. 1904. године СБр. 178 прегледао сам књигу г. Петра С. Протића, професора: „Учитељ руског језика...“ и част ми је Савету поднети овај реферат:

На првом месту пада у очи незгодан, да не речем нелогичан, наслов, јер „Учитељ руског језика или речник руских речи“ као наслови не означавају један и исти појам, већ потпуно различне појмове

I „Из фонетике и граматике“.

Страна IX.

Погрешно је у азбуци означено да има ових великих слова: *Й, Ъ, Ь* и *Ы* јер нема *ниједне* речи у руском језику, која би се почињала овим писменима. Такође је г. писац погрешно значао да се глас *Е* изговара као наше *е*; такав му је изговор кад су пред њим непчани или они сугласници, који се са *ј* из *е* (је) умекшавају, — у свима осталим случајевима изговара се или као чисто *је* (односно *јо*, понекад кад је *е* акцентирано) или се чује слабо *ј* и чисто наше *е* заједно, напр. *еѣ* (јејѣ), *егѣ* (јеѣво *могѣ* (мајеѣво *ещѣ* (јешѣ) *шкѣ* (шчекѣ), *дѣнѣ* (дѣнѣ) *теперѣ* ((тѣ)епјер) *пѣсѣ* (пјос) и т. д. — Нетачно је речено да је слово *Ѡ* (Ѡита) „избрисана из модерне азбуке“ и замењено и са *т*; са *ѣ* може бити замењено, али са *т* не, напр. *анѠтема* (анаѠема), *каѠедра* (каѠедра) и т. д... Слово *ѡ* се замењује са *и*, а и са *и*, на пр. *мѡро* (миро).

Стр. X.

Подела „слова руске азбуке“, боље рећи *гласова* на гласне, сугласне, полугласне и безгласне нелогична је и сувише старинска, јер код гласних (самогласника) руских има их и са два гласа: *Ѣ* (је), *Ѧ* (ја), *Ѣ* (јѢ), *е* (је); ови се самогласници пре могу назвати сложеним или двогласним самогласницима. Према српској фонетици *Ѣ* (ј) није полугласник већ сугласник; *ѣ* и *ѣ* ни у ком случају нису безгласници, јер се при изговору могу и они чути први као тврђи, а други као мекши полугласник. — Израз: „слова су тврда и мека“ налазим да је незгодан, јер су слова знаци за обележавање гласова

према чему она не могу имати овакве особине, какве им г. писац овим изразом приписује; најзад самогласници се могу и поделити на тврде и меке или ненепчане и непчане по изговору, али се сугласници по звучности не могу тако поделити, већ на *мукле* и *јасне*. Кратко речено: пишчева је подела гласова застарела, која је садашњем нараштају готово непозната.

У одељку: „*Читање самогласника и сугласника њ*“ нетачно је речено да се „самогласници у руском језику изговарају само онда чисто, јасно и одређено кад се на њих удари гласом (ваљда кад су акценговани) при изговору,“ јер има више речи у руском језику, чији су самогласници неакценговани, па се изговарају чисто. Ово се може видети из многобројних примера пишчевих у овом његовом уџбенику.

Стр. XI.

Погрешно је да се *е* (је) „у средини речи после сугласника чита (изговара) као (наше) *е*“, о чему сам раније казао.

Г. писац врло често употребљава застарели израз: „кад је сила удара на њему“, место кад је акцент на њему (самогласнику).

О гласу *Ј* *и* при његовој употреби требао је г. писац што прецизније и краће да одреди где му је место, јер се глас *Ј* *и* изговара као *ј* само у страним речима пред самогласницима, а у чисто руским речима долази место *и* пред самогласнике и сугласнике *ѡ* (*ј*).

Стр. XII.

Нетачно је, да се „*о* изговара као *а* само у једносложним предлозима по, *о*, *об*. *во* и др.“, јер се тако оно изговара и код вишесложних предлога, напр. *надо мною* (нада мноју), *пердо мною* (перједа мноју) и т. д. Реч *узѡл* нетачно је акценгована, јер је акцент на другом слогу: *узѡл* (*уѡл*).

После сугласника, *ѡ* се не изговара као наше *е*, као што вели г. писац већ се чује или чисто *ј* кад се оно изговара као *јо* или се опажа у изговору слабо *ј* сем после непчаних и оних сугласника, које *ѡ* са својим *ј* умекшава, напр. *тебѡ* ((*тѡ*)*е*бе) *на рукѡ* (на *рук*је) *миѡ* (*мѡ*е) *гдѡ* (*гдѡ*е), *сѡдла* (*сѡ*дла), *сѡзды* (*сѡ*зды) и т. д.

О гласу *я* није прецизно казано кад се како изговара, а за његов се изговор могу поставити ова стална правила: кад је акценговано или је последњи глас у речи изговара се као *ја*; у противном чује се место њега *ѡ*, а никад *е*. — Погрешно је такође, да се код личне заменице трећег лица у 2 п. ј. *я* чита као *јо*, *ея-јејѡ* место *јејѡ*, јер се као *јејо* изговара ова иста заменица, трећег лица у 4. п. ј. *ѡе* (*јејо*), па по оваквом правилу г. писца оба падежа једнако би се изговарала, те не би било разлике у изговору између њих, што не сме бити ни у ком случају.

Стр. XIII.

У одељку „*Читање сугласника*“ нетачно је да се *г* изговара и као наше *г*; такав изговор не постоји код Руса; оно се изговара као *г* и *х* уједно (чешко *ћ*) или у наставцима 2. или 4. п. ј. код придева, бројева и заменица као *ѡ* и никако *друкчије*.

Стр. XIV.

Г. писац вели, да се *д*, *т*, *л* и *н* пред меким самогласницима и *ѡ* изговарају *д* као *ѡ*, *т* као *ћ*, *л* као *љ* и *н* као *њ*, међу тим они се у овом

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uns.edu.rs

случају изговарају мало тврђе од нашега *ђ, љ, љ* и *њ*. Незгодно је још и то, што се г. писац, ни сам не придржава овога правила о изговору ових сугласника, на пр. „*шляпочникъ* (шљапочник) *щекотливость*, (щчекотљивост).

За *ѣ* и *ѣ* вели, да „немају гласа, али утичу на изговор сугласника, који им претходи“. Ово је нелогично, јер да су „безгласни“, да „немају гласа“, као што се изражава г. писац, онда ови гласови не би ни постојали, јер што нема, то и не постоји, онда је искључен утицај ничега. Као што сам раније напоменуо ово су полугласни, који се могу чути на пр. при изговору *с, н, т, в, б* и т. д. не чује се, на пр. *съ, сонъ, матъ, вь, смѣсь* и т. д.

Стр. XV.

О акценцима готово није ништа речено, ма да се према српском језику могу бар приближна правила одредити.

Стр. XVI.

Са одељком: „*Закони претварања слова*“ није ништа постигнуто, јер је потпуно неодређено за ученике, а нарочито за самоуке безпримера и потпуно неразумљиво. Боље би било да је г. писац према српској фонетици — науци о гласовима, извео законе о једначеву, умекшавању и уметању сугласника, а овај застарели назив да је одбацио.

У напомени под 1) није речено да се *ю* никад не пише ни после усних сугласника: *б, и, в, ђ* и *м*.

Према свему овоме налазим, да је пишчев фонетички део нетачан, непотпун и без системе.

Стр. XVII.

Грамматички део.

Одељак о именицама је преко сваке мере непотпун. Због велике множине именичких изузетака, о којима г. писац није поменуо ни речи, ученик би се нашао у забуну при превођењу.

Велику је погрешку учинио г. писац, што је именице поделио на три врсте, кад је могао то према српском језику лепо извести, поделивши их на пет врста, што би и за ученике било лакше и јасније. Ово је такође нека стара, ваљда руска, подела, коју је г. писац употребио.

Стр. XXI.

О бројевима је речено врло мало и површно.

Стр. XXII.

Боље би било да је г. писац извео поделу заменица према српској граматици и са много мање примера показао њихову промену.

Стр. XXVI.

Подела и код глагола остала је на подлози руске граматике, место да је то учињено према нашој граматички ради приступачности нашим ученицама.

Без поделе глагола на врсте и разделе и примера за њихова мењања по врстама и разделима мучно да се може наћи онај, који изучава руски језик. Миклошићева подела глагола по врстама и разредима за изучавање рус-

кога језика била би најподеснија, јер у том случају неправилних глагола не би било више од *девет*. Краткоћа и овога одељка јесте велики недостаак.

Стр. XXXI.

Интересантно би било знати, по којем је гласовном закону наставак глаголског придева прошлог времена радног облика *виџиј* могао постати од наставак начина неодређеног *ти, ть*, као што вели писац у опасци под ²)!! То исто важи и за наставак триног глаголског придева времена садашњег *миј*, што је речено у опасци по ⁴)!!

Г. писац дели и прилоге глаголске на радне и трине, што је такође нешто застарело, а и сувишно; да се избегне ова подела довољно је показати трино стање глагола. —

У опште, правила глаголских придева и прилога израђена су нетачно и неодређено.

У таблицама „Промена неправилних глагола“ на странама: XXXIII, XXXIV и XXXV, према Миклошићевој подели г. писац је метнуо готово све саме правилне глаголе, сем неколико неправилних: *дати, ићи, лечь, сѣсть* и *ѡхатъ*.

Стр. XXXVI.

Врло су кратко и непотпуно за један школски уџбеник израђене и непроменљиве речи.

О синтакси ни једне једине речи, што је велики недостатак да ова књига г. Протића буде примљена за уџбеник.

Фонетика с граматиком заузима 28 страна, а речник с фразеологијом 160. страна.

У граматичком и фонетичком делу доста одсуствује система, а што је најглавније многобројна граматичка правила нису унесена, те би наставник био принуђен да из основа разрађује граматiku са својим ученицима.

Што се тиче речника и фразеологије имао бих да напоменем да је требао бити израђен по азбучном реду ради прегледности. Система је фразеологије добра и врло погодна за самоуке, а за ученике би могла послужити као помоћно средство за вежбање у говору и изучавању најупотребљивијих речи у обичном животу, пошто се погрешке уклоне.

У речнику и фразеологији има доста погрешака, које су нема сумње г. г. Максимовић и Швабић у својим рефератима изнели, па да их и ја не бих све износио понова, наводим само неке од њих, на пр. на (стр. 2) *на краљѡѡ* превео је *са на степеницама*, што је погрешно, јер *краљѡѡ* то је пре предсобље пред самим степеницама или мали ходник пред предсобљем и степеницама; или правилније оно равно и узвишено место кад се сиђе са степеница; затим (стр. 31) *Поздравитъ когѡ нибѡдъ* значи *честитати некоме*, а *клѡнѡтѡся кому нибѡдъ* значи *јавити се некоме*, затим (стр. 81) *чѡјствѡватъ болъ* не значи *тристи бол*, *већ осећати бол* и т. д. и т. д.

Према свему овоме налазим, да се ова књига г. Протића не може примити за уџбеник у нашим средњим школама, сем ако би је г. писац исправно и довео у склад са српском граматиком.

Све прилоге, које ми је Главни Просветни Савет послао по овом предмету, враћам.

Захваљан сам Главном Просветном Савету на узваној ми почаст.

10. фебруара 1905. год.
у Београду.

Драгољуб П. Поповић
професор
I. београдске гимназије

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

По саслушању ових реферата а на основу чл. 25. Правила о уџбеницима Савет је одлучио већином гласова: да се ова књига не може употребљавати као уџбеник, али се може употребљавати као помоћна књига за учење рускога језика у средњим школама.

Г.г. Павлу Швабићу, Јовану Максимовићу и Драгољубу Поповићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је по *двадесет (20) динара*.

Овим је завршен овај саветски састанак.

909. РЕДОВНИ САСТАНАК

11. маја 1905. год.

Били су: потпредседник **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: **Павле Ј. Поповић**, д-р **Чед. Митровић**, **Ср. Ј. Стојковић**, **Љубомир М. Протић**, **Ранко Петровић** и д-р **Миливоје Н. Јовановић**; ванредни чланови; **Павле Аршинов** и **Никола Лазић**.

Пословођ: **М. И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 908. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11. овога месеца, ПБр. 7990, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Мите Стајића, овдашњег књижара, који је молио за одобрење да се његово издање књиге „Хајдук Вељко, највећи српски јунак новијега доба“, од Ср. Ј. Стојковића, може употребљавати за поклањање ученицима виших разреда народних и нижих разреда средњих школа и да се може набављати за књижнице народних школа.

Према мишљењу чланова саветских, којима је ова књига позната, Савет је одлучио: да се ова књига може употребљавати за поклањање ученицима виших разреда народних и нижих разреда средњих школа и да се може набављати за књижнице народних школа.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11. овога месеца, ПБр. 7695, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Михаила Недељковића, благајника листа „Српски Народ“, који је молио за одобрење да се овај лист може набављати за књижнице народних и средњих школа.

Према мишљењу неколицине чланова саветских, Савет је одлучио: да се лист „Српски Народ“ који уређује проф. Л. Зрнић, може набављати за књижнице народних и средњих школа.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

IV

Г.г. Ваца Димић, Љубомир М. Протић и Ранко Петровић подносе Савету списак кандидата за надзорнике народних школа у овој школској години.

Савет је поднесен и списак у неколико изменио и допунио и, према чл. 84. закона о народним школама, за надзорнике народних школа у овој школској години кандидовао ову господу:

Алексу М. Станојевића,	професора	II београдске гимназије;
Александра Крстића,	"	нишке "
Ађима Анђелковића,	"	чачанске "
Богдана Јанковића	директора	ваљевске "
Боривоја Ј. Поповића,	професора	I београдске "
Бошка Савића,	"	III "
Велимира Вукићевића,	"	јагодинске "
Владимира Радовијевића,	"	пожаревачке "
Владимира Радића,	"	пиротске "
Владимира Радојевића,	"	крагујевачке "
Владимира Д. Стојновића,	"	богословије Св. Саве;
Владислава Сантнера,	"	неготинске гимназије;
Вучка Јоксимовића,	"	врабске "
Гаврила Јовановића,	"	I београдске "
Димитрија Марчића,	"	нишке "
Димитрија Тричкевића,	директора	крушевачке "
Драгутина К. Антића.	професора	београдске В. Жен. Школе;
Драгутина Костића,	"	II београдске гимназија;
Д-р Душана Рајичића,	"	алексиначке учит. школе;
Борђа Анђелковића,	"	I београд. гимназије;
Борђа Ничића,	"	зајечарске "
Живојина Ј. Јуришића,	"	II београдске "
Илију Н. Буковића,	"	I београдске "
Јеремију Живановића,	"	зајечарске "
Јована Дравића,	"	II београдске "
Јована Јовановића,	суплента	јагодинске учител. школе;
Јована Миодраговића,	професора	II београд. гимназије;
Јована Станојевића,	"	неготинске "
Косту Н. Костића,	"	пиротске "
Луку Зрнића,	"	II београдске "
Луку Јевремовића,	"	пожаревачке "
Љубомира Миловановића,	"	чачанске "
Љубомира М. Протића,	референта	министарства просвете;
Милана Банића,	професора	нишке гимназије;
Милана Гајића,	"	зајечарске "
Милана Зарића,	"	богословије Св. Саве;
Милана А. Костића,	"	III београд. гимназије;
Милана М. Томића,	"	крушевачке "
Миливоја Башића,	"	III београдске "
Д-р Миливоја Н. Јовановића	"	II "
Миливоја Ј. Поповића,	"	крушевачке "
Милорада Павловића,	"	I београдске "
Милоша Ст. Динића,	"	пожаревачке "

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Милоша Марковића,	професора	крагујевачке	"
Мирка М. Поповића,	"	II београдске	"
Миту Живковића,	"	III	"
Михаила Атанасијевића,	"	шабачке	"
Михаила Ј. Ђорђевића,	"	I београдске	"
Михаила Живковића,	"	ужичке	"
Михаила Ст. Ивковића,	"	богословије Св. Саве;	"
Мишу Петровића,	"	чачанске гимназије;	"
Николу Јанчића,	"	шабачке	"
Николу Лазића,	"	II београдске	"
Николу Ракића,	директора	пиротске	"
Николу Ранојевића,	професора	I београдске	"
Павла Аршинова,	"	беогр. Више Жен. Школе;	"
Павла Вујића,	"	ужичке гимназије;	"
Павла Љотића,	"	нишке	"
Павла Ј. Мајнера	"	врањске	"
Петра Велимировића,	"	I београдске	"
Петра С. Протића,	"	крагујевачке	"
Радована П. Јовановића,	"	неготинске	"
Радосава Васовића,	"	крушевачке	"
Радослава Агатоновића,	"	нишке	"
Ранка Петровића,	"	III београдске	"
Ристу Ј. Одавића,	"	I	"
Саву Антоновића,	"	III	"
Светислава М. Максимовића,	"	I	"
Светозара Мојковића,	директора	чачанске	"
Светозара Обрадовића,	"	смедеревске	"
Д-р Свет. П. Стевановића,	професора	I београдске	"
Симу Златичанива,	директора	врањске	"
Симу Цветковића,	професора	шабачке	"
Славка Милића,	"	III београдске	"
Софронија Симића,	"	крагујевачке	"
Спиру Димитријевића,	"	зајечарске	"
Сретена Вукашиновића,	"	ваљевске	"
Сретена Николића,	"	јагодинске	"
Стевана Нешића,	"	крагујевачке	"
Д-р Стевана М. Окановића,	"	београдске В. Жен. Школе;	"
Стевана Фогића,	"	II беогр. гимназије;	"
Уроша Кубуровића,	"	ужичке	"
Чедомира Петровића,	"	II београдске	"
Антонија Младеновића,	учитеља из	Пирота	"
Арсенија Пантића,	"	Неготина;	"
Благоја Илића,	"	Алексинца;	"
Вождара Поповића,	"	Пирота;	"
Васу Урошевића,	"	Мионице (ваљев.);	"
Василија Терзића,	"	Крушевца;	"
Велимира Петровића,	"	"	"
Војина Љешевића,	"	Крагујевца;	"
Димитрија Соколовића,	"	Београда;	"
Ђрђа Којића,	"	"	"
Живка Јовановића,	"	Пожаревца;	"

Јевту Милошевића,	учитеља из	Прокупља;
Јована Анђелковића,	"	Смедерева;
Јована П. Јовановића,	"	Крагујевца;
Јована Петровића,	"	Беле Паланке;
Лазара Јанковића,	"	Ниша;
Лазара Павловића,	"	Крагујевца;
Марка Антоновића,	"	Ваљева;
Миладина Стевановића,	"	Прилика (ужички);
Милана Станојевића,	"	Пирота;
Милутина Николића,	"	Крагујевца;
Михаила Јеротића,	"	Петке (пожарев.);
Михаила Милошевића.	"	Београда;
Никоду Богдановића,	"	Радујевца;
Николу Чолаковића,	"	Београда;
Савка Филиповића,	"	Чачка;
Стевана Живојиновића,	"	Крушевца;
Тихомира Маринковића,	"	Алексинца;
Тодора Бушетића,	"	Пољне (морав.);
Уроша Благојевића,	"	Београда;
Хранислава Лазаревића,	"	Паланке; и
Цветка Радојичића,	"	Ужица.

V

Усвајајући у начелу реферат г.г. Љубомира М. Протића, Д-р Миливоја Н. Јовановића и Владимира Д. Стојановића о уџбеницима за народне школе, који је прочитан на 904. састанку, после подуже дебате Савет је дао мишљење:

1. да у I и II разреду основних школа, сем буквара и читанака, не треба да буде никаквих других уџбеника; и

2. да се у III и IV разреду, поред читанака, могу допустити само уџбеници за науку хришћанску, а можда и за историју српскога народа; а за све остале пак предмете могу бити само помоћне књиге (на пр. за рачуницу збирка задатака, за земљопис географске карте и атласи. итд.), које би помагале и олакшавале наставу живом речју наставниковом.

VI

Гг. Ст. Ловчевић и Ранко Петровић, редовни чланови Савета, усмено реферишу Савету о квалификацији пензионисаних и пређашњих учитеља и учитељица народних школа, који су молили за учитељска места у народним школама.

По прегледу службених података о појединим кандидатима, а на основи чл. 81. закона о народним школама, Савет је одлучио: да се Милева (Магазинићева) Шундићка, пређашња учитељица, може вратити у учитељску службу; да се не могу повратити у учитељску службу: г-ђа Милица (Отроковићева) Јоксимовићка, пређашња учитељица; Михаило Јевтић, пређашњи учитељ и Јеврем Маринковић, учитељ у пензији; и да се такође не може вратити у учитељску службу и г-ђа Ленка (Лукићева) Марковићка, учитељица у пензији, пошто лекарским уверењем није доказала да је престао узрок због којег је пензионисана.

VII

Саслушан је реферат г. Д-р Чедомиља Митровића и Ранка Петровића, редовних чланова Савета, о кривини г. Атанасија Витића, учитеља у Чешљевој Бари, округа пожаревачког.

Савет је усвојио мишљење г. референата и на основи чл. 34. закона о народним школама одлучио: да г. Атанасија Витића, учитеља, према природи учињене кривице, треба отпустити из службе без губитка стечених права.

VIII

Саслушан је реферат г. д-ра Чедомиља Митровића и д-ра Миливоја Н. Јовановића, редовних чланова Савета, о кривини г. Симе Благојевића, учитеља из Зеленика, округа пожаревачког.

Савет је усвојио мишљење г.г. референата и нашао: да није доказана кривица за коју је оптужен г. Сима Благојевић, учитељ.

IX

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Миливоја Н. Јовановића редовног члана Савета, о књизи: „Београд“, коју је поднео Војни одбор за прославу стогодишњице српског устанка и молио за одобрење да се ова књига може употребљавати за поклањање ученицима средњих и основних школа о испитима и да се може набављати за књижице народних школа.

Према реферату г. д-ра Миливоја Н. Јовановића Савет је одлучио: да се ова књига може употребљавати за поклањање ученицима виших разреда основних и нижих разреда средњих школа и да се може набављати за књижице народних школа.

X

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Миливоја Н. Јовановића, редовног члана Савета, о књизи: „Методика земљописне наставе у основној школи“ од г. Мих. М. Станојевића, учитеља, који ју је у рукопису поднео и молио да се о државном трошку одштапа као помоћна књига учитељима основних школа.

Према усменом реферату г. д-ра Миливоја Н. Јовановића, а у вези с писменим рефератима г.г. Милоја Влајића и д-ра Стевана М. Окановића, који су прочитани на 899. састанку (XIV), Савет је одлучио: да се ова књига може употребити као помоћна књига за учитеље основних школа, ако се пре штампања поправи по напоменама изнесеним у реферату г. Влајића.

Г.г. Милоју Влајићу и д-ру Стевану М. Окановићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је по *петнаест (15) динара*.

XI

Прочитан је реферат г. Стевана Мокрањца о квалификацији г. Ангуна Добронића, учитеља музике и певања у Вису (у Далмацији), који је молио за место учитеља музике и певања у нашим средњим школама.

Према реферату г. Мокрањца Савет је одлучио: да г. Антун До-
бронић нема квалификације за учитеља музике и певања у нашим
средњим школама с тога, што није свршио стручну школу, нити је
положио прописани учитељски испит за ове вештине.

XII

Прочитао је реферат г. Стевана Мокрањца о саставу „Корнели-
јева народна служба“, који је у рукопису поднео г. Милан А. Павло-
вић, учитељ музике смедеревске гимназије, и молио за одобрење да
се може употребљавати у средњим школама као уџбеник при преда-
вању певања.

Реферат г. Стевана Мокрањца гласи:

Главном Просветном Савету

Према акту СБр. 46. од 19. марта ове године прегладао сам састав
г. Милана А. Павловића „Народна Литургија“ и нашао сам да се ово дело
не може употребити као помоћно наставно средство у гимназијама, јер је са
свим рђаво.

Ова писаница од почетка до краја пуна свакојаким музичких погрешака
одаје писца у складби по све нејаког.

Но, као што се и у савршено безмисленим песмама оних списатеља,
чија се дела никад не критикују, нађе по која лена појетска реч или фраза
позајмљена од правих песника, тако се исто и у овој „Народној Литургији“
налазе тактови добро усклађени. Овакви тактови, позајмљени из туђих дела
често пута осакаћени а увек измешани са ауторовим оригиналним музичким
нелогичностима, безмислицама, још јаче истичу дилетантску неписменост аутора.

Према овоме, ово се дело не може ни критиковати у појединостима јер
би то био онакав исти посао, као кад би какав литерарни критичар узео
да критикује песме Бранка Секулића, Лептира.

5—V—1905 год.

Београд.

Главном Просветном Савету
на услузи

Ст. Ст. Мокрањец

Према овоме реферату г. Мокрањца Савет је одлучио: да се овај
састав г. Милана А. Павловића не може употребљавати у нашим сред-
њим школама.

Г. Стевану Мокрањцу, у име хонорара за реферовање о овоме
саставу, одређено је *двадесет (20) динара*.

Овим је завршен овај саветски састанак.

910. РЕДОВНИ САСТАНАК

20. маја 1905. год.

Били су: ПОТПРЕДСЕДНИК **Ст. Ловчевић**; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: **Ср. Ј. Стојковић**, **Васа Димић**, **Јован Н. Томић**, **Љуб. М. Протић**, **Ранко Петровић** и **д-р Миливоје Н. Јовановић**; и ванредни чланови: **Мирко Поповић** и **Милутић К. Драгуиновић**.

Пословођ: **М. И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 909 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. овога месеца, ПБр. 8636, којим се извештава Савет да је указом Његовога Величанства Краља Петра I од 16. овога месеца уважена оставка г. Андри Николићу, досадашњем министру просвете и црквених послова, и да је за министра просвете и црквених послова постављен г. Јован М. Жујовић, редовни професор универзитета.

Савет је ово саопштење примио к знању.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 20. овога месеца, ПБр. 8778, којим се захтева да Главни Просветни Савет предложи потребан број лица, која би могао послати као изасланике на овогодишње испите зрелости у средњим школама.

Савет је предложио: поред редовних професора филозофскога и техничкога факултета (за реалку) и г.г. д-ра Војислава Вакића и Милана Андоновића, професоре Велике Школе у пензији; д-ра Милана Јовановића-Батута, д-ра Марка Т. Лeko и Милана Капетановића, професоре Велике Школе на расположењу; Јанка Лукића, професора Велике Школе у пензији; Јована Н. Томића, библиотекара Народне Библиотеке; Михаила Марковића, директора гимназије у пензији, и Милоша Давидовића, професора гимназије у пензији.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. овога месеца, ПБр. 8614, којим се пита Савет за мишљење: да ли г-ђицу Катарину Гавриловићеву, учитељицу у Рgotини, према поднесеном лекарском уверењу, треба ставити у пензију.

По прегледу поднесенога лекарског уверења, на основу чл. 33. закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да г-ђицу Катарину Гавриловићеву, учитељицу, не треба ставити у пензију према природи њене болести.

V

Прочитан је реферат г.г. Љубомира М. Протића Луке Зрнића и Николе Чолаковића о Земљописима и Историјама Српскога народа за основне школе, које су им раније упућене на преглед.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Реферат г.г. Љубомира М. Протића, Луке Зрнића и Николе Чолаковића гласи:

Главном Просветном Савету

На питање Главног Просветног Савета, које нам је упућено на 893. састанку од 1. окт. м., потписати имају част изјавити:

1) ако се распише стечај, може се добити на тај начин нова Историја српског народа и нов Земљопис за IV разр. основне школе до 1. јуна 1905. године, пошто ће поуздано конкурисати или садашњи писци ових удбеника или други стручњаци, који ће за пет и по месеца моћи написати нове удбенике; и

2) пошто ствар овако стоји, онда мислимо да ни један од пријављених удбеника, које смо прегледали, не треба истицати над осталима, у толико пре, што је основица на којој су рађени истоветна.

Према овом, потписати имају част замолити Главни Просветни Савет да изволи усвојити њихово раније мишљење о пријављеним удбеницима.

14. децембра 1904. год.
у Београду.

Учтиви:

Љ. М. Протић
Лука Зрнић
Ник. М. Чолаковић

Савет је усвојио овај реферат г. г. референата и дао мишљење: да се за израду историје српског народа и атласа Србије и српских земаља са потребним објашњењем за четврти разред основних школа распише стечај с роком до првога марта 1906. године; да се за ове књиге може дати по *две хиљаде до две хиљаде и чет стотина (2000 до 2500) динара* награде, и да се до израде ових књига у четвртном разреду основне школе могу употребљавати све историје српског народа и сви земљописи које је до сад Савет одобрио, а поред тога и књиге: „Српска историја за IV разред основне школе“ од Миленка Вукићевића и Димитрија Ј. Соколовића; „Историја српског народа за IV разред основне школе“ од Мих. М. Станојевића; и „Земљописна читанка“ као лектира приватног издања за III разред народних школа“ од Мих. М. Станојевића, као списи који нису раније били пред Главним Просветним Саветом.

Г.г. Љубомиру М. Протићу, Луки Зрнићу и Николи Чолаковићу, у име награде за реферовање о овим књигама, одређено је *триста (300 динара)*.

VI

Прочитан је реферат г. Владимира Д. Стојановића о табели „Оцигледност разломака“ и о објашњењу уз њу, коју је саставио г. Владимир Радојичић, учитељ из Београда, и молио за одобрење да се може употребљавати у основним школама као помоћно наставно средство при изучавању разломака.

Реферат г. Владимира Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Својим писмом од 19. марта ове год. Главни Просветни Савет ставио ми је у дужност да прегледам таблицу *Оцигледност разломака* (уз њу и

www.unobzajmjenje), коју је саставио Владимир Радојичић, учитељ из Београда и да реферујем Савету о том: да ли се она може употребљавати у нашим основним и другим школама као помоћно наставно средство при израчунавању разломака.

Ја сам прегледао таблицу заједно са објашњењем и налазим: да би ова таблица, поред других средстава која стоје наставнику на расположењу, могла доиста лепо да послужи очигледном и лако разумевању разломака и разним рачунским радњама помоћу разломака.

Стога сам мишљења: да би требало састављачу допустити да је изда приватно и да се она као таква може употребљавати у нашим основним школама као помоћно средство у рачунској настави.

5. маја 1905.

Београд.

Главном Просветном Савету
захваљан

Влад. Д. Стојановић
проф. Богословије Св. Саве

Према реферату г. референта Савет је одлучио: да се табела „Очигледност разломака“ с објашњењем, од Владимира Радојичића учитеља, може употребљавати у основним школама као помоћно наставно средство приватног издања при изучавању разломака.

Г. Владимиру Д. Стојановићу, у име хонорара за реферовање, одређено је *петнаест (15) динара*.

VII

Прочитан је реферат г. Љубомира М. Протића о књигама: „Село“, од Милорада М. Петровића: „Моје радовање“, од Михаила Сретеновића; и „У часу одмора“, од Саватија М. Грбића, у издању књижарнице Рајковића и Ђуковића, која је молила за одобрење да се њено издање ових књига може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима и да се може набављати за ђачке књижнице.

Реферат г. Љуб. М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је известити Главни Просветни Савет да сам прочитао књиге:

1. *Село* спремно Милорад М. Петровић, учитељ.
2. *Моје радовање* написао Мих. Сретеновић, и
3. *У часу одмора* саставио Саватије М. Грбић, учитељ.

О њима ћу сад овде казати своје мишљење према захтеву Главног Просветног Савета.

Све три су ове књиге намењене ученицима народних школа. У њима има песама, прича, поука, загонетки итд. Поједини чланци поређани су један за другим без неког нарочитог плана по уобичајеном начину како се у нас пишу књиге за децу. Већина ствари, које су унесене у ове три књиге, подесне су да их читају ученици основних школа, али има неких које су и незгодне. Тако је „добар савет“, у Селу, у ствари ружан савет (стр. 3—7). Чланак „сваки је занат златан“ (у истој књизи стр. 46.) неподесан је за децу а још више „привредникова лекција“ (стр. 47—50). Овај последњи чланак и по садржини и по облику није за ученике основне школе, те је у толико чудније што се на крају вели: „Ова се лекција мора научити као оценаш!!“

Књига од Мих. Сретеновића управо је збирка прича, песама и др. чланака, које је он раније објавио у децјем листу Зорици или у још неким књижицама за децу. Сретеновић се старао да садржина књиге буде што разноврснија, па је на стр. 73. изнео и једну реченицу како се пише кинески! Разуме се да то шаренило, које је тако цењено код наших децијих писаца, не утиче да се и вредност књиге увећа.

Песме су у овој књизи од мање вредности. За рачунске задатке (стр 68), питалице (стр. 70.) и питања (стр. 72—73) требало је унети и одговоре.

Књига, У часу одмора, од Саватија Грбића има повише причаца преведених, које су прилично пробране и за децу подесне. Неколике су и без вредности као „велики јунак“ (стр. 23), „медена пита“ (стр. 25), „глупи Милован“ (стр. 70.) и „срећан ловац“ (стр. 83.).

У овој књизи су и две песме, које су, можда, узете из читанке за II раз. основне школе, јер их има у њој: „Волим мајку“ (стр 67) у читанци је на стр. 99., а „умереност и чистоћа“ (стр. 99) у читанци је на стр. 115. Ја не видим разлога за ово прештампивање и ових ствари, које су ушле у читанке децје.

У све три књиге поткрале су се и понеке језиковне погрешке. Неколике од њих ја сам обележио у самим књигама, стога и нећу да их овде наводим.

Ну, и поред наведених мана ове се књиге могу препоручити за поклањање ученицима основних школа о годишњем испиту и за ђачке књижице. Тако ја мислим.

Главном Просветном Савету,
захвалам на поверењу
Љ. М. Протић

Према овоме реферату г. референта Савет је одлучио: да се све три ове књиге могу употребљавати за поклањање ђацима основних школа и да се могу набављати за ђачке књижице.

Г. Љубомиру М. Протићу, у име хонорара за реферовање о овим књигама, одређено је *тридесет (30) динара*.

VIII

Прочитан је реферат г.г. Петра А. Типе и Владимира Д. Стојановића, професора, о књизи: „Методика рачунице са збирком вежбања у логичном рачунању“ од Н. А. Бобровникова, директора Казанске Учитељске Школе, коју је превео и у рукопису поднео г. Свет. С. Поповић, учитељ из Београда, с молбом за одобрење да је могу наставници основних школа употребљавати као помоћну књигу при предавању рачуна и да се у том циљу може набављати и за школске књижице.

Реферат г.г. Петра А. Типе и Владимира Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Својим писмом од 4. априла ове године Главни Просветни Савет ставио нам је у дужност да прегледамо *Методику рачунице* од Н. А. Бобровникова, директора Казанске Учитељске Школе, у српском преводу од г. Свет. С. Поповића, учитеља из Београда и да Савету поднесемо своје мишљење о том: да ли се она може набављати за књижице народних школа и да ли је могу наставници народних школа употребљавати као помоћну књигу при предавању рачуна.

Ми смо књигу прегледали и нашли смо :

1. Да би требало унети (на стр. 29.) алгебарску формулу практичног начина множења. — Допунити оригинал у множењу (полутабак 30.) о имену производа. — То исто учинити и у дељењу. — Међу наш новац (полутабак 58.) унети и бронзани.

2. У делу нема новијих дидактичких мисли о рачунској настави. У целој књизи говори се о рачунској настави само са стране чисто математичке; међутим ни речи нема о избору, распореду и обради рачунских задатака и са стране материјалне, и о вези рачунске наставе са осталим наставним предметима у основној школи. А све је ово врло важно за рачунску наставу у васпитној школи.

3 У књизи има граматичких и термилолошких грешака и ортографских недоследности; нарочито има доста русизама. Све је ово подвучено црвеном или плавом писаљком.

4. Део *место увода*, који је преводиочев, треба да отпадне или да се бар скрати. Али у свакоме случају уводна реченица у том делу не треба никако да остане (и она је обележена). Исто тако и распис, којим се учитељима износе напомене за предавање рачуна, могао би се избацити. Њега имају све школе и доста је упутити учитеље на њ. Књига ће и без ова два одељка бити доста велика.

Ну, и поред свега овог књига је са гледишта математичке добра. И са дидактичке стране у њој има правилних мисли, које ће корисно послужити наставницима не само у рачунској настави, него и у настави других предмета. Превод је брижљив и читак.

Према свему: ако би преводилац свој превод поправио по напоменама, које смо овде изнели под тачком 1. 3 и 4. и у књизи обележили црвеном и плавом писаљком, онда бисмо Главном Просветном Савету препоручили ово дело за оно, чему га је преводилац наменио.

6. маја 1905-те год.
у Београду.

Главном Просветном Савету
захваљујући:

Петар А. Типа
проф. I беог. гимназије

Влад. Д. Стојановић
проф. Богословије Св. Саве

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио: да ову „Методику рачунице“ могу употребљавати наставници основних школа као помоћну књигу при предавању рачуна и да се у том циљу може набављати за школске књижнице, ако је преводилац пре штампања поправи према напоменама изнесеним у реферату г.г. референата.

Г.г. Петру А. Типи и Владимиру Д. Стојановићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је *тридесет (30) динара*,

IX

Прочитан је реферат г. Михаила Ј. Ђорђевића, професора, о књизи: „Живот и дела знаменитих људи“, коју је издала књижарница Мите Стајића и молила за одобрење да се њено издање ове књиге може употребљавати као лектира ученика виших разреда народних и нижих

разреда средњих школа и да се може поклањати ученицима народних школа.

Реферат г. Михаила Ј. Ђорђевића гласи:

Главном Просветном Савету

Својим писмом од 10. априла о. г. Сбр. 67. Савет је тражио од мене мишљење: да ли се издање Стајићево, „Живот и дела знаменитих људи из првога и другог српског устанка“, може препоручити као лектира ученицима виших разреда народних и нижих разреда средњих школа, и да ли се може поклањати ученицима народних школа о испитима. О томе, част ми је поднети Просветном Савету своје мишљење.

Пажљиво сам прегледао поменуту књижицу у издању Стајићевом. Она би дошла у категорију оних књижица у народним школама, код којих се, услед великог политичког обрта у нашем државном животу, „осетила“ потреба да се мењају. То је ваљда судбина историских дела из наше новије историје, дела која као таква дају један доказ више за оне, који тврде да историја није права наука већ нека средина између науке и вештине.

Разгледајући ову књижицу, веома ме је најпре зачудило: зашто на њој нигде не стоји име писца или састављача, већ у место њега имамо само издавача, дворског књижара г. Стајића. Издавач је покушао да то објасни у своме „Предговору“, где каже да „ова књига није новина у нашој књижевности“, јер је њој „и у основи и у многим појединостима извор у сличној и познатој књизи пок. Ј. Марковића, која је већ одавна распродана“. На ово би се могло рећи да је овој књижици не само *основа*, него и *потка*, *иста* као и у скоро *истоветној* књижици пок. Ј. Марковића: „Животописи из најновије српске историје“. Најглавнија разлика између њих јесте главни узрок, што се нико није смео да потпише као састављач ове књижице у издању Стајићевом. У прилогу горњега тврђења говори то, што и у овој књижици имамо *исти број* биографија (25), и што је главно *исте* су *личности* заступљене као и у „Животописима“ пок. Марковића. Сва је разлика у овом погледу у томе, што је пок. Марковић у први ред ставио веће војводе, а у други мање, док у издању Стајићевом биографије иду махом (али не увек) хронолошким редом.

Погрешке, које се у распореду биографија виде у „Животописима“ прешле су издање Стајићево. Тако на пр. ни у једној се од ових књижица биографија капетана Ђоче Петровића не ставља пред устанак, где је реч о „Кочињој Крајини“, већ се она излаже много доцније, скоро при крају ових књижица.

Што се тиче *одељка* у појединим биографијама, они су у овој књижици истоветни као и у „Животописима“. Одступања, која се у том погледу опажају, тичу се само оних места која се подешавају према новим политичким приликама. Тако одељци (2. и 6), у биографији Карађорђевој, који код пок. Марковића носе наслове: „Бегство из Србије и Бегство у Аустрију“, у издању Стајићевом већ су сувременнији: „Одлазак из Србије“ и „Оставља Србију“. Исто тако и у биографији кнеза Милоша, место одељка, који у животописима гласи: „Милош после Карађорђевог бегства“, дошао је у издању Стајићевом одељак: „Милош после Кара-Ђорђа“. На овој корекцији састављачу не замерам, али му замерам што ју није бар свугде доследно извео. Јер после оних патриотских речи које је Милош изговорио Јакову Ненадовићу на Забрeжју, кад га је овај позвао да пређе преко Саве,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs издању Стајићевом наставља се онако исто као и у књижици пок. Марковића: „С овим речима остао је Милош у Србији и није хтео издати свој народ. Да је било среће, требало је да буду оваке све војводе“ (курзив је мој). Ове су реченице, као што се види, накалемак политичких прилика; оне су сад излишне, нарочито у издањима за децу. У осталом ако бисмо војводе, који су 1813. напустили Србију, сматрали за издајнике, тада би настало озбиљно питање: да ли их у том случају треба уносити у оваке књиге и као узоре изучавати? У сличну погрешку пало је издање Стајићево, опет по „Животописима“, и у томе, што код Карађорђа поред *добрих страна* набраја *мање и погрешке*, докле код Милоша само је реч *одобрим странама*. Ово помињем с тога, што се у предговору ове књижице каже: „за сваког сарадника на народном ослобођењу речено је *објективно* све, што се могло наћи и прибрати из података и другог градива.“

Моје је мишљење да је у оваким књижицама излишно говорити у нарочитим одељцима о врлинама и махнама појединих јунака. Ово тим пре, што ће ученик уз припомоћ учитељеву све то видети из саме биографије, и што никад нисмо у стању изнети све врлине и махне једнога човека. Шта више, може се том приликом падати и у погрешку. Такав је случај и са „Љутином“ Карађорђевог, која је за његов рад и прилике пре можда била врлина по „махна“. Овде се треба сетити да су тако на особину Карађорђевог гледали они који су га изабрали за вођу у српском устанку.

У вези с овим поменућу да ми се чине неумесни и излишни и они дидактички закључци (опет позајмљени) којима се, као басне, завршују поједине биографије. Ако дете, прочитавши узориту биографију не осети *само*, да у њој има нешто велико и узвишено, чему треба тежити, узалуд му је то нарочито натурати.

Да поменем после овога нека одступања у тексту. Земље у којима Срби живе, сем Србије, овако се ређају: Стара Србија, *Македонија*, Босна, Херцеговина, Црна Гора итд. У издању Стајићевом умесно је додана *Македонија*, које нема код пок. Марковића, али је и у овом издању остало оно неодређено итд.. чему у оваким књижицама нема места.

Како су извесна одступања у издању Стајићевом скоро на силу извођена, види се из ових упоредних примера:

„Отац Петроније и мати му Марица били су у *Бога сиромаси* (животопис стр. 7).“

„Отац Петроније и мати му Марица били су *шук сиротиња* (издање Стајићево стр. 5.).“

„Дахије су по народу чиниле толико зла, да је Јаков знао да не може *бити* без боја (животопис стр. 21.).“

„Дахије су по народу чиниле толико зла, да је Јаков знао да не може *проћи* без боја.“ (издање Стајићево стр. 21.).“

„Све што је записивао (прота Матија) издао је у књизи, што се зове „Мемоари“, његов син Љуба Ненадовић (животопис стр. 76.).“

„Све што је прота Матија записивао, издао је у књизи, његов син Љуба Ненадовић књижевник што се зове „Мемоари“, (издање Стајићево стр. 69).“

У издању Стајићевом мало је проширена биографија Хајдук Вељкова једном анегдотом, која је била непотребна. Са разлогом је скраћена биографија Милосава Ђорђевића, а требало је тако учинити и са опширном биографијом Крете Поповића. Као најбоља страна ове књижице јесу лепе слике

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

појединих војвода, израђене према загребачком издању Знаменитих Срба, слике су дакле и лепше и има их и више но у књижици пак Марковића. Осем тога у овој је књижици на првом листу двопреје Ђорђа и Милоша. Од историских погрешака, које је такође ова књижица махом позајмила од своје претходнице, да поменем ону где се каже: да су Турци *седамдесет година* после Косовске битке *покорили све српске земље*, јер се зна да је после тога времена пала Босна, Херцеговина, Зета и Дубровник.

У издању Стајићевом погрешно нише да је Милош проглашен за кнеза 1818 већ треба да стоји 1817 као и у „Животописима“. Исто тако погрешно је штампано да је Скупштина *свето-андрејска* била 1848 а треба да стоји 1858 као и у „Животописима“. У биографији Станоја Главаша није помнито да су 1902. год. његове кости пренесене и сахрањене у порти баничине цркве. Погрешно је у обе књижице речено да је Кнез Милош живео у изгнанству пуних 17 година, јер је он таквим животом живео пуних 19 $\frac{1}{2}$ година.

Напоследку хоћу да учиним замерке овој књижици и односно непотпуности, јер у њој требало је да нађу места и биографије још неких знаменитих људи. Ту би могле доћи биографије: Хаџи Рувима, Ђакон Авакума, племенитог кнеза Иве Семберца, Хаџи Продана, Узун Мирка, па и биографија Вука Караџића као нашег највећег културног револуционара у XIX веку. Исто тако не би требало заборавити ни српског Тиртеја Филипа Вишњића.

Преко правописних погрешака прелазим.

После свију ових напомена ја увиђам да ми је незгодно препоручивати ову књигу, за што је намењена а нарочито стога, што она има овакву генезу. Ну како сам ја једини референт о њој то молим Просветни Савет да се и сâм овим питањем позабави и види у колико су моје напомене основане.

5. маја 1905 год.

Београд.

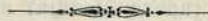
Понизан

Мих. Ј. Ђорђевић
професор I б. гимназије

Према овоме реферату Савет је одлучио: да ову књигу прегледа и г. Јован Н. Томић, редовни члан Савета, и да о њој Савету реферује.

Г. Михаилу Ј. Ђорђевићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је *двадесет (20) динара*.

Овим је завршен овај саветски састанак.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBELGRADE.BG

НАУКА И НАСТАВА

РАД У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ОД

Ј. МИОДРАГОВИЋА

(НАСТАВАК)

*
*
*

— Милосаве, изиђи на рачунаљку! — Донеси само једну куглицу! — Ако би то била јабука, како би је поделио на *три* детета? — Како би се звали ти парчићи? — Да је то грош, како би га поделио? —¹ (Би ли могао њега да сечеш? — Зашто? — Па шта бисте вас тројица радили да вам неко да грош у цело, да га међу собом поделите?) — А да је то динар, шта бисте радили? — Колико би сваком дошло? — Да је то банка—десетица, шта би онда радили људи? — Да је табак хартије, како би га поделили? — А може ли тако да се сече гвоздено перо, држаља, крижуља, писаљка, дивит, стакло, књига итд.? — Зашто не може? — А како би се то поделило? — Ја вама тројици поклоним једну књигу. Како бисте је ви поделили?² — Донеси две куглице! — Како би њих поделио? — Колико дође сваком? („Сваком дође по две трећине“). Откуда? („Отуда, што су две целе, па од једне једна трећина и од друге једна трећина: то су *две* трећине“). Донеси три куглице! — Подели њих на тројицу,

¹ У једној школи, где је био I и II р. заједно, ниједан ђак не умеде на испиту да подели грош на тројицу. Најзад један се досети те размени грош и даде сваком по марјаш; али *нико не знаде, шта ће с оним марјашем* што претиче. И после дугог размисљања једно сељаче из I разреда устаде и с подигнутом руком рече:

— Ја бих купио трешања, па би заједно појели...

² За сад ваља допустити и оваке одговоре; да је сви тројица прочитају, па онда да је неком поклоне. Али ваља увек излазити на математичку *тачност*: да је продаду, па да новац поделе право, т. ј. на једнаке делове, и утврдити, да се ти делови зову *трећине*.

или на три једнака дела! — Колико сваком дође? — Морају ли сад да секу и да размењују? — Зашто не морају? — Донеси четири куглице! — Подели на троје! — Колико сваком дође? — Донеси пет куглица! — Подели на троје! — Колико свакоме? — Претиче ли штогод? — Донеси седам! — Подели им сад! — Колико долази сваком? — Донеси осам куглица! — Како ћеш то да поделиш на три гомиле? — Колико дође у сваку? — Донеси девет! — — — И тако даље до двадесет.¹

*

— Изиђи ти Милораде! — Донеси двадесет куглица! — Подели на три једнаке гомиле! — Како си поделио? — Најлакше је, да поделиш најпре петнаест и на сваку гомилу да метнеш по пет. Онда да поделиш оно пет. Како ћеш то? — Колико долази на сваку гомилу? — Донеси двадесет и једну! — Подели на троје! Подели прво петнаест! — Колико још претиче? — Подели то шест! — По колико долази на сваку гомилу? — Колико је седам и седам? — А још седам? — Три пут по седам? — Претиче ли штогод кад се двадесет и један подели на тројицу? — Сад донеси двадесет и два! — Подели на тројицу! — Колико сваком? — Донеси двадесет и три! — Подели и то на три једнака дела! — Колико је свуда? — Донеси двадесет и четири! — Опет на три места! — Колико је на сваком? — Колико је осам и осам? — А трипут по осам? — Откуд знаш? („Од шеснаест до двадесет треба ми четири. А кад од осам узмем то четири, остаје још четири. Свега је двадесет и четири“). Донеси двадесет и пет! — — — И тако даље до тридесет.

Ово се може поновити још једанпут, па онда деца да раде на својим рачунаљкама.

*

Овако после ваља продужити од тридесет до четрдесет, од четрдесет до педесет итд. до сто. Само код десетица недељивих са три ваља назити на олакшице при деоби оног остатка преко дељивих десетица. На пример, дели се број седамдесет и три. Онда најпре ваља поделити шездесет, па онда дванаест, и најпосле оно један. Код осамдесет и седам најпре ваља поделити шездесет, па петнаест, па онда оно дванаест; или најпре седамдесет и пет па онда оно дванаест: или најпре шездесет па онда сав остатак од двадесет и седам.

Ово исто што раде деца сад на заједничкој рачунаљци, то ће радити после и на својим рачунаљкама.

¹ Ово треба да знају ученици из I разреда, а овде само да се понови. Али ако то нису имали, онда је још већа потреба да се ово пређе и *утврди*, јер се после ово исто понавља и код осталих десетица, и у толико ће тамо бити лакше.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

* * *

— Милутине, изиђи ти на рачунаљку! — Донеси само једну куглицу! — Помисли да је јабука и како би је поделио на *четворицу*! — Колико би дошло свакоме? — (А како би им поделио један грош? — А један динар? —) Донеси две куглице! — Помисли да су и то јабуке, па да их поделиш за четворицу! — Колико добије сваки? — Откуд? — Донеси три куглице! — Колико ће добити сваки? — Откуда? — Донеси четири куглице! — Како би им поделио сад? — А кад би морале да се секу?¹ — Донеси још једну! — Колико је сад? — Помисли да су и то јабуке па им подели! — По колико добију сад? — Подај свакоме! — Донеси шест! — Подели им то! — Колико сваки добије? — Донеси седам! — Подели им! — Донеси осам! — Подели им! — Претиче ли штогод? — Колико дође свакоме? — Колико је четири пута по два? — Донеси девет! — Подели им! — Подај свакоме! — Донеси десет! — Подели им! — Колико добије сваки?² — Донеси једанаест! — Колико добију сад? — Донеси дванаест! — — — И тако даље до двадесет.

Ко може ово сâм брзо! — Ко још? — — —

*

— Мирко, изиђи ти на рачунаљку! — Донеси двадесет куглица! — Подели их за четворицу! — Колико дође свакоме? — Колико је четири пута по пет! — (А трипут по пет? — А двапут по пет? —) Донеси двадесет и једну! — Подели то на четворицу! — Колико сад добије сваки? — Донеси двадесет и две! — Подели на четворо! — По колико дође? — Донеси двадесет и три! — Раздели то на четири гомиле! — По колико дође на сваку? — Донеси двадесет и четири! — — — И тако даље до тридесет.

— Ко може ово све сâм! — — —

— Извадите рачунаљке! — — —

*

— Нек изиђе на рачунаљку Недељко! — Донеси ти тридесет куглица! — Подели их на четири гомиле! — Како си то урадио? — Донеси тридесет и једну! — Подели то на четири гомиле! — По колико дође у сваку? — Донеси тридесет и две! — Подели на четири гомиле! — По колико дође у сваку? — Донеси тридесет и три! — Подели и то на четворо! — По колико дође? — Донеси тридесет и четири! — — — И тако даље до четрдесет.

¹ Кад би јабуке биле неједнаке: једна већа а друга мања, једна слатка а друга кисела или трула, онда би морала свака да се сече и дошло би по четири четвртине.

² Овде би могли девету и десету пресећи на двоје и свакоме да дође по пола. Али је боље да деца деле све на четвртине, те ће, место по једну половину, добити по две четвртине.

— Ко може ово сâм брзо! — — —

— Извадите рачунаљке! — — —

*

Овако ваља прећи и остале десетице до сто. Код непарних увек ваља полазити од парних па онај остатак делити како је најзгодније. На пример, и код шездесет и пет најпре ваља поделити четрдесет и сваком дати по десет; онда узети оно двадесет и сваком дати по пет; па онда поделити остатак пет.

* * *

— Ненаде, изиђи ти на рачунаљку! — Донеси само једну куглицу!
— Помисли да је јабука. Како ћеш онда да је поделиш на *петоро* деце? — А како би им поделио један динар? — А један грош? — А једну писаљку? — Донеси две куглице! — Подели им! — По колико добије сваки? — Донеси три! — Подели им! — По колико дође свакоме? — Откуд? — Донеси четири! — Подели и то за петорицу!
— Има ли сваком по једна цела? — Онда шта морају да раде? — И по колико ће свакоме припасти? — Донеси пет! — Мора ли сад да се сече? — Зашто? — Подај сваком! — Претиче ли што? — Донеси шест! — — — И тако даље до двадесет.

— Ко може ово сâм брзо! — — —

— Извадите рачунаљке! — — —

*

— Никола, изиђи ти на рачунаљку! — Донеси двадесет куглица!
— Подели их на петорицу или на пет места! — По колико дође сваком?
— Претиче ли што? — Донеси двадесет и једну! — Подели то на петорицу! — Колико дође свакоме? — Донеси двадесет и две! — — —
— И тако даље до тридесет.

— Ко може сâм брзо? — — —

— Сад ћете на својим рачунаљкама

*

Овако ваља делити и остале десетице редом до сто. И овде пазити на олакшице. Оно што ће после доћи у усменој рачунању, то деца овде, на рачунаљци сад ваља да *виде*. И што више овде виде, то ће им тамо бити лакше.

* * *

Овако делити све бројеве од један до сто и са *шест*, са *седам*, с *осам*, с *девет* и *десет*. И свуда ваља пазити на олакшице и тражити да деца раде и на својим рачунаљкама.

Ово рачунање с деловима (разломцима), а особито ово с већим бројевима, многима ће се учинити тешко. Али ваља знати, да је сваки

WWW.UNIJZRS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Други рад и усмен и писмен још тежи. А кад се овако, очигледним појимањем схвате све ове основне количине и њихови односи, онда ће сваки даљи рад с њима доцније ићи у толку, лакше у колико се оне овде боље појме.

На рачунаљци може бити још разноврсних и мешовитих радња, особито с бројевима преко десет. Али ја овде узимам као да је рачунаљка свршила своју моћну улогу у основном појимању количина и прећи ћу на друга очигледна средства.

2. Рад с дрвцима

Неко би се можда задовољио овим радом на рачунаљци и не би ни тражио више очигледности. Али то би било неоправдано. Право појимање количина не сме да се ограничи само на једну врсту очигледних средстава, већ се оно мора распростраити на што више њих. С тога после рачунаљке, као најзгоднијега средства, не смеју изостати ни она друга.

На првом месту долази овде рад с дрвцима. Сваки ученик ваља да набави сто дрваца, величине од прилике оне које су жижице, и да их носи у једном завежљају а још боље у једној кутији. Она могу бити повезана у засебне завежљаје од по десет дрваца и они ће се звати десетице. И рад с овим дрвцима је веома забаван, а после онога на рачунаљци неће бити ни тежак.

И овде ће се радити најпре с целим десетицама па после деловима од њих.

*

— Метните сва дрвца с леве стране! — Донесите сад на десну страну десет! (Коме је везано, он ће донети један снопић; коме није, он ће набројати десет). Донесите још десет! — Колико је сад? — Донесите још десет! — Колико је сад? — Кажите сви: двадесет и десет јесу тридесет! — Донесите још десет и кажите колико је свега! — Још десет! — Нека каже Огњан! — Још десет! — Павле! — — И тако даље до сто.

— Пренесите опет сва дрвца на леву страну! — Донесите на десну двадесет! — Донесите још двадесет! — Колико је сад? — Донесите још двадесет! — Колико је сад? — Још двадесет! — Колико је сад? — Још двадесет! — А сад? — Колико пута може да се донесе по двадесет? —

— Вратите опет сва дрвца на леву страну! — Донесите на десну страну тридесет! — Донесите опет тридесет! — Колико је сад? — Донесите још тридесет? — Колико је сад? — Може ли још тридесет? — А колико може? — Колико смо пута донели по тридесет? —

— Метните их опет на леву страну! — Донесите четрдесет! — Још четрдесет! — Колико је то? — Може ли још четрдесет! — А колико може? — Вратите их опет на леву страну! — Донесите педесет! — Још педесет! — А може ли још? — Колико пута може? — Вратите их на леву страну! — Донесите на десну шездесет! — Донесите још шездесет! — А колико може? — Донесите то што може! — Колико је сад? — Вратите опет све на леву страну! — Донесите седамдесет! — Још седамдесет! — А колико може? — Донесите! — Вратите све! — Донесите осамдесет! — Може ли још? — Колико може? — Донесите и то! — Вратите све! — Донесите деведесет! — Може ли још? — А колико може? —

*

— Наместите сва дрвца на левој страни! — Донесите на десну двадесет и пет! — Донесите још двадесет и пет! — Колико је сад? — Откуд знаш? — Донесите још двадесет и пет! — Колико је сад? — Откуд знаш? — Колико је то пута по двадесет и пет? — Донесите још једанпут! — Колико је сад? — Вратите на леву страну! —

— Донесите петнаест дрваца! — Донесите још петнаест! — Колико је сад? — Донесите још петнаест!¹ — Колико је сад? — Колико смо пута донели? — Донесите још петнаест! — Колико је сад? — Откуд знаш? — Колико смо пута донели? — Донесите опет петнаест! — Колико је сад? — Колико сте пута донели? — Колико је пет пута петнаест? — (А четири пута петнаест? — А трипут? — А двапут? —) Донесите још петнаест? — Колико је сад? — Може ли још петнаест? — А колико може? — Донесите и то? — Вратите све!

*

— Сад ћете да доносите све по једанаест. Наместите где треба и донесите једанпут! — Донесите још једанпут! — Колико је двапут по једанаест? — Донесите још једанпут! — Колико је сад? — Донесите и четврти пут! — Колико је сад? — Донесите пети пут! — Колико је сад? — Шести пут! — Колико је! — Седми пут! — Колико је? — И осми пут! — Колико је? — И девети пут! — Колико је сад? — А колико је остало? —

— Хајде сви то опет да радите, а да говори Панта сâм! — — —

— Ко зна на памет, да не гледа у дрвца? — Де, да видимо! — — —

*

— Да узимамо по дванаест. Донесите једанпут! — Донесите још једанпут! — Колико је сад? — Колико је двапут по дванаест? —

¹ Да не би деца раздрешивала и другу десетицу, она ову нераздрешену могу да метну место оне треће раздрешене, а ону да узму. Тако ће радити и даље.

Донесите још једанпут! — Колико смо пута донели? — Колико то чини? — А двапут по дванаест! — Донесите још једанпут! — Колико је сад? — Колико ту има дванаестица? — Још дванаест! — — — И тако даље до сто.¹

— Ко може сâм да каже све, а да не гледа у дрвца! — Ко још? — Још? —

— Ко може да каже за једанаест! —

*

— Сад ћете да узимате све по тринаест дрваца. Донесите једанпут тринаест! — Донесите опет тринаест! — Колико је двапут по тринаест? — Донесите још тринаест!² — Колико је сад? — Колико сте пута донели? — Колико је четири пут по тринаест? — А трипут? — А двапут? — Донесите опет тринаест! — Колико је сад? — — — И тако даље до сто.

— Хајдете још једанпут! Да радите сви, а Радован и да говори и да ради! — — —

— Ко може ово да каже на памет? — Кажи ти, Ранко! — Ко још може? — Ко може за дванаест! — Ко може за једанаест! — Опет за тринаест! —

*

— Донесите четрнаест дрваца! — Донесите опет четрнаест! — Колико је сад на десној страни? — Како се направило? — Донесите још четрнаест! — Колико је сад? — Колико смо пута донели? — Донесите још једанпут! — Колико је сад? — Колико је ту пута по четрнаест! — Донесите још једанпут! — Колико је сад? — — — Овако даље до сто.

— Пренесите опет све на леву страну! — Доносите опет по четрнаест, а Рашко ће да казује. Донесите једанпут! — Донесите још једанпут! — Рашко, кажи колико је двапут по четрнаест! — Донесите још једанпут! — Рашко, кажи колико је сад! — Донесите још четрнаест! — — —

— Ко може сâм да каже све а да не гледа у дрвца! —

— Ко још? — Још? — — —

— Ко зна за тринаест? —

*

— Ко може по дванаест? —

— Ко ће по једанаест?

¹ И овде је једна раздрешена десетица доста до шездесет. Онда све двојке ваља покупити и место њих оставити целу (нераздрешену) десетицу.

² Овде се мора раздрешити и друга десетица, а после и трећа. Јер тринаестице треба да стоје свака за себе, једна поред друге, а јрш боље једна *исход* друге, те да се виде у првом реду десетице а у другом јединице.

WWW.UNILIB.RS — Ко ће све по десет? —

— А ко све по петнаест! —

*

Овако ваља прећи и бројеве: шеснаест, седамнаест, осамнаест и деветнаест. И свуда ваља пазити, да раде сва деца и да се по мало вежбају и у брзом израчунавању (израчунавајући најпре за десетице па онда за јединице, нпр. за пет пута по седамнаест: пет пута по десет = педесет, и пет пута по седам = тридесет и пет; педесет и тридесет и пет јесте осамдесет и пет. Ако деца застану код јединица: пет пута по седам, онда им одмах ваља помоћи олакшицама, нпр. колико је дванут седам, онда још дванут по седам, па после још једанпут седам).

Исто се тако могу прећи и бројеви преко двадесет и то редом и преко реда.

* * *

— Донесите на десну страну само једно дрвце! — Поделите га на два једнака парчета! — Како се зову ти парчићи? — Кад поделе двојица једно дрвце, колико припадне свакоме? — Вратите те половине на леву страну? — Донесите два дрвцета! — Поделите их на двојицу! — Колико дође свакоме? — Донесите три! — Поделите опет за двојицу! — Промените ово треће цело за оно што је већ пресечено. Колико долази свакоме? — Вратите! — Донесите четири! — Поделите и то на двоје! — По колико дође? — Донесите пет! — Опет за двојицу или на две гомиле! — Морате ли ово да сечете? („Не морамо, јер имамо једно пресечено“). Промените и поделите! — Донесите шест! — Колико долази сваком? — — — И тако даље до двадесет. После онога рада на рачунаљци ово иде веома лако и брзо. С тога се за овај рад и не морају више узимати први часови у дану, као што су узимани до сад и као што се уопште узимају за рачун.

*

— Донесите на десну страну двадесет и једно дрвце! — Поделите их на две једнаке гомиле! — Колико долази у сваку?¹ — Донесите двадесет и два! — Разделите то на двоје! — По колико дође? — Донесите двадесет и три! — Поделите на две гомиле! — Нека каже Родољуб! — — — Овако до тридесет.

— Ко може да каже све ово, за све бројеве од двадесет до тридесет, колико долази једноме кад се деле за двојицу? — Ко још? — — —

*

¹ И овде ће послужити оно пресечено дрвце, које деца треба да чувају, те да не би ломила друга.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Донесите тридесет! — Поделите за двојицу! — Како сте им поделили? („Поделили смо им прво двадесет, те је сваки добио по десет. После смо им поделили ону трећу десетицу, те је сваки добио по пет. Свега су добили по петнаест“). Донесите и поделите им тридесет и један! — Колико сваки добије? — Како сте им поделили? — Донесите тридесет и два! — По колико добију сад? — Како сте нашли? — Донесите тридесет и три! — — — И тако даље до четрдесет.

*

Овако прећи и остале десетице: од четрдесет до педесет итд. до сто. Деца су још код куглица запазила, да се најпре деле десетице као важније, веће, па после јединице.

* * *

— Донесите само једно дрвце! — Поделите га на три једнака дела! — Како се зову ти делови? — А како се зову они, кад се дрвце преломи на два једнака дела? — Који су већи делови: половине или трећине? — Донесите два цела дрвца! — Како ћете да их поделите за тројицу? — Једно већ имате исечено. Донесите га, а једно вратите! — Сад исеците и ово друго! — Колико дође свакоме? — Подајте им! — Донесите три дрвца! — Поделите их, опет за тројицу! — Има ли што да се сече? — Донесите четири дрвца! — Поделите и њих на три дела! — По колико дође? — — — И тако даље до двадесет, па онда од двадесет до тридесет, па до четрдесет итд. до сто.

* * *

Овако исто делити све бројеве од један до сто и за четворицу или на четири гомиле или дела, па за петорицу, шесторицу итд. до десет. Преко десет у овом разреду не треба ни узимати.

При овом раду деца ће лако видети, лакше него на куглицама које се не могу сећи (него се, место њих, могу сећи јабуке), да су половине најкрупнији делови, да су трећине мање, четвртине још мање... а десетине најмање или најситније, и да ситнијих делова треба више.

Учитељ ће помагати, да деца најпре сваку целину избележе писаљком па после да је исеку или изломе правилано, те да сви делови једне целине буду *једнаки*. Овде ће деца још више осетити потребу какве кутице или кесице, те да ове делове или одломке („разломке“) не губе.

3. Рад с другим очигледним средствима

Од свих других очигледних средстава за појимање ових првих количина најобичнија су *зрна* кукуруза и пасуља. Сем овога неки па-

ређују те деца доносе ситне округле *камичкове*, негде *лишће* од разна дрвећа итд. Но сва су ова средства посве незгодна.

Зрна кукуруза су још понајзгоднија. Она су и понајвећа и нешто пљосната те се не котрљају лако, као пасуљ и шљунак који су незгодни и за узимање (међу прсте) а још више за намештање на косим клупама. С тога их ја ником не бих ни препоручио, а особито пасуљ. А с лишћем и каменчићима (шљунком) па и с већим камењем неке радње се могу вршити у пољу, где то буде згодно, али никако у школи.

Место свега овога могли бисмо препоручити наставницима једну нову врсту рачунаљака, барем за крајеве где расте буква. Познато је, да на буковом лишћу расте нека боба, од које деца по селима и свет по бабама ниже *врсте*, огрлице или бројанице. Где тога има то је душу дало за рачуналке. Ваља само везати у сваку нишчицу по десет и нанизати их десет и ето ти најлепше рачуналке. Мана јој је само та, што се и оне лако котрљају по клупи кад се десетице раздреше и поделе у јединице, и што су ломљиве, те се лако смрље ако се нечим јаче притисну или дете незгодно падне на њих.

Друга једна рачуналка још боља од ове и понајбоља за рачунање и најзгоднија за ношење и руковање уопште може се импровизовати помоћу учитељевом готово свуда а по градовима и без његове помоћи. Од чврстије *хартије* (картона) изреже се десет комада дужине малог прста а ширине једног нокта, или колико је прст дебео. На сваком се нацрта десет или тачака, или крстића, или кругова, или јаја, јабука итд. и онда свака представља једну десетицу. А кад затребају јединице, онда се једна или две исеку. И ово је најмање, најспретније и најзгодније средство за рачунање и најлепши прелаз од рачунања с предметима на рачунање с цртежима: а добра му је и та страна, што се може носити и у књизи или у каквој хартици завијено.

После онога што смо и како смо изложили код рачуналке руске (с куглицама) и код дрваца, нама није потребно да и овде излажемо шта се може и како ваља радити и с овим *десетицама на картону*. Све што је год рађено тамо, могло би се радити и овде. Али то нити је потребно нити ће време допустити. Доста је прећи само најважније радње, те да се понови оно што је најважније и на овај начин и да деца виде поједине количине и њихове односе и на другим предметима.

*

Као очигледна средства морају послужити и све *ствари у школи и предмети у околини*. Баци, клаупе, прозори, крила прозорска, окна прозорска, даске и цигле у поду, руке у деце, прсти на руци, дрвета у дворишту, прозори на већим кућама, даске или врџике на оградни, куће у реду појединих улица, људи у каквој гомили, овце, говеда, свиње, јагањци, пластови сена по ливадама и крстине по њивама,

воће у воћњацима и грмови по забранима — све то може послужити као прекрасно очигледно средство за јасније појимање количина. Само све у своје време и у згодној прилици. На једној страни је толико ђака а на другој толико, колико је свега? У првој клупи је толико, у другој толико... итд. колико је ђака у свима клупама у школи? Колико је на левој а колико на десној страни? Колико је крила прозорских на школи? Колико окана на њима? Колико је дасака у патосу? — Колико цигала у ходнику (а понегде и у школи)? У згодној прилици да дигну онолико руку колики број затреба. За рачунање с петицама згодни су прсти на руци. За време одмора или шетње по дворишту бројати дрвеће по дворишту, погађати колико чега има што се види а не прелази број сто, а безброј прилика има за ово и у пољу...

Колико је и колико људи, који ни приближно оком не могу да погоде колико је чега у каквој гомили! А то долази отуда, што се никад нису вежбали у овоме. Међутим томе је вежбању најбоље време сад, овде, у појимању количина.

*

Осем ових конкретних предмета као веома згодно очигледно средство могу послужити и *тачке, ирте, крстићи, кругови* или котурови на таблицама. Ово има и ту добру страну што је ситније и прегледније, те се поједине количине могу лакше прегледати и поредити једна с другом оком. Сем тога ово је везано с *радом*, с кретањем руке и ока, те се може узимати и место писмених радова. Кад год деца постане досадно дуго седење при раду на рачунаљци или иначе при усменој настави, онда је врло пријатна промена писање или овај рад на таблицама или хартији.

Исто се тако *иртежем* на таблицама могу лепо представити *делови* од целине или разломци. После конкретнога представљања делова на стварима нпр. на јабукама и дрвцима, долази представљање на *круговима од хартије*. Те кругове сада можемо и *иртати* на таблицама и *делити* на половине, трећине, четвртине, петине итд. И то је најбоље појимање делова или разломака, што ће служити доцније за основу најтежој партији из рачунице, и учинити, да она буде разумљива и лака. С тога ни један учитељ нек не пожали ни труда ни времена да се што више побави с овим радовима. А онај, који ово не чини, не полаже добар темељ огромној и дивотној згради што се зове *рачуњска настава*.

II

Усмено рачунање

Кад су овако појмљене количине, кад су очигледношћу створене *јасне претставе* и појмови о бројевима до сто, онда се без брига може прећи и на рад с њима, на усмено рачунање. И ко је на овом првом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ступњу постигао бољи успех, томе ће оба друга с мало умешности ићи ласно и од миле шале.¹ Очигледност је прокрчила пут, положила темељ, и сад је ласно зидати зграду даље.

Усмено рачунање може бити с бројевима именованим и неименованим. Број је „именован“, кад поред њега стоји и име онога што он броји или казује. „Неименован“ је пак онда, кад стоји сам, чист број, а не зна се чега има онолико колико јединица има у њему.

Извесно је, да је природније, да после очигледног рачунања дође рачунање с именованим бројевима. Но ако се стану давати деци за израчунавање задаци или примери о којима деца појма немају, онда је за децу лакши рад с чистим бројевима, и онда би он могао да дође пре.³ Али је извесно и то, да се такви задаци не морају ни давати и да се и овде може учинити zgodна *припрема*, која олакшава појимање задатака. Та је припрема у тачном упознавању с оним, што ће најчешће долазити у задацима или примерима, а то су **мере**. Пошто старих мера и нема више, то није потребно више говорити ни о „новим“ мерама, него просто о мерама. А „старе“ мере додиривати само у толико у колико где живе још, па и то чинити очигледно.

¹ У овом предмету никад се није чинила већа грешка нити се данас чини већа од ове: што се овом првом ступњу рачунања: стварању представа и појмова с бројевима, поклањала и поклања слаба или никаква нађња. А без овога је сав даљи рад зидање зграде на песку. Без овога сва рачунска настава прелази у учење *празних речи*, без онога што оне значе (вербалizam). А то, место да развија дух, оно га убија и спуштава речима и извесним изразима и знацима као каквим ланцима. И саме рачунице пок. Стеве Д. Поповића, које су толико истицале Песталоцијев принцип очигледности у рачунској настави, не имађаху веће мане од ове. Барем учитељи, који предаваху по њима, не чиняху довољно за овај први ступањ, и с тога, и ако се са свих страна тврђаше, да је успех због њих у овом предмету много бољи по у другим предметима и по што беше пре, опет и деци и наставницима ова настава иђаше тешко и успех не беше онакав какав се у овом предмету може очекивати и постићи. Ако кажемо да у матерњем језику има три ступња: I давање или стварање самога знања о спољном свету, II исказивање тога знања (говор) и III читање и писање као особита врста овога другог посла под II: онда то исто можемо паћи и код рачуна. Писмено рачунање одговара писменом исказивању мисли (читању и писању; усмено рачунање одговара другом ступњу, говорењу, а стварање представа и појмова о бројевима одговара првом ступњу: *давању знања*. И овај први **основни** ступањ *прескакан* је толико и у матерњем језику, а још више овде, у рачуну! Па после нагазимо изговора, да је то „тежак предмет и да наша омладина „нема дара“ за Математику!...

² С тога сам ја некад и препоручивао, да се пре узме апстрактно рачунање, с чистим бројевима, те да се деца извежбају у лакој раду с бројевима, па после да дође израчунавање задатака као **примена** овога. И с обзиром на попушност у *лакоби*, ја бих и данас био за ово, кад не би било могућно да се улеси, да *израчунавање примери из живота не чини свет за себе* него природну попушност у појимању количина и у умном развиту децјем.

³ Види мој „*Дух наставе и васпитања у Србији* у почетку последње четврти деветнаестог века,“ стр. 34. и 239.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

С тога ћемо и овај одељак поделити на троје: на *уознавање с мерама*, на *израчунавање разних задатака* из живота и на *рачунање са самим неизменованим бројевима*.

2. Уознавање с мерама

У доброј школи већ у I разреду деца ваља да су узната с *метром*, десиметрима и ланцем, *килограмом*, *литром*, десилитром и декалитром, *динаром*, десетацима, дваеснарцима (грошевима), петнарцима и „банком“ или десетицом, а где је могућно и златником и златницом и најпосле поделом времена на дан и ноћ, на четири годишња времена, на дванаест месеца, месеца на недеље, недеље на дане и дана на дванаест часова. Али ово уознавање није смело да бде само с речима него с истинским *мерама*, и то тако, да их деца добро не само виде и размотре него и запамте.

Ипак, с обзиром на то, што у деце нису утврђене добро преставе о овим основним мерама, те је потребна обнова, као и с обзиром на то, што у многим школама деца или нису учила никако или нису учила како ваља ово у I разреду, ми ћемо овде узети и ове основне јединице и проширити их даље колико то допушта круг бројева одређен за овај разред.

а) Дужине и мере за њих

— Шта је дуже: велики или мали прет? — Шта је дуже: нога или рука? — Ко је већи: Милован или Милутин, (највећи и најмањи)? — Шта је дуже: овај дирек или ова греда? — Која је клупа најдужа а која најкраћа? — Која је страна овде у школи најдужа а која најкраћа? — Јесу ли све улице једнаке? — А поља? — А путови? — А потоци и реке? — — —

— Као што видите, и овде у школи и на пољу има пуно ствари, и све су те ствари *различне*: неке *веће* а неке *мање*. А кад се гледа колика је која ствар, онда се прво гледа на *дужину*. Које је дужина у наше школе? — А у дворишта? — Јесу ли сва дворишта једнака? — А јесу ли све зграде и куће једнаке? — Како ће да се зна, колика је која? —

— Јесте ли видели, кад се по дућанима купује и продаје платно? — Шта раде онда? — Кад још *мере*? — Чиме мере? — Ко је видео кад мере платно, сукњу, свилу, улице, поља итд.? — Где си видео ти, Лазаре? — А ти, Љубисаве? — А ти, Павле? —

— Ево, ја сам вам донео ту меру, да је видите! Ево, ово је! — Она се зове **метар**. (Написати на табли). Ево, мени је метар довде! (Од земље па до појаса, до кука, трбуха или докле буде). Ходи ти, Малиша, да видим докле је теби! — Које је веће или дуже, да ли ти или метар? — Ходи ти, Марко! — Да видим докле је теби? —

Ко је онда већи: ти или Малиша? — Ходи ти, Гојко! — Измери се ти! — Докле је теби? — Ево ја ћу овде на зиду да забележим докле је метар, па ви после можете да видите докле је коме. (Забележити). А сутра ћете сви донети по један конач или узицу (канап), па да измерите одавде довде, или на овај метар, па да знате колики је метар и да можете да мерите.

— Сад изиђи ти, Алекса! — Узми овај метар и измери ову клупу! — Колико износи? — Измери таблу? — Колико износи? — Које је дуже? — Изиђи ти, Антоније! — Измери овај зид одавде довде! — Колико износи? — Који је дужи? — Доста!...

— Ви видите, да и табла и клупа не износе *равно* два метра, а ни зид *равно*... (толико и толико), него нешто више или нешто мање. А људи су изнашли те да и то мало, више или мање, измере. И за те мале дужине они су измислили и мале мере. Ево, то су ове на метру! (Показати их). А да би боље видели, ево ја ћу да вам нацртам метар и те мале делове његове на табли! (Нацртати метар у правој величини и обележити само *десиметре*). Ево, ове мале мере су за мале дужине. Оне се зову **десиметри**. (Написати на табли). — Колико има ових *десиметара*? — Колики је један *десиметар*? (Он је, од прилике, колико *шака*. Ево, да видите!...) Сад измери ти, Благоје, ову клупу! — Колико износи! — Изиђи ти, Бошко, па измери таблу! — Колико износи? — Изиђи ти, Бранко, па измери овај зид! — Колико износи? —

— Добро је. А за ове још мање дужине има још мањих мера. Ево то су ове! Ево да их забележим на табли! — Оне су колико прет или нокат. Колико их има у овом једном делу што се зове десиметар? — Колико их онда има у целом метру? — Би ли когод знао како се зову ове још мање мере или делови од метра? (Ако не знају, казати и написати на табли: *сантиметри*).

— За још мање дужине има и још мањих мера, а то су ове *реике*, што их видите на метру. Али то ћете ви учити до године, у III разреду. А сад ћете добро запамтити само *метар*, *десиметре* и *сантиметре*...

*

— Јесте ли донели конач, што сам вам јуче казао? — Извадите га! — Завезите га на једном крају! — Одатле ћемо да рачунамо. Сад не знате *докле* хвата метар. Зато ћу ја да вам оставим да то премерите: неки овде на метру, неки онде на зиду а неки овде на табли. А ко хоће, може и овде на клупи, или после од свога друга...

— Јесте ли премерили метар? — Сад и ви имате *метар*. Још вам треба да обележите десиметре и сантиметре. То не морате ни да мерите на метру или на табли. Него како можете? — Можете ли то сами? — Хајде, учините! — Али смеју ли да буду једни делови већи а други мањи? — Зато, ко не може да подели да сви десиметри буду

једнаки, он боље да премери овде на метру... Обележите сада сантиметре! — Ето, сад и ви имате метар! Сад ћу да вам задам: да сви код куће измерите по коју ствар па да забележите и да ми донесете!...

*

— Јуче сам вам казао, да сви измерите по нешто код куће. Сад да ми кажете, ко је шта измерио и колико му је изишло.....

— Изиђи ти, Васо! — Измери овај зид! — Колико износи? — Забележи на табли, да не заборавимо! — Изиђи ти Велимире! — Измери га ти, да видимо је ли Васа измерио добро! — Колико ти је изишло? — А Васи? — Је ли једнако? — Изиђи ти, Вељко! — Измери га ти! — Колико излази теби? — Запиши! — Је ли једнако? — Зашто није једнако? — Ко је погрешно? — У чему је грешно? (Деца ће погађати, а учитељ ће им најпосле свратити пажњу на то, да метри морају бити једнаки и да се мора мерити у *правој линији*).

*

— Је ли ко видео кад људи мере веће дужине: њиве, ливаде, улице, путеве итд.? — Чиме мере? — Колики је тај конач, конопац, ланац или пантљика? — Ко је то видео? — Ко није видео? — Ево, ја ћу да вам покажем. Ево, ово је та мера!... (Одвити је и показати и пребројати метре на њој, па питати: колико има метара). И ви ћете да направите оваку меру. Зато сутра донесите сви по један конач или узицу и, ко уме, он нек одмери равно десет метара, па ћемо сутра видети је ли добро!...¹

б) Површине и мере за њих

— *Метром*, десиметром, сантиметром и „ланцем“ мере се само *дужине*. Било да меримо њиву или ливаду или пут и улицу нас се ништа не тиче њихова ширина, него само дужина као кад би растегао конач. Али многе ствари имају и *ширину*. Ево нпр. табла поред дужине, одавде довде, има и ширину, одавде довде. Ево, и клупа има своју ширину! Ево и даска у патосу има дужину и ширину! Које је ширина у наше учионице? — Изиђи ти, Веселине, и измери јој ширину! — А колика јој беше дужина? — Које је веће? — Јесу ли све собе оволико дугачке! — А јесу ли све оволико широке? — Јесу ли све улице и путови подједнако широки? — Које су улице шире, а које

¹ За овај рад сутра дан ваља изићи у поље, где је најзгодније место за мерење. Најпре деца могу премерити своје „ланце“, те да виде јесу ли добри. Онда ће отпочети мерење. За сваку дужину учитељ ће одредити по неколико ђака. Кад премере, онда може променити, те да једна гомилаца контролише дуугу. Од сад не треба никад да изиђу у поље а да не понесу сваки свој „ланац“ и да не мере. Овде ће најбоље видети и колико је *сто метара* или хектометар.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibv.rs — Који су путови шири а који ужи? — А јесу ли све њиве и ливаде једнаке? —

— Сад добро да запамтите: све оно што има и дужину и ширину не мери се овим мерама: метром, десиметром, сантиметром и ланцем, него другом једном мером. Та је мера направљена од метра, али је другојача од метра, јер има и дужину и ширину, (а метром знате да се мери само дужина). Ево, ја сам вам их направио, те да их видите и боље запамтите! Ово је, и ово, и ово! (Показати: квадратни сантиметар од хартије, квадратни десиметар од хартије и квадратни метар или од хартије разапете на штапове или само оквир његов од штапова). Шта је ово? — — —¹

— Шта се мери овим најмањим? — А овим већим? — А овим највећим? — Зато што је ово мало па не видите, ево ја ћу да узмем ово веће („квадратни десиметар“) па да вам покажем како се мери. Ево, мерићу по табли!... (Мерити и бележити кредом са свих страна). Овако би се продужило до краја и онда би се видело: колико у табле има квадратних десиметара. Да ли би могла да се измери квадратним метром? — Хајде да пробамо! — Које је веће? — Чиме бисмо измерили патос? — Хајде да огледамо! — Је ли лако? — Е тако није лако измерити ни двориште, ни њиву, ни ливаду, а још је теже виноград, вотњак и шуму. Зато људи ретко и мере овако, него *измере дужину и ширину па изнађу површину рачуном*. А то није тешко. Ево да видите како се то ради. Да бисте боље разумели, ја ћу да узмем само ово парче табле.² Ево сад ћу овим, квадратним десиметром, да мерим. Ево: један (и обележити са свих страна), два (опет обележити цео квадратни десиметар), три... четири... и — (колико буде). Сад назите други ред. Један... два... три... четири... (итд. до краја. Овако и пети и шести ред. А да не би изишли разломци, учитељ може одмерити напред те да изиђе равно пет или шест или седам десиметара те по томе толико и редова и у сваком по онолико квадратних десиметара колико је у првом реду). Колико је у првом реду? — Колико је у другом? — У трећем? — У четвртом? — Свуда по... (толико и толико). А колико то чини? — Сад видите: ако је нешто широко *један* десиметар, онда је *један ред* оваких (квадратних) десиметара; ако је нешто широко два десиметра, ево одавде догде, онда ће бити два реда ових квадратића; ако је нешто широко три десиметра, одавде догде, онда ће бити *три реда* или три пута по... (онолико колико је у првом реду или колика је дужина), и тако до краја: колико је де-

¹ Деци је доста тешко да изговоре реч *квадратни*. Али, ако се сад помуче, биће им лакше за доцније. Главно је, да им је појам чист, па га могу звати и четвртасти, четворострани, пљоснати итд.

² Од прилике четвртину.

симетара у ширини, толико је *редова* у овоме комаду табле или у овој површини. Је ли онда тешко знаћи? —

— Хајде сад да измеримо површину ове собе што се зове наша учионица или школа. Могу ли то мерити овим малим (десиметром квадратним)? — А чиме ћу? — Зашто? — Ево, гледајте!... (Мерити ону слободну страну пред ђацима). Измерити цео ред. Ако што претекне, то оставити, јер би прешло стотину). Дакле, има шест метара и нешто више. Оно више нећемо да рачунамо. Ево сад други ред: један, два, три, четири, пет, шест и нешто више. А колико беше у првом реду? — А овде у другом? — Ево даље, трећи ред: један, два, три... итд. Колико ће бити у трећем? — А колико беше у другом? — А у првом? — Колико ће да буде у четвртном? — А у петом реду? — А у шестом? — А знамо ли колико ће редова да буде? — Колико? — Откуд знаш? — Ко сад може да погоди, да не меримо даље: кад у сваком реду има по шест квадратних метара, а наша је школа дугачка једанаест (или колико буде) метара, колико онда има свега квадратних метара у *површини* њеној? — Откуд знаш? — Ми смо могли да меримо и овако: поред овога зида, по дужини, и онда би у првом реду изишло једанаест квадратних метара, овако... (покушати да се мери докле се може од клупа). И, колико има у првом реду? — Колико ће да буде у другом? — Колико је то свега? — А у трећем? — У четвртном? — Петом? — Шестом? — Има ли више? — Колико је то шест редова по једанаест у свакоме? — Зато, кад хоћемо да знамо колика је површина, шта треба да радимо? — Хоћемо да знамо колика је учионица I разреда, шта треба онда да измеримо? — Хоћемо да знамо, колика је површина ходника некога, на пример овога пред школом, шта треба онда да радимо? — И онда знамо *колико је редова и колико је метара у свакоме...*

— За још веће површине има квадратни *ланца*, али то ћемо направити у пољу, те да видите колики је; јер овде не може да стане. Зато сутра донесите своје „ланце“...

(Наставиће се).

ДЕЧЈЕ ЛАЖИ

Развитак детета је кратко, збивено понављање развитка човечјег рода. Ступањ детињства подудара се, према томе, са ступњем примитивног, природног стања људскога рода; дете је у свему слично дивљаку. Стога вели Лабријер о деци: „Деца су охола, презрива, сурова, неумерена, завидљива, лена, плашљива, лажљива и притворна.“ Ове

оноре речи о деци неки приписују песимизму старог момка Лабријера, али донекле има у њима и истине. Гледајући како је лаж међу децом распрострањена, Монтењ је могао рећи: „Лажљивост у деце расте у истој мери као и она сама.“¹ Богослов Дипанлу, полазећи од првороднога греха, још је увећао поворку детињих порока у својој књизи „Дете.“ Дечји психолог Б. Пере сматра да је неистинитост међу децом општа, да је лажљивост код деце урођена.

Ну у новије време наступио је прекрет у мишљењу философа, што се тиче лажљивости у деце, те се јављају и блажији погледи на ову децу махну. Тако је инглески психолог Сели (Sully), испитујући свестрано доба детињства, дошао до закључка: да дечје лажи нису свагда тако озбиљне, већ да потичу често пута из живе и окретне маште, која тежи да се поигра; из жеље да се допадне, да играју неку улогу, да се истакну; из потребе да изазову шалу, смех. Једна девојчица н. пр. разбила је чајник; кад јој долете мајка, она рече: „мама разбила чајник, изби маму!“² Другда се дешавају дечје лажи из страха од казне; некипут из самообмане и услед сугестије. Често пута је радост у измишљању и изналажењу главни повод дечјим лажима. Грос наводи неколико примера дечјих лажи, из којих се види, да су оне често пута само игра маштина, да им је смер: да зачичују, задевају и исмевају лаковерну околину, или да вредност детињу узвисе до немогућности. Маштину драж показују речи, кад дете узвикује: „имам тридесет кликера; не, педесет! не, сто! не, хиљаду!“ Или: „видео сам мало пре великог лептира као мачка, не, као кућа!“ Један сестрић Гросов беше неисцрпан у измишљању лажних прича, при чему се могао опазити особени дивергентни положај очију, који се иначе виђа у деце при слушању гатки. Кад му је било 3½ године, он је причао, како је виђао у Берлину неку рибу налик на ајкулу, са чизмама на ногама... Други пут причаше: „У северном Берлину има на кућама зечева и кучића. Они се пењу горе по стубама и тамо се играју по крову, па онда... онда долази телефон, знаш, дугачки конопац, и по њему путују у Штутгарт. Па зато их има и код нас.“

Гете прича о себи да је, нагоњен својом жељом за смишљањем, причао својим друговима свакојакe чудновате догађаје о себи, у које су они потпуно веровали, и ако су сви добро знали, где је био свакога дана. Од њих су постале доцније, уметничком обрадом, „Дечје бајке.“ Мали Доде, кад му је било 13 година, добио је допуштење да сам путује на морској лађи, на којој је било путника, који су се баш тада враћали са Крима. Својом јужњачком маштом, прича Доде, ја сам себи уобразио да сам нека важна личност. „Причао сам својим салутницима,

¹ Compayré-Ufer, Entwicklung d. Kinderseele, 1900. p. 387.

² D-r J. Sully-Stimpfl, Untersuchungen über die Kindheit 1897. p. 238.

да сам питомац поморске школе у Варни и да се враћам из Русије(!). Путници су ми веровали из доброћудности или простоте, докле једнога дана један од њих не спази на дугметима мога капута натпис: „Нимеска гимназија.“¹

Гијо сматра децје лажи, већином, као прве вежбе маштине, као прве проналаске, који садрже у себи клице уметности.² Дете од 2¹/₂ године, које посматраше Гијо, лагало је само себе. Причало је себи гласно приче, у којима је извртало стварност, давало себи боље место него што га је у истини имало. Тако је рекло једном приликом само себи: „Тата говори лоше, он каже „севијет“; дете говори добро, јер каже „сервијет.“ Наравно, да је у ствари било обратно. Лаж је, по Гијо-у, први роман детињи, чији је циљ да улепша стварност, јер дете по вас дан проналази, прикрива стварност, мења улоге. Мало дете није одговорно за своје лажи, вели Гијо, јер оно нам само износи слике преставине, које посећују његов мозак. Оно се игра речима, као и са другим стварима; оно их огледа, меће у све могуће положаје, комбинује преставе на најчудноватији начин, гради реченице као што гради куће, баште, колаче од песка, без икаква обзира на стварност.

Дете непрестано брка оно што је заиста учинило са оним што је хтело учинити; оно што је видело да се пред његовим очима ради, са оним што је неко рекао да је учинио. За децу је право уживање да репродукују неки догађај или причу са својим изменама. Кадшто им то не иде тако ласно од руке, те се могу ухватити на делу. Гијо прича о једној својој пријизи од четири године, која му рече једнога дана: „Чујте ме да вам причам једну причу, али то неће бити прича о малом Палцу. — Једном беше у некој шуми неки сасвим мали дечко, син дрварев; али то није био мали Палчић, итд.“ Прича се настављаше даље са додатком: „То личи на причу о малом Палчићу, али то није иста прича.“

По Компејреу, лаж у деце није наследно зло, нити је тако распрострањена у све деце. Дете које није никад трпело под лошим утицајима, које није покварено рђавим примером, које није приморавано неприродном и принудном дисциплином да прибегне претварању, тако дете представљаће сушту искреност и отвореност. Оно ће казивати све што му је на срцу, казаће кашто и више него што би било мило неким родитељима. Позната је већ индискреција т. зв. ужасне деце (*enfants terribles*); амо спадају пак, мање више, сва деца. Она причају све шта су учинила, па и други шта су учинили. Компејре наводи дете од седам година, које није никад лагало, већ је увек признавало

¹ K. Groos, *Spiele der Menschen*, 1899. p. 178.

² M. Guyau, *Education et Héritéité*, 1892. p. 148.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

своме оцу све своје неупутности, уз ожалошћене речи: „Тата, ја ћу зацело добити казну од тебе, учинио сам то и то.“

Дете не понавља само оно што је видело и чуло, него измишља. Али његово је измишљање само игра, невино извртање истине. При првом буђењу маште, детету се свиђа измишљање; оно се игра речима као са песком или дрвцетима. Једна девојчица од 2½ године изговарала је озбиљно читав низ гласова без смисла, па је шеретски завршивала речима: „То ти не разумеш, тата!“ Али ни она сама није то разумевала; она је говорила насумце, она се играла. И Дарвин прича о себи, како је једном приликом слагао. „Једнога дана, прича он, набрах ја са дрвећа у башти много лепога воћа и сакрих га. За тим потрчех као без душе да јавим својима, како сам нашао сокровиште украденог воћа.“ То је учинило дете из жеље да изазове чуђење у своје околине.

Права лаж, која садржи намеру преваре, обмане, постаје скоро увек само из страха. При благом поступању, дете остане искрено и поверљиво. Ну кад се оно заплаши строгаошћу, онда се претвара и пролаже се. „Ко је разбио овај суд?“ вичемо ми љутито. Мали грешник одговара сасвим уплашено: „Ја, не!“ Боље би било пак жртвовати суд, него ставити на пробу искреност детињу. Гијо наводи о својем сину: „Мој дечко увек ми је причао, било да се хвалисао, било да је жалио све будалаштине које би починио свакога дана; ја сам себи поставио као правило, да га не казним за оно што ми је сам исповедио. Мој једини циљ био је, да заменим његово задовољство услед будалаштине — кајањем. И ја сам у томе мало по мало успевао, помоћу благог и кратког прекора.“

У дечјим лажима има често пута и угледања, пошто је у деце велика склоност ка подражавању. Деца чују од старијих неистине, лажи, као нпр. изговор: мама није код куће — па им подражавају. Многе дечје лажи су игре подражавања; другда се деца диве дрскости лажљивца, па стога лажу. Дешава се кадшто да ми погрешно схватимо језик којим се деца служе и стога нам изгледа као да лажу. Једнога дана, прича Тамен, ја строго казних моју ћерцицу, која је лажно оптужила своју бону, да ју је била. Ну доцније разумедох, да је реч „бити“ за њу имала шири смисао него у нас; да ју је употребљавала да означи све узроке њених малих и великих брига и незгода. „Бити“ беше за њу синоним за ударање, куђење, пребацивање.¹ То што ми зовемо лажју, може бити кадшто недостатак памћења; дете може са уверењем тврдити, да му нешто није казано, јер је заборавило н. пр. опомену, заповест. Оно може кадшто да побрка стварност и сневаше. Ко није од нас н. пр. сањао, како је имао крила и летео кроз ваздух. Тома (Thomas) је пак познавао неколико деце, која су му

¹ P. F. Thomas, Education des Sentiments, 1902. p. 226.

обичајно тврдила да су мало пре летела, а у једнога од њих остао је тако јак утисак, да се оно и данас, после тридесет година, тога сећа као јаве.

Пере (Perez) налази да се у деце може још од колевке запазити урођена диспозиција ка претварању и лукавству. И Компејре не спори, да деца имају предиспозицију за шеретлуке, услед слабости и природног онтроумља. Лаж је за децу као неки штит одбране. Једна девојчица рече у тренутку зле воље својој мајци: „Гадна!“ Ну одмах се трже и плашљиво се поправи: „Гадна лутка!“ Као слабо створење, дете се кадшто користи лажју; оно личи, у том погледу, на дивљака — вели А. Мартен. Ну ипак, Компејре налази да дете није лажљиво од рођења, да нема наслеђених тежњи ка лажи, већ постаје лажљивцем, и при том се понаша доста песпретно. Махом хоће оно своју прву лаж да тргне, да измисли другу, па трећу, да се заплете у противуречности, докле најзад не призна истину.

Напротив, А. Мартен сматра да је лажљивост као и леност природни недостатак у деце.¹ Она немају јасног појма о дужности ка искрености; она сматрају лаж као изврено средство, којим се служе у својој слабости да би се допала, да би постигла своје жеље, да би избегла чега се плаше и боје. Она лажу кадшто, као и одрасли, из таштине. Блеки такођер узима да дечје лажи долазе већином услед лености, таштине и услед страха, тог лошег наслеђа из животињског царства и преисториских времена.

При лагању деца су изврени глумци и претварачи, тако да не стоји у свему она изрека Ратизбона, да је дете стога боље од човека, што уме да лаже, али не уме још да се претвара. Дете рано научи да се користи преваром, као оружјем у борби за опстанак. По Мартену, у деце се налазе у клици све страсти, које воде к лажи, па и завист, која је најгора од свих. Једна девојчица од три године, видећи своју мајку како милује њеног млађег брата, а на њу и не окреће главе, рече одједном мајци: „Мамо, ти и не знаш, како је Воја тукао тицу у кавезу.“ То беше лаж из зависти. Ну оваке случајеве Сели сматра као необичне, па и аномалне.²

Стенли Ход, који је нарочито испитивао дечје лажи,³ разликује пет главних врста дечјег лагања: 1) херојску лаж, којом неки великодушни дечко узима на себе казну, коју је заслужио неки слабији друг његов; 2) партиску лаж, која долази од личног расположења или нерасположења, по оном начелу: истина нека буде за наше пријатеље, а лажи за непријатеље; то је омиљено правило код деце и код примитивних људи; 3) фантастичну лаж, која обухвата свакојака

¹ A. Martin, L'Education du caractère, 1889. p. 350.

² Sully-Stimpfl, навед. дело, p. 243.

³ D-r K. Gross, D. Seelenleben d. Kindes, 190. p. 135.

уображења, а делимично и самообмане, која се јавља свугде у дечјим играма, кад на пр. дете тврди да је војник, кочијаш итд.; 4) егостичну лаж, која служи личном напретку, благостању, егостичним прохтевима. Амо стада и т. зв. школска лаж. Као пету врсту, Хол разликује и патолошку лаж, која се протеже од болешљиве склоности ка хвалисању и жеље да се изазове општа пажња, па до праве страсти ка лагању, која као несавладљив нагон надвлада све мотиве мудрости и интереса.

Са практичног гледишта могле би се дечје лажи поделити на невинне, несебичне, без користољубивих побуда, и на свесне лажи, са смером обмане, користољубља, дакле из неплеменитих побуда. Најневиније су лажи, у којима дете експериментира, огледа своју машту, вежбајући је ради забаве. Дечја машта се испољава, кад дете лаже ради шале, исмевајући свога лаковерног друга, кад покушава да увећа своју вредност претеривањем, о којем зна да му се неће веровати. Овака невина измишљања, у којима се јавља нарочито комбинаторска машта, граниче се присно са чисто уметничким стварањем, као што н. пр. Гете о себи признаје да је радио у детињству. Оваке измишљотине спадају у лаж само у толико, у колико се јавља неки шеретдук са изгледом намерног варања. Педагошка пракса стоји, у овом случају, пред тешком задањом да упути у службу добрих циљева једну необуздану али племениту подобност — машту. На оваке невинне лажи јамачно је помишљао Жан Пол, кад је изрекао: „Мало дете не лаже нити говори истину; оно само говори, и њему извире „да“ исто тако невино, као и „не.“¹ Детиња је машта крива, кад оно рекне: „Сто ме је гурнуо; мој коњ је зарзао; ено плаче пећ!“ Или кад шестогодишња девојчица сасвим озбиљно уверава, да је видела Исуса Христа, како са неба силази. Овде није било намере варања, већ је она сама била обманута својом маштом. Невина је лаж, кад Прајеров син у 30 месецу сакрије иза леђа кључ, па на питање очево, где је кључ, одговара: „Није више ту!“ У оваким приликама васпитач мора само назити, да машта не пређе извесне границе, које дете не познаје и иза којих би се могла изродити махна, порок — лажљивост. Да не би ова радња уобразиље, која је сама по себи корисна, узела погрешан правац, треба је скренути на друго, безонасно поље, н. пр. на поље невиних бајака. Па и саму радљивост маштину треба кадшто сузбијати, да би била у сразмери са осталим душевним подобностима.

Права, овака лаж јавља се, кад се рађа размишљање, кад се пробуде страсти, кад дете може да разликује своју личну корист и своју дужност, кад се јавља код њега намера, да прикрије истину и да обмане своју околину, а нарочито кад се јављају као узроци: таштина,

¹ Lembke, Die Lüge, Pädagog. Magazin, № 171.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UMLIB.BS

завидљивост и злоћа. Ове лажи треба немилостиво и неумољиво сузбијати. Кадгод се дете ухвати у лажи и превари, треба му показати, да смо га прозрели и треба га спречити да не извуче апсолутно никаку корист из лажи, напротив, да поднесе због ње најгоре последице. За ову лаж вреде речи Св. Августина: „Кад би се човечанство спасло једном једином лажју, ипак би боље било да остане проклето.“¹

Да бисмо сузбили лаж у деце, треба да будемо строги према себи самима и да не допуштамо себи ову слабост, нарочито пред децом. Јер, без сумње, први постицај за лагање долази од одраслих. Да би дете постало искрено, треба изазвати његово поверење. Велика строгост према деци није за препоруку стога, што им не треба дати прилике да лажу из страха од казне. Ипак не треба ни похвале расипати, јер неумесне похвале могу само нашкодити. Малом лажљивцу не сме се показивати признање, нити најмањи постицај, и ако лаже шаљиво. Строга истинитост треба да се упечати у малом детету, као највиши и најплеменитији морални закон.

Душа детиња преставља њиву, на којој ничу и добре и лоше склоности. У деце има клица поштовања истине, али и склоности које ће се развити у праву лажљивост, ако се не спречавају добрим склоностима. Добри и лоши постицаји оспоравају себи узајамно власт и утицај на дечји живот. Васпитању је задаћа, да се добре и племените склоности најбрже и најјаче развију, како би стекле превласт у дечјем карактеру.

Петар М. Илић

НОВО СТАЊЕ МАТЕРИЈЕ²

У своме говору о новом стању материје ја нећу подразумевати неко ново пронађено стање, које би било остварено лабораториским истраживањима: него ћу, пошто је ово стање толико исто старо колико и сви други познати облици материје, под *новим* разумети то, што се за ово стање недавно сазнало.

И ако је овај део науке, којим ћемо се ми овде занимати, тако рећи јучерани, он је ипак врло брзо учинио велики напредак. Област, коју ћемо ми овде да прелетимо за један час, врло је пространа; с тога се ми не можемо дуго да задржавамо у сваком делу њеном. А Ви ћете ме извинити, што ћу се ја најчешће ослањати на Ваше ве-

¹ D-r F. Scholz, Charakterfehler d. Kindes. 2 изд. p. 167.

² Предавање, које је држао г. Пела, професор Париског Свеучилишта, 3. IV. 1905. у сали Географског Друштва.

ровање у моја тврђења, и што ћу само да споменем како се врше опити у најважнијим случајевима.

При крају овога предавања ја ћу Вам рећи неколико речи о новим идејама у питању о суштини материје. Ове ће Вам се идеје вероватно, учинити хипотезне, врло насумичне; можда ће, још више, неколики од Вас помислити, да су то само снови врло уображљивих мозгова. Ја не одричем, да у овим мислима има један део претпоставака; али кад бих ја имао времена, да пред Вас изнесем све разлоге, са којих су оне усвојене, држим, да би Ви нашли, да оне нису толико насумичне и да би оне, вероватно пред вашим очима добиле карактер велике вероватности.

*

Већина Вас познају лепу појаву, која постаје кад се пропушта електрични светлац кроз неку Гајзлерову цев, то јест кроз цев, у којој је неки гас разређен у толикој мери, да му је густина само хиљадити део густине атмосферског ваздуха. Ви видите живо бојено светлуцање, које шибало готово непрекидно с једног краја цеви ка другоме. Ми ћемо да пођемо од ове појаве, као почетка. Да би електрика ушла у цев, употребљују се два метална наставка, која продиру кроз дуварове цеви на оба крајевима, и зову се *електроде*. Она електрода, која је спојена за негативни пол електричног извора, овде Румкорфовог кадема, зове се *катода*; она електрода, која је везана за позитивни пол извора, зове се *анода*. У овој се цеви катода лако распознаје од аноде, јер катоду обавија љубичаста светлост, док се чини, да овај дуги ружичасти стуб, који заузима скоро сву цев, полази од аноде. Кад преобрнем улогу двају електрода, тиме што ћу начинити катодом ону, која је била анода и обратно, Ви видите, да љубичаста светлост прелази на други крај цеви: она увек окружује катоду.

И ако је гас у овој цеви већ врло разређен, може он да се разреди још више. Како се увећава ступањ разређености, тако се мења и боја и крој светлаца. Ево једне тако зване Крукс-ове цеви, то јест цеви, у којој је густина тек хиљадити део густине, каква је у Гајзлеровој цеви, коју Вам показах, и по томе милионити део густине каква је у атмосферском ваздуху. Боја и светлац, са свим су друкчији: цев одаје само зеленкасту светлост. Кад се боље загледа, види се, да ова зелена светлост не потиче из унутрашњости цеви, него само од њених дуварова, који су постали луминисцентни неким нарочитим агентом, посталим дејством електричног светлаца. Ну може да се опази, да је светлуцање стакла нарочито јако на месту наспрам катоде, као да агенат, који производи светлуцање, истиче из катоде, и креће се правим линијама. Појава је још уочнија у овој цеви, која је начињена од два цеваста дела спојена међусобно под правим углом помоћу једне лопте; на дну ових двају цевастих делова стоје елек-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тробе. Сад Ви видите, на дувару лопте, који је наспрам оног цевастог дела, у коме је катода, зелен, врло светао и врло јасно омеђен колут, док наспрам цеви, у којој је анода, нема ничега сличног; ако ја заменим улоге двеју електрода онда цевасте делови размењују своју бојеност: сад зелени колут стоји наспрам нове катоде.

Појава луминисценције приписује се нарочитом агенту, за који се узима, да утиче из катоде и ударајући стакло производи његово светлуцање; томе агенту дато је име *катодни зраци*.

Није само стакло, које има особину, да постаје луминисцентно под ударом катодних зракова: и многе друге супстанције, а особито минерали, имају ову особину. Боја светлости, која се одашиље луминисценцијом, зависи од природе ове супстанције. Ево три цеви и у првој од њих бленде, у другој калцита, у трећој плочица рубина прерађена по фремиовом начину; Ви видите, да прво тело светли дивно зелено као смарагд, друго луминисцује првено као поморанца, а рубин светли јако првено. Уметници су се користили особином разних тела, да одашиљу луминисценцијом разне боје, па граде разне предмете, ките (као од цвећа) лептирове, и т. д., који, кад се гледају обично осветљени, чине се, да су сивасто бели, али кад се на њих упуते катодни зраци, они добијају разнолике боје, као што Ви видите.

Катодни се зраци простиру правим линијама од катоде. Ево једне стаклене цеви, чија је катода врло мала; у унутрашњости стоји крст од алуминије и зауставља један део снопа катодних зракова. Свуда, где је стакло заклоњено од погода ових зракова, стакло није светло, док оно луминисцентно светлуца на осталим местима; тако Ви видите, да на крају цеви постаје сенка оног крста. Ова сенка стоји на истом месту и њени су ободи тако исто оштри, како би било за сенку постаљу уметањем овог крста на пут зракова обичне светлости малог светлог извора, који би био на месту катоде. Дакле, као год што се зраци обичне светлости простиру правим линијама, тако исто чине и катодни зраци.

Исто тако може да се докаже, да катодни зраци полазе и иду правцем управним на површину катоде: кад се употреби катода облика лоптастог издубљеног одсечка, катодни се зраци сви усређују у средишту лопте, од које је начињен одсечак. Кад се на овоме месту намести танка платинска плочица, види се, да се плочица зацрвени. Дакле катодни зраци ударом о чврста тела стварају топлоту.

Инглески физичар Крукс, који је распростра знања о катодним зрацима и коме припада већина огледа, које сам Вам овде показао, показао је такође, да катодни зраци потискују пред собом тела, на која наилазе. Ево једне цеви, у којој је један точак с перајима као на ветрењачи, намештен наспрам катоде. Ви видите, како се овај точак обрће, као да неко дува од катоде.

Све особине катодних зракова, које смо овде изређали, имају и зраци обичне светлости, сем јачине, па и обојено дејство. Па онда, да ли да помислимо, да су катодни зраци исте природе као и зраци обичне светлости? Другим речима, да мислимо, да су катодни зраци треперења, која се простиру дуж цеви од катоде, као што су зраци обичне светлости треперења, која се простиру од светлога извора? Ово је мишљење било у почетку подржавано; али све оне особине, које смо мало пре утврдили, могу да се објасне тако исто, кад узмемо, да су катодни зраци избациваће материјалних делића особито мале густине, а са великом брзином и то од стране катоде; шта више, тако се боље тумачи механичко дејство. Ми ћемо одмах видети, помоћу једног новог низа особина ових зракова, да је ово друго тумачење једино могуће.

Приближимо један магнет овој Круксовој цеви; ми тиме стварамо око ње оно, што физичари називају *магнетни простор*, то јест простор у коме владају магнетске силе. Сад ми видимо, да снап катодних зракова скреће; он се криви, као што видите по померају луминисцентног поља. У томе је потпуна разлика катодних зракова од обичне светлости јер снап зракова обичне светлости не скреће при проласку ни кроз врло јак магнетни простор.

Ево још једног основног огледа: кад пустимо снап катодних зракова кроз простор између двеју металних плоча, спојених свака са по једним полом електричне машине, онда између ових плоча постаје оно, што физичари називају *електрички простор*. При извођењу овог опита, налази се, да снап зракова скреће ка оној плочи, на којој је позитивна електрика. То је још једна особина, по којој се разликују катодни зраци од зракова обичне светлости, јер ови никако не скрећу у електричном простору.

Али је г. Жан Перен извршио један опит, који, по мом мишљењу, не допушта никакву сумњу у питању о материјалности катодних зракова. Г. Перен је доказао, да ови зраци носе са собом негативне електрике, и то г. Перен је упуштао катодне зраке у мали метални суд, који је био у унутрашности цеви, и у проводној вези са једним електроскопом. Особине таквих металних судова добро су познате физичарима под именом особина *фарадијевог цилиндера*. Познато је, да, кад се у унутрашњост овог цилиндера унесе неко електризовано тело, онда електроскоп скреће; смисао скретања електроскопа показује, да је електрика у електроскопу истог имена, кога је и електрика, која је унесена у цилиндар, и тако се сазнаје, да ли је електрика, са којом се ради, позитивна или је негативна. Ну, г. Перен је нашао, да, док год катодни зраци улазе у метални суд, електроскоп скреће све више и показује, да суд прима све више електрике, и то смисао електризације електроскопа показује, да је електрика примана у суд негативна. Сад,

познато је, да електрику може да пренаша собом само материја. Дакле ми морамо да сматрамо, да су катодни зраци сачињени од материјалних честица са негативном електриком. Од тада све нам потврђује, да је доиста оваква суштина катодних зракова.

Тада се врло лако тумачи зашто снап катодних зракова скреће са свога пута при проласку између двеју плоча електризованих једна позитивно друга негативно: прва плоча привлачи негативне честице катодних зракова, друга их одбија. Врло се лако схвата и то, зашто ови зраци скрећу у магнетном простору, јер низ електризованих честица велике брзине влада се као витак проводник, којим тече електрична струја, а ова се повија услед дејства магнетног простора.

Сад се истичу неколика питања: колика је маса ових честица; колико електрике носи свака оваква честица; и најпосле, коликом су брзином избачене?

Да бих могао одговорити на ова питања, потребно ми је, да Вам саопштим још једну особину ових честица. Немачки физичар Ленард успео је, да ове честице испусти из цеви, у којој оне постају, и то начинивши на цеви један врло мали отвор наспрам катоде и затворивши овај отвор врло танким листићем од алуминије. Овај листић не допушташе повратак спољнег ваздуха у цев, а дозвољаваше да се из ње ваздух извуче, и најпосле кроз овај листић могаху да прођу и катодни зраци, чије би се особине хтеле да проучавају изван цеви. Међутим се сазнало, да метални шиљак електризован негативно свезом са негативним полом неке електричне машине избацује у ваздух честице, које имају исте особине, као и честице катодних зракова, које би биле продрле у ваздух кроз мали отвор Ленардов. Постањак ових честица на тим шиљцима помоћи ће ми, да Вам лако покажем једну њихову важну особину, а та је, да згушњавају око себе водену пару у облику течних капљица. Ви видите, да ја, примичањем електризованог шиљка овом млазу паре, много појачавам згушњавање паре; облак постаје много тамнији. Водена пара, која је потпуно провидна, безбојна, у стању, које се зове *пресићено*, једва чека да се згусне и постане течна; али то са њом бива тек онда, кад у атмосфери, у којој је та пресићена пара, има малих чврстих или течних тела, која јој служе као језгра згушњавања. Ову улогу обично врши прашина; али, ако је каздух у неком суду потпуно очишћен од прашине, пара у суду може да остане пресићена а да се не згусне. Кад се у таквим приликама у овој атмосфери произведу негативно електризоване честице, о којима је реч, онда свака така честица постаје језгро једне мале водене капљице, која постаје згушњавањем паре.

Ослањајући се на ову особину успео је Џејмс Јосиф Томсон, професор у Кембриџу, да измери по апсолутној вредности количину електрике сваке овакве честице. Он је начинио пресићену водену пару у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uns.edu.rs

атмосфери потпуно очишћеној од прашине, па је изазвао постанак негативно електризованих честица на начин, који ћу Вам споменути мало даље. Сместа је постао облак врло финих капљица, у средишту сваке капљице по једна електризована честица. Услед дејства теже овај је облак падао у суду; али као сваки облак, он је падао лагано због трења ових финих капљица о ваздух. Мерењем брзине падања овог облака Томзон је добио крупноћу водених капљица, које су у томе облаку, и по томе онај део грама, колико је свака капљица тешка. Кад се, с друге стране, зна маса тако укупно згуснуте воде, у грамовима, онда се простом деобом ове укупне масе масом једне капљице, добива број ових капљица, и по томе број негативних честица, пошто има толико исто честица, колико има капљица. Напослетку, измерена је укупна количина електрике целог облака; деобом ове количине бројем честица Томзон је добио количину електрике сваке оваке честице¹.

Пошто је нашао количину електрике једне честице катодних зракова, Томзон је могао, помоћу других двају опита, да нађе масу сваке честице и брзину њихову у катодним знацима. Ради тога, он је пропустио сноп ових зракова кроз хомогени магнетни простор (свуда истих особина) познате јачине. Овај се сноп искривио у овом простору у облику кружног лука; мерењем овог лука Томзон је извео из овог огледа производ из масе једне честице и њене брзине. Пошто је за тим пропустио сноп катодних зракова кроз електрични простор дао му је мерење скретања снопа зракова производ из масе једне честице и квадрата брзине. Поделом броја, који значи производ из масе квадрата брзине бројем, који значи производ из масе и брзине, и он је добио саму ову брзину: напослетку поделом производа из масе и брзине самом брзином, добио је он вредност масе једне честице у катодним зрацима.

Упоредимо ову масу са масом једног атома, која се може да добије по методама, у које се ми овде не можемо упуштати. Од свију атома водонични атом има најмању масу; а ова маса већа је око 2000 пута од масе једне честице катодних зракова. Овај важан резултат треба да привуче на се нашу пажњу. Атом је она најмања количина материје неког простог тела, која може да ступи у сvezу са другим неким телом: и само име, које му је дато, *атом*, изведено је отуда, што се мислило, да је он невидљив. Али катодни зраци садрже тако мајусне честице, да их треба 2000 да би начиниле масу еквивалентну

¹ Друкчији огледи, које је извршио инглески физичар Таузенд, и то о покретљивости оваквих негативних честица у електричном простору и о сачинитељу дифузије, кад тај простор није електричан, омогућили су одредбу количника између негативне количине електрике једне овакве честине и количине, коју пренаша једна јона при електролизи. Тако је г. Таузенд дошао до следећег важног закључка: *негативна количина електрике једне оваке честице једнака је количини електрике коју пренаша при електролизи једновалентна јона.*

маси, која је најлакша од свију познатих атома. Откриће овог новог стања материје јесте научна чињеница првог реда, која би била кадра да овековечи име Кембричког физичара Џемса Јосифа Томсона. Да би назначио крајњу сићушност ових честица, он им је наденуо име *корпускула*; то је име, које ћемо ми усвојити у даљем говору.

Брзина корпускула у катодним зрацима, добивена као што смо мало час споменули, мења се према ступњу разређености гаса, који је у цеви. Она је између 20000 и 100000 километара у секунди. Ако се сетите, да је брзина светлости 300000 километара у секунди, то видите, да корпускуле у круковим цевима достижу до $\frac{1}{3}$ брзине светлости. Ова изванредно велика брзина и јесте разлог, са кога и поред сићушности њихове масе оне могу да произведу знатна топлотна и механичка дејства ударом о тела, на која наилазе.

Па откуд те корпускуле? Како оне стоје према материји, која нам је позната?

Молекули гасова па и молекули простих гасова, као водоника и азота, распадају се у више прилика, и ја ћу вам показати неке од тих прилика, на тај начин, да се на једној страни одваја један веома сићушан део — и то је корпускула, негативно електрична — и на другој страни остатак молекула готово исто толики, колики је и молекул, и тај се зове *позитивна јона*; доиста овај део има позитивне електрике једнаке по апсолутној вредности негативној електрици корпускула, јер ни у овој појави, као ни у ма којој другој не може, да се створи нека количина негативно електрике а да се у исто време не створи исто толика количина позитивне електрике.

Искуство је показало, да корпускула има тачно исте особине, па ма каква била природа молекула, од које је она постала. Напротив позитивна јона, онај остатак молекула, има особине, које битно зависе од природе тог молекула.¹⁾

Појава дисоцијације, распадања молекула, зове се јоноване гасова. У осталом не јонују се само гасови, и молекули метала губе врло лако по коју корпускуду, баш и у чврстом стању.

Јоновани гасови имају једну врло истакнуту особину, по којој се може да распозна јонизација: то јест под њиховим утицајем губе електрику електрична тела. Доиста претпоставимо, да је неко позитивно електрично тело окружено неким јонизованим гасом; то тело привући ће корпускуле као негативно, које ће неутраловати његову позитивну електрику; ово кретање корпускула ка оном телу престаће тек, кад

¹ Ми ћемо видети даље, да је вероватно, да атом није једноставан, него има једно позитивно језгро и врло велики број корпускула; језгро је такође сложено из *позитивних електрона*. Пошто у молекулу има или само један атом или два, три или више или врло много атома, то, пошто се из молекула издвоји једна корпускула, види се, да у остатку, у позитивној јони, има позитивних електрона и велики број корпускула.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unizg.hr

www.unizg.hr. Ако не буде више привlačilo, то јест кад оно буде потпуно раз-електриковано. Иста последица наступа, кад је тело, које је окружено јонованим гласом, негативно електрично, али тада то тело привлачи позитивне јоне и оне га разелектрују.

Овај врло прост начин помоћи ће нам сада, да утврдимо неколико случајева јонизације гасова.

Врло многе хемијске појаве, нарочито сагоревања са пламеном, јонују гасове. Ево једне грејалице са пламеном; гасни продукти сагоревања уздижу се изнад ове грејалице. Ми ћемо одмах видети, да они одузимају електричност електричних тела. Ја електрикујем ову бакарну лопту ударим мачијом кожом: она живо привлачи ову лоптицу од зовине сржи обешену о једном свиленом концу; ја ћу да пређем лоптом изнад грејалице и ви видите и да она сада не привлачи лоптицу: она је потпуно изгубила електричност. Одавно је познато, да гасови, који излазе из пећи имају особину, да разелектризирају тела; али се мислило, да то бива с тога, што топли гасови проводе електрику као електрични проводници. Ми ћемо сад видети, да овде није тај узрок и то ја ћу поновити оглед г. Вилара. Наместимо изнад границе две металне откане мреже једну над другом; гасови, који пролазе кроз ова ткива без мало су исто толико топли, али су они без корпускула и без позитивних јона, које су све остале на металном ткиву, које их је привукло. Ето тако ви видите, да кад ја поновим опит, да тада лопта не губи своју електричност прелазом изнад грејалице: она може јако да привуче лоптицу од зовине сржи. Овај опит можемо да оверимо разлађеним гасовима изашавших из грејалице без додира са металним ткивом; и ако се неке јоне поново сједине са корпускулама и начине неутралне молекуле, све се не сједињују, а међутим се налази, да и охлађени гасови уништавају електричност електриковних тела. Дакле, доста јонама и корпускулама гасовитих продуката сагоревања припада ова особина ништења електричности, а не ступњу тоpline продуката сагоревања.

Други један узрок јаког јоновања гасова јесте дејство Рентгенових зракова, или тако званих X зракова, који су као и светлост, вероватно, последица треперивог кретања етра, и по томе се сасвим разликују од катодних зракова. Ево једног електризованог електроскопа; упутимо у његову околинду зраке X; атмосферски се гасови јонују и ви видите да електроскоп губи своју електричност.

Кад Рентгенови зраци пролазе кроз атмосферу, у којој има засићене водене паре, онда они јоновањем гасова побуђују згушњавање те паре. Ето тако је Томзон стварао корпускуле у опиту са малим облаком, о коме сам вам говорио мало пре. У овоме опиту он се постарао, да примени доста слаб ступањ засићености, да би се пара згушњавала и око корпускула; при јачој засићености пара би се згуш

www.ub.edu
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 била само око позитивних јона, и тако се не би могао исвести никакав закључак из оног опита.

Г. Хенрих Бекерел пронашао је особину *радиоактивности*, открићем особине елемента урана и његових соли, да они примакнути електризованом телу ниште његову електричност. Г-ђа и Г. Кири, пошав од ове особине, доспеше до величанственог открића радијума. Радиоактивна тела јонују гасове, који су близу њих, чак и кад су затворени у стакленој залемљеној цеви. Ево овде мало соли радиумове, коју ми је поверио Г. Кири; она је затворена у малој стакленој цеви. Ви видите, да електроскоп с места губи своју електричност, чим му приближимо ову цев.

Наша је атмосфера увек по мало јонована, као што су утврдили г. г. Елстер и Гајтел. Претпоставља се, да ова јонизација потиче услед трагова неког радиоактивног тела растуреног у атмосфери. Због ове редовне јонизације ваздуха свако електрично тело губи најпосле увек своју електричност, чак и ако је врло добро изоловано.

Кад се корпускуле нађу у електричном простору, тад оне услед њихове врло мале масе добијају брзо огромну брзину под упливом електричне силе, која дејствује на њихову електрику. Тада оне могу ударима о молекуле гасова, на које наилазе, да их јонују, и у томе је најмоћније од свију познатих средстава за јонизацију. Ја то исто тврдим и за позитивне јоне, које такође доспевају у брзо кретање у електричном пољу: и оне јонују молекуле, на које наилазе.

Ово нам даје објашњење појава, које бивају у цевима са разређеним гасовима. Оглед показује, да је врло близу катоде врло јак електрични простор. Услед овог простора, позитивне јоне, којих увек има у малим количинама у цеви, полете ка катоди; ударајући ју жестоко оне јонизују њене молекуле. Корпускуле, које тако постају овом јонизацијом удаљују се нагло од катоде под упливом јаког електричног простора, који влада близу катоде, и добивају знатну брзину. Ударајући молекуле гаса, на које наилазе, оне их јонују, отуд постају нове позитивне јоне, које полете на катоду и одржавају постајање корпускула. Ако је гас врло разређен, многе корпускуле не наилазе ни на какве гасне молекуле, него ударају супротни дувар цеви, и производе његово светлуцање: то је појава у Круксовим цевима. Ако је разређење гаса омање, то све корпускуле, који избаци катода, сретају гасне молекуле, а светлост, коју одају ови молекули, у магновењу њихове јонизације сачињава онај светлуцави рукавац, који је научен на катоди у Гајзлеровим цевима. Остатак светлости, коју дају ове цеви, тумачи се на сличан начин.¹

¹ О овоме предмету види: Des effets lumineux produits par la décharge dans les tubes à gaz raréfiés. (Revue scientifique, 5. Новембра 1904.).

Време ми не допушта, да би Вам ма и површино изложио примену теорије корпускула у Метеорологији и у Електрици у опште. Ја тек могу да вам споменем и врло интересну г. Ланговинову примену ове теорије на магнетне појаве. Али ја не могу да пређем ћутке нове идеје о саставу материје, које су идеје у присној вези са теоријом корпускула.

Ви знате, да у неким приликама гасови и паре одашиљу светлосне зраке; кад се ови зраци разложе пропустом кроз призму, они се поделе у неки број светлих пруга (*спектралне пруге*), чија боја, број и распоред потпуно одређује природу гаса или паре, којој припадају; ето тако ове пруге нису исте за водоник, пару гвожђа, или пару бакра.

Да би протумачио ово емитовање разне светлости различитошћу атома, холандски физичар Лоренц а по том енглески физичар Лармор били су дошли на мисао, да сматрају атоме као сложене светове, ја бих рекао релативно тако велике светове, као што је сунчани систем. Диста ево какву су они мисао имали о атому. У средишту једно језгро са позитивном електриком, око њега витлају се као планете око сунца мала тела оптерећена негативном електриком. А витлање ових тела побуђује у околном етру она треперења, која сачињавају светлост у сваки пут, кад буде, услед неког узрока ван атома, мало поремећена путања њихова. Периодност треперења тако емитоване светлости иста је са периодношћу обртних кретања ових малих тела око средишта атома. Пошто је периодност треперења емитоване светлости позната са врло великом тачношћу, то потоме вреди и за трајање обртаја ових завитланих тела, која су треперења побудила, јер су ове две величине једнаке. Број обртаја ових малих тела око средишног језгра атомовог зависи од њиховог удаљења од средишта; он је дакле у једном и истом атому различан, према различности завитланих малих тела. У средњу руку овај је број 500 трилиона у секунди. Не знам да ли ви схватате огромност овог броја: он је 8330 пута већи од броја секунда, које су протекле од рођења Христовог до наших дана.

Ну закони о Електрици објашњују ову огромну брзину обртања претпоставком, да ова мала тела имају исту масу и исту количину електрике као и корпускуле. Ако се сетимо, да су корпускуле оне честице, које се откидају из атома разним узроцима, од којих смо ми неке упознали, онда не можемо много сумњати, да ова мала тела, која се обрћу око атома, нису истоветна са корпускулама Џ. Ј. Томзона.

Тако је створена мисао о крупноћи једне корпускуле и о њеном средњем удаљењу од средишта атома; нађено је, кад је као јединица дужине узет пречник једне корпускуле, као лопте, да је средње удаљење ових корпускула од средишта атома изражено безмало истим бројем, којим је изражено удаљење замље од сунца, кад је за јединицу дужине за ову величину узет пречник земље. Тако дакле сраз-

мерно њиховој крупноћи корпускуле су толико исто удаљене од средишта атома, колико су планете удаљене од средишта сунчевог. Из овога видите, колико је оправдано поређење између сунчевог система и атомског система.

Број корпускула, које се витлају око средишта атома велики је. У водониковом атому, у коме их има најмање, вероватно их има од 1000 до 2000. У атомима других простих тела има их по броју сразмерно њиховој маси. У атомима оних простих тела, чије су масе релативно велике, као у атому урана и радујума има их вероватно више од 300000.

Ми смо већ видели, да су корпускуле увек једнаке, па произлазиле оне из атома гвожђа, бакра, водоника итд. Није немогућно, да су и позитивна језгра такође склоњена из једнаких честица у атомима свију врста. Тада би се атоми разликовали не по врсти саставне материје него по количини позитивне материје или *позитивног електрона*, и по броју и распоређају корпускула или *негативних електрона*. Тако је дакле могућно, да нас теорија о корпускулама води ка јединству материје, ка оној идеји, која се много допада философима; ово јединство није баш потпуно, пошто би по теорији о корпускулама морало бити две различне основне материје: једна је позитивна електрона, која се не може да одвоји од своје позитивне електрике, друга је негативна електрона, која се не може да одвоји од своје негативне електрике. Али би овом малом заплету била последица друго врло важно упрошћење: ове би две материје постале то исто, што и оне две електрике.

Најпосле један од најважнијих резултата теорије о корпускулама припада немачком физичару Авраму. Он је показао, да је инерција, она основна особина материје, која је усвојена још од времена Галилејовог, нужна последица начела о одржању енергије и оних закона Електромагнетизма, који су били познати, ако је атом састављен од малих електризованих тела једно од других јако удаљених, у размери њихове крупноће, то јест ако атом има баш онај састав, какав ваља усвојити према горњим разлагањима. Тако се дакле чини, да је маса материје последица електромагнетне појаве. Дакле је основни закон о одржању масе, који је увек тачан у појавама свију врста, у хемијским, физичким и механичким, само последица закона о одржању енергије, са новим погледима на састав материје.

У место, дакле, да се покушава тумачење електричних и магнетних појава законима Рационалне Механике, као што се негда безуспешно покушавало, сада се чини, да треба напротив тежити к томе, да се закони Рационалне Механике изведу из закона о Електромагне-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

тивизму. Тако ће тада Механика бити постављена на шире, па по томе и чвршће темеље.¹

Ја завршавам Г-ђе и Г. Г. молећи вас за извишење, што сам тако друго говорио. Бићу срећан, ако ви узмогнете понети собом са овог предавања утисак, да је недавно извршено једно велико и плодно откриће у науци.

29. IV. 1905.

Revue Scientifique

Превео

Д-р Стеван Марковић

НАУЧНА МИСИЈА УЧИТЕЉЕВА

I Учитељ и психологија

Учитељ има одмора, ма како био он редак. Многи радници за-виде учитељима на четвртку и распусту: а како међутим треба тај одмор да употребите? Две врсте послова много боље одговарају, но све остале врсте послова, вашем позиву: истраживање научних истина и ширење моралних истина. Кад је ваша педагошка мисија довршена, тада можете сами себи створити другу двоструку мисију научну и друштвену: како да је схватите?

Да ли је прогрес науке оно на чем ви нарочито тежите да сарађујете? Вама треба да изаберете између разних врста послова; можете претурати архиву ваше општине, посматрати стање и промене на небу, можете изучавати поједине дијалекте или прикупљати стене и камење; али имају две науке за које сте ви специјално спрењени да их обрађујете: то су оне науке које имају са педагогијом најтењи однос, психологија и социологија.

Какве услуге, и шта можете ви учинити и користити првој науци, психологији?

¹ Из теорије г. Макс. Аврама следује, да је маса неког тела независна од своје брзине само онда, кад је ова брзина мала према брзини светлости. То вреди за све брзине планета, које су до сада проучаване у Механици па и за брзине. Али ако се брзина приближује брзини светлости, онда маса расте са својом брзином, и тежи ка бесконачности, кад се брзина приближује бесконачно брзини светлости, а то би значило, да неко тело неби нигда могло да добије брзину једнаку или већу од брзине светлости. Ову је последицу теорије Г. Макс. Аврама потврдило искуство. Из радио-активних тела излећу корпускуле, које су у сваком погледу истоветне са корпускулама катодних зракова. Измерене су и њихова брзина и њихова маса на разне начине, које смо споменули. Нађено је, да корпускуле имају разне брзине; за неке корпускуле ове брзине достижу 95% брзине светлости. Ну при растењу брзине расте и њихова маса и то саобразно бројевима изведеним из теорије Г. Аврама.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

I

Савремена психологија изучава човека у свима срединама, под свима погодбама, у свима његовим годинама. Ви сте у непрекидном додиру са људским створењима, најинтересантнијим од свих, јер њихов је дух на путу стварања, и најмање познатим, јер психолози су се више занимали дететом у колевци, него ли дететом од шесте до тринаесте године. Методичко проучавање ових духова зар не би било у стању да вас занесе?

Ако бисте се склонили да ово покушате и да отпочнете овај рад начините, пре свега, за сваког од ваших ученика, нарочиту књигу у којој ћете збирати сва ваша посматрања и стечена искуства. Први део обухватаће, на пример, оне ствари и радње које сте видели да се својевољно производе. Овај ће се део сам собом поделити у онолико одељака, колико се уопште разликује психолошких функција. На првом месту ту ће бити ваша посматрања о дејој интелигенцији. Запишите да ли је кратковидо или даљновидо, да ли чује добро или рђаво; да ли је подобно да дуго управи своју пажњу и на које предмете првенствено обраћа своју пажњу: да ли његова намет дуго и верно одржава у себи оно што јој је предато и шта од свега тога првенствено одржава. Прикупите сва питања, прикупите, све хипотезе, све проналаске и инвенције које је створио ваш ученик, све софизме које он буде учинио; немојте се ограничити само на то да их све побројите, класирајте их према њиховој природи; духовитост једнога од њих манифестује се стварањем какве игре, док је други умешан и погодан да комбинује речи; један производи без икаква напора, а други са напором и болом; један је брз да генералише, а други није у стању да то учини. Све ове појединости учиниће да ћемо бити у стању да познамо природу и силу свакога духа: ви ћете пак тако рећи оваквим радом начинити квалитативну и квантитативну анализу интелигенције.

Овако ћете исто радити и са осетљивошћу. Мерићете емоционалну подобност свакога од њих: један је врло мек, други неосетљив, и најмања казна овога растужи и ожалости, док се други кад је та казна и најозбиљнија смеје. Један је ученик, на пример, веома раздраган успоменом или изгледом на какву радост или тугу, док је међутим други узбуђен само оном радости или жалости која је ту, садашња. Покажите и приблежите оне околности које су изазвале те емоције. Неко дете воли ли игру? Какву игру воли? Воли ли да учи? Шта учи првенствено? Назначите сваког дана према каквом је занимању, према каквој је дистракцији нарочито показало воље и наклоности? Какво је психичко и физичко понашање и држање пријатеља и другова које је себи изабрало? Да ли се често свађа? С ким се свађа? Зарад чега се свађа? Какве су напоследку његове главне склоности? Опишите њи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Хове свакодневне манифестације, и на тај начин створићете морални лик вашег ученика.

Анализа воље биће једновремено и квантитативна и квалитативна. Треба рачунати и бројити све вољне акте, и потом их класирати. Да би се извршила ова деоба, ово класирање, треба пре тога употребити читав низ испитивања, тражећи да се пронађе којим се речима може успети да се дете нагони на рад. Покадшто је довољно да се преда њ истави идеја „да се то и то ради,“ па да ђак и сâм, подражавајући томе, учини то; покадшто пак потребно је али је у исто време и довољно, да му се нареди да то и то уради; покадшто, опет, уз заповест, потребно је придати читав низ разних мотива: „можеш то урадити,“ „чинићеш ми по вољи ако то урадиш,“ итд.; а покадшто опет треба показати своју неверицу и рџи: „нећеш моћи.“ У првим случајима дете је пасивно и његова је воља слаба: у другим, последњим, случајима, воља је његова енергична и врло се лако успротиви. Но ви нећете тражити само како дете реагује, ви ћете испитивати да ли оно узима иницијативу и у чем уме да узме иницијативу: какав свршетак и крај мисли оно да од тога очекује и каквим се обично покретачким силама покурава; каква средства бира или проналази ради извршења онога на што се одлучило? да ли је дете способно да размисља пре но што би се одлучило на рад, да ли је у стању да дуго премисља о својим радњама? Да ли устукне пред тешкоћама? Тражи ли и покушава ли да их отклони или наилази на тешкоће без икаква уступања? Ето, то су само неколики проблеми које собом доноси проучавање ђачке, дечје воље.

Уз ова три одељка ваше свеске у које записујете ова посматрања треба учинити још неколике додатке. Један од тих додатака садржаваће у себи психолошка посматрања која о поједином ђаку буде други учинио. Породица вашег ученика може вам дати лепих и значајних података о менама и променама његове интелигенције и његовога карактера пре и за време његовога бављења у школи. Па и од самог детета моћи ћете ви прибавити себи неколика обавештења; једнога дана, на пример, ви ћете тражити од њега да вам исприча колико је год могућно тачно његов последњи сан. И поред своје несавршености ова посматрања и опажања ипак ће бити у стању да вам открију интересантна факта и податке.

Један други додаток садржаваће опет у себи факта која су, ма да нису психолошка, ипак посве корисна психологу. Податци, чије нице физиолошке: темпераменат, здравље дечје. Податци социолошки, темпераменат, интелигенција, карактер, друштвени положај родитеља; догађаји из живота школског, породичног и градског (места у коме дете живи) који могу утицати на ментално развиће: не дешава ли се да се један карактер преображава услед какве жалости? Напослетку физичке

www.unibg.ac.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 Чињенице које су у односу са чињеницама психичким: дневна топлота, на пример, јер изглед на какву буру или и сама бура могу објаснити какав необичан акат недисциплине, непогодности као што и последице каквог празновања и светковања могу објаснити наступ лености. Да би се сазнао узрок каквог акта, треба пре свега знати за све оно што је том акту претходило.

Из свега горњег ви видите колико треба да буде до најмањих ситница изведено посматрање памети и душе једнога детета. Но што је још важније то посматрање мора бити тачно: али ваља имати на уму да није тако лака ствар да оно буде тачно. Сваки посматрач дечји осуђује сам себе на нетачност кад допусти да прође ма колико времена између онога тренутка кад се каква радња, какав акат извршио и оног тренутка, кога је то прибележено, записано: немојте се никако ослабљати на своје памћење, не очекујте никако сутрадан да прикупите и приберете данашња дата; свако вече редигујте свој психолошки дневник. Па чак, ако вам је могућно, не очекујте ни вече тога дана: посматрање треба да буде непосредно. Човек сâм себе осуђује на нетачност кад покушава да протумачи какве догађаје и радње пре но што их је добро уочио и познао: испричајте све те догађаје али их не објашњавајте; или, ако баш случајно томе и попустите, раздвојте, потпуно чисто и јасно, целу ствар, сâм догађај од хипотезе. Захваљујући свима тим обзирима њ смотрености ви ћете и моћи успети да постанете добри посматрачи, и да ваше збирке буду као тачне веома корисне при употреби.

II

Сувремена психологија не задовољава се само тим да посматра радње и догађаје кад хоће да се створе, производе; она их нагони, натерује да се појаве: она експериментирше. Да ли можете и ви да експериментиршете? Без сумње; ви не бисте могли градити експерименте ни који траже скупа оруђа, скупе инструменте, нити пак оне експерименте који претпостављају медицинска знања. Но ова деликатна експериментисања нису опет једина. Свакипут кадгод поставите какво питање, ви тада изазивате у духу ваших слушалаца психолошке појаве; ако вам је могућно да те психолошке појаве, догађаје тачно прикупите, тиме самим ћете експериментисати.

Ево на пример експеримената, које можете и ви предузимати и понављати. Они се сви односе на интелигенцију. Господин Бине пронашао је више путева и начина да мери једновремено и интелектуални умор и интелектуалну пажњу. На парчету хартије начини он много тачака и позове једно дете да их преброји, гледајући их само очима и не служећи се прутимем или претом, дакле не додирујући их ничим. Чим се пажња код детета замори оно прескочи, пропушта једну тачку

или двапут броји једну исту тачку: према броју учињених погрешака може се мерити дакле подобност пажње према једном одређеном предмету. Други експеримент: да се деци у руке какав печатан, лист и затраже од њих да из сваке речи избаде извесна слова, рецимо слово *a* и слово *e*, разуме се да их избаде свакипут кадгод на њих наиђу. Што год је већи број слова која треба из речи изоставити, избацити, у толико напор пажње треба да буде интензивнији. У колико је год пак текст дужи, у толико дуже треба и напор да траје. Према броју учињених погрешака може се дакле мерити интензивност и трајање пажње. Или пак тражи се од ученика да препишу дуг ред слова, цифара, поређаних случајно, без икаква нарочита реда, једно поред другог; чим би се ма и најмање скренула пажња, учинила би се погрешка, поновило би се једно исто слово, те би се начинио поремећај; број погрешака дакле је у обрнутој сразмери са обрађеном пажњом. Понављајући ова експериментисања у разним тренутцима дана, године, школског живота једнога ученика, моћи ћете себи дати рачуна о варијацијама његове подобности да буде пажљив и може бити и о утицајима који те варијације собом доносе.

Слична експериментисања чињена су и са памћењем. У место да вам та експериментисања опише замодићу вас да једно од њих употребите. Прочитаћу вам какав текст, слушаћете пажљиво, и чим са читањем будем довршио ви ћете поновити у колико је могућно тачније оно што сте били чули. Ево тога текста:

„Дознали смо да је умро у Сен-Манде, у шездесет деветој години живота господин Б., почасни директор школе Араго. Г. Б је основао 1866, вишу школу у Mulhouse, 1872. вишу трговачку школу у Марсељу, 1875 био је он један од твораца Географског Друштва у тој истој вароши. Над својим ученицима имао је зватну власт и утицај и засновао је дисциплину на начелима потпуно моралним.“

Довољно ће бити да прочитате само неколико од задатака, па да одмах појмите какву корист можете извући из ових експериментисања. Ево неколико тих задатака, из којих ће се извести закључак о добром памћењу:

(Рад. А.) — „Дознали смо да је умро г. Б. који је основао вишу школу у Mulhouse (1866.), трговачку школу у Марсељу (1872.) и 1875. био је члан Географског Друштва у Марсељу. Имао је врло велики утицај и власт над својим ученицима.“

Место тога, овај који се ограничено да напише (Рад. Б.) — дознали смо да је умро у...

изгледа да је мање одарен. Нека се тим утеши! Може бити резултат би био сасвим различан да је, уместо што је чуо читање овога текста, прочитао тај текст својим рођеним очима. „Ми смо, vele психолози, једни са „органом вида,“ други опет са „органом слуха“ (не

WWW.UNIJS.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

убрајајући оне са „органом покретачким“); вероватно да други рад није рад каквог ученика код кога је развијен орган слуха.

Ево трећег рада чији састављач не може да памти датуме:

(Рад В.) — С тугом смо дознали да је умро, у шездесет деветој години, господин Б. Г. Б. основао је вишу школу у Mulhouse, и 18... вишу трговачку школу у Марсељу. Био је почасни члан...“

На овај начин може се лако утврдити коју врсту предмета сваки од нас првенствено задржава или заборавља. Може се такође видети, како наше памћење бледи. На глас о смрти онај који је радио рад В. додао је израз „с тугом.“ Други у том иду још и даље и унесе и нешто ново створено.

(Рад Д.) — „Дознали смо за смрт г. Б., почасног члана... Он је чинио марљива филозофска проучавања. То је био одличан психолог који је заснивао дисциплину на ауторитету ђачком.“

С једне стране, речи последње фразе испречетане су се на најчуднији начин, и с друге стране опет идеје „психологија“ и „физиномија,“ сугерисане самим предметом овога задатка, замениле су једна другу у идејама текста. На овај начин оваква експериментисања послужиће да класирамо и објаснимо различне облике памћења и заборављања.

Оваква експериментисања послужиће још да класирамо и да објаснимо различне облике имагинације. У место да тражите у каквим педагошким новинама ма какав било банални предмет за композицију, узмите какав било други предмет, на пример какав часовник, покажите га вашим ђацима и затражите од њих да га опишу: видећете одмах у којој ће мери сваки од њих мешати у своје перцепције фантастичке слике. Другом приликом, позовите их да опишу какав познати предмет, но који тада није ту, пред њима (црквено звоно, суседна река). Напоследку, трећом приликом, тражите од њих да вам опишу какав предмет који нису никада видели; тада ћете се уверити да ли њихова уобразиља може да ради и кад нема пред собом предмета, и, где она тражи, у таквом случају, свој, потребни јој, материјал.

Хоћете ли да знате како се сад и несвесно везују идеје једна с другом једнога предмета? Изговорите пред ђаком једну реч, тражећи од њега да одмах опише све што би му тада пало на памет. Учинимо у том смислу један експеримент.

(Речи изговорене једна за другом су: *наранџа, владавина, интелигенција, узрок*).

Проучимо сад неколике радове:

(Први рад) — *Наранџа*. Брод који је преноси. Раднице. Шпаньолци. Италијанци. Велико буре. Дечко. Барке.

Владавина. Министар. Народна снага. Војска. Бурбонска палата. Елисеј. Париз. Ла-Манш. Сена.

WWW.UNILIB.RS *Интелигенција*. Лубања. Неравнина мозга. Учење. Изглед интелигентна човека.

Узрок. Дејство. Последице.

Ово је рад једнога духа који воли конкретност: све речи, сем последњих, изазвале су тачне, одређене призоре. Ево, противно томе, једнога духа који изгледа да се нарочито пашти око тога да дефинише и да анализира — или да рецитије.

(Други рад) — *Наранџа*: црвена кора пуна ситних рупица, плод изредан; има у себи семенке; налази се нарочито на Корзици, у Шпанаји и Италији.

Владавина. Више врста: република, једна од најбољих владавина; покадштво владавина тиранска; оне су покадштво нераздвојне и потребне народима.

Интелигенција. Подобност разумевања; извесни су интелигентнији од других: најинтелигентнији често експлоатишу оне који су мање интелигентни.

Узрок. О обртању земље око себе, и о њезину обртању око сунца; о неједнакости народа, о погодбама за живот, о људима итд.

У ова два примера мисли уопште иду доста логично једна за другом; но да ли је то исто у овом трећем раду.

(Трећи рад) — (Наранџа) Orange, Oran, Orang-outaug, Or.

У овом раду сличност гласова је оно што одређује асоцијацију мисли.

Уместо једне речи прочитаћу вам читаву једну фразу. Чим је будете чули, записаћете прву рефлексију која вам буде пала на памет. (Прочитане фразе редом једна за другом ово су:

1., „Чуло се да ће се при крају 1902 године видети једна комета која досад још није била забележена ни запажена.

2., „Маћедонци су бацили у ваздух неколико кућа у Солуну.

3., „Велики распуст почеће ове године од 1. јула).

Прочитајмо, не бирајући, неколико радова:

1. 1., Камило Фламарион је један од наших највећих астронома.“

2., „Султан турски славан је својим свирепостима.“

3., „Користићемо се и уживаћемо празницима и недељама преко великог распуста.“

Прва два одговора су просте асоцијације идеја; но трећи претпоставља напор за размишљање, дедукцију и предвиђање.

II. 1., „Тражити узроке који су учинили те се појава ове комете није остварила предвиђенога дина.

2. „Зашто су Маћедонци дигли ове куће у ваздух? . . .“

3. „Зашто баш изабрати 1 јули, а не који други дан?

Да ли свакад велики школски распуст почиње тога дана?“

У овом раду све су рефлексије сугериране питањима која се односе на узрок. Онај који је сачинио овај рад јесте активан дух, који тражи и покушава да себи објасни све ствари. Један од његових другова је, опет, проналазачки дух, јер се не ограничава само на то да поставља питања: он на њих и одговара.

III. 1. „Несавршенство апарата употребљених на испитивање небеских, васељенских простора.

2. „Потреба европског посредовања у Македонији.“

3. „Желимо их.“

Вршећи више пута ова експериментисања имали би се упознати закони који одређују оријентацију наших мисли. Ви пак можете и сами измислити и многа друга зарад изучавања ма које било интелектуалне функције.

Експериментисања која се односе на емоционалан живот још су деликатнија. Па ипак и њих ви чините сваки пут, кадгод задате вашим ђацима какав задатак као што је на пример овај:

„У чем се састоји, по вашем мишљењу, срећа? Која је књига коју претпостављате другим књигама, и зашто? Коју игру више волите од других? Испричајте о оном празнику, о оном путовању. Чем се лепом надате и у чем ћете уживати о великом школском одмору који ће наступити?“ Могућно је и лако је чинити још прецизнија експериментисања. Узмите по избору, нарочито једно дете, које ће вам послужити као предмет за експериментисање. Међајући експериментисање ускоро ћете дознати каква емоција пружа вашем ђаку сећање или изглед на какву радост или на какву тегобу; репрезентацију радости или жалости другога; познаћете много боље но простим посматрањем његову осећајност.

Експериментисања која се односе на вољу, тичу се било изабраног циља било употребљених средстава да се тај циљ постигне. Шта је идеал детињи? Каква је његова склоност? Пошто су дане и створене такве и такве околности, шта ће дете да ради? Ето у овоме је прва група проблема. Да би све то решио један психолог пита своје ђаке ово: „Која је личност на коју бисте ви желели да личите? Зашто?“ а други један запитао би: „Шта бисте радили са сумом новаца од 2.50 динара, кад би вам она била издавана правилно сваког месеца?“ Могу се позвати ђаци да разреше случајеве свести: учећи их моралу, таква прилика показаће се врло често.

Учинимо само један експеримент ове врсте.

Одговорити на ова два питања:

1) Која је особина од које вам се чини да човек постаје најзвишенији, највећи?

2) Који вам се порок чини да највише понижава човека?

Разгледање одговора даје ове резултате: Порок који највише убија, који највише понижава за десеторицу између вас јесте пијанство; за седам других хипокризија; за једну осмину лаж; разврат, леност самољубде, егоизам, издајство добијају свега два гласа; коцка, љубоморство и плашљивост добијају свега по један глас. Што се пак тиче питања која је врлина најузвишенија, утврђено је да је једанасст гласова од двадесет осам добила љубав према другоме (доброта оданост, узајамност). За овим долази са седам гласова група врлина које красе мушкарце: одважност, воља, интеллигентна енергија, грађанске врлине, „стоицизам“. Правда је добила свега три гласа. Интелектуалне врлине (љубав према истини, суђење) добиле су два гласа, каогод што је добила и отвореност, искреност; разборитост, трпљивост и часност добиле су свега по један глас. Да би се извукао закључак из ове мале статистике, требало би испитати мотиве, побуде вашег избора, потом ваљало би пропратити колико има у вашем оцењивању ученика удела васпитање, школске успомене и духовитост, која вам је дата од рођења. Требало би поновити ово експерментисање са лицима која на пример нису тако ватрени поборници против алкохолизма, или пак са лицима која нису тако навикнута на читање моралиста. Но ми не тражимо какве би закључке требало, ваљало извући од оваквих експерментисања, нама је циљ био само да покажемо да су ова експерментисања могућна.

Напослетку друга врста проба показале како различни духови траже и откривају средства за рад. Ви ћете на пример запитати ваше ученике; „Ако бисте имали да урадите ту и ту ствар, како ћете то радити, како ћете се у том понашати? Ако би била пред вама таква а таква дужност, а ако би се испуњавању такве дужности противили таква и таква тешкоћа, како бисте и шта бисте тада радили? Замислите да вас неко грди, како бисте се понашали? Таквој и таквој опасности како бисте умакли?“ Сви одговори ученички даваће обавештења о практичном духу њиховом. Експерментисање, као што видите, може бити примењено и употребљено по свима доменима психолошким.

Но да би ово експерментисање дало корисних резултата, потребно је да се при тим експерментисањима употреби обазривост до најмањих ситница. Прво је правило при том да се избегава превара. Мени је потребно било да сам вас за време наших експерментисања потпуно издвојио једне од других; времена за то нисам имао довољно, код вас тога не може бити, јер ви ћете имати довољно времена. Ову прву погодбу не треба никако да сметнете са ума. Друго је правило да се избегне неискреност, па ма та неискреност била и невољна. Деца не разликују свакипут своје праве стварне успомене од несвесних уображења, нити пак своје сопствене, личне жеље од оних које им је сугерирала средина у којој се баве. Чините експерментисања на деци младој

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

која још нису толико деформисана учењем и васпитавањем, која још нису тако рећи начета успоменом на оно што су прочитала, која још нису нагрижена жељом да светле, да се истичу изнад других или да чине други упечаток. Утрошите и жртвујте вашу умешност да удесите ваше експериментисање тако да вам чак и лажи буду корисне за ваш рад, удесите све то тако да вас мање интересује садржина одговара по њихов облик. Напоследку, кад будете имали ма каква разлога да посумњате у резултат каквог експериментисања, не потписујте и не убрајајте те резултате, док не назначите да у добијене резултате сумњате и док не наведете разлоге са којих сумњате. Главно је правило сваког рада, сваке методе рада у опште, да се свакипут посумња, у тај рад кад год сигурност, извесност није апсолутна. Ви не можете бити ни постати сарадници на пољу психологије ако нисте обдарени довољним духом. Ако ваша експериментисања доводе до непоузданих резултата, морате рећи, што вам је једна од најпречих дужности, да су ти резултати непоуздани.

Ма какви били добивени резултати потребно је да их класирате: тај рад класирања остаје вам на довршење преко школског распуста. За сваког ђака вашег саставите прегледну таблу, слику, свега онога што сте на њему посматрали и у чем сте са њим експериментисали: то ће бити прегледаоница целог његовог досија; ту ће се моћи јасно видети како се у њему комбинују психички елементи. И упоређујући годишње педуље, годишње прегледе свакога од њих, моћи ће се готово, рећи, присуствовати његовом интелектуалном и моралном развијању. С друге стране онет ваља испоређивати између себе децу истих година истог темпереента, истих социјалних погодаба: само помоћу оваквих поређења моћи се успети да се дознаду узроци који модификују психолошки живот. Немојте међутим ни за тренутак помислити, да ћете само једним јединим погледом обухватити све ове захтеве. Посматрајте непрекидно, чините експериментисања, градите табеле које их синтетичу, не паштећи се много око закључака који би се могли из свега посматрања извести. Једино се трудите да цео посао буде што тачнији. Усамљени, издвојени посматралац не може никад доћи до општих закључака. Али, ступите у везу са каквим професионалним психологом, који се налази у вашој близини: сѐм тога што вас он може посаветовати о томе како треба да радите, моћи ће он још централизовати, усредсредити ваш рад и рад ваших другова. Доклегод он не буде у вама имао пасивне сараднике, све дотле моћи ће он из експериментисања која буде учинио вашом помоћу, вашом сарадњом извући врло незнатне резултате. Уједињење професионалних радника и радника у школи биће плодно само тако ако први уместо да другима намећу и натурују досадан и непојмљив рад, буду елаборирали материјал који је својевољно прикупило интелегентно и наметно љубопитство. Само на тај

www.ubg.rs начин биће веома корисно и плодно експлоатисана психолошка богатства основне школе.

Плашите ли се да ћете одајући се овим проучавањима заборавити вашу педагошку мисију? Ова су проучавања напротив врло корисна за ваш наставнички позив: зар не приличи ономе ко хоће да буде добар наставник да познаје душу својих ученика? Још и више, таква су проучавања неодложно потребна. Од два ученика који подједнако рђаво знају задатак из историје, први је мање грешан но други ако се не сећа имена и датума; огрешићете се о њега, ако га будете тога ради озбиљније казнили. А како да се сазна да он није одарен овим специјалним памћењем, ако пре тога нисте чинили са њим експериментисања. На тај начин психолошко проучавање детета није никакав раскош који можете себи прибавити ради провођења времена; ово проучавање је за доброг наставника права насушна потреба.

Ако би се корист педагошка овога проучавања могла и дискутовати, не бисте требали то да жалите. Ма како да је скромна ваша контрибуција науци, биће и то драгоценост. Прибавивши себи радости и истраживања и открића, даћете своме животу оно достојанство које треба да има, пошто ћете колаборирати на најплеменитијем делу људском, на освојењу истине.

III Учитељ и социологија

Учитељ може учинити социјологији онолико исто услуга колико и психологији

I

Људи образују породице, народе корпорације, удружења сваке врсте: сва ова друштва, природна или вештачка, предметом су социологије. Због свакога од њих социолог поставља ова три главна питања Које је то друштво? Зашто је? Шта ствара? Социолог хоће да га опише, да нађе узроке његову постајању и његово дејство.

Описивање једног друштва састоји се у томе да се то друштво намести по простору и времену постанка, да се поброје његови елементи и да се ти елементи класирају. Ако је при овоме реч о Држави, географија, историја, демографија, етнографија, извесне гране статистике пружају потребан материјал за ово описивање.

Експликација једног друштва састоји се у томе да се потражи да ли је оно постало као последица каквог догађаја, или с погледом на какав циљ; или још ова експликација састоји се у томе да се потражи уједно и стварачки почетни узрок као и његов циљ, његов завршни узрок. Како природно друштво, створено каквим силама непојмљивим, туђинским вољи човечјој, може се сачувати само са пристанком својих чланова: ако се његова појава, његово стварање објашњава узроцима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

који су га створили, изазвали, ако његово развијање циља на завршне узроке, на оно што ће се постићи. И супротно, реципрочно томе вештачки створено друштво ствара се само тако ако извесни догађаји створе за то прилику: постојање, егзистенција финалног узрока не ослобођава да се потражи стварачки узрок. Какве су жеље друштвене и какве их околности изазивају? такав је натпис, назив овога проблема: само психологија, или још боље друштвена технологија, може ово питање решити.

Но, не може се одредити циљ једнога друштва ако су нам непозната средства којима то друштво располаже. Ако су данци и намети распоређени тако да сиромаш плаћа онолико исто колико и богаташ, то је доказ да се та држава врло мало стара и води рачуна о правичности. Ако држава има сто хиљада становника и утврши две стотине милиуна на народно просвећивање, онда је самим тим утврђено да је тој држави завршни, главни циљ интелектуални прогрес. Проучавање институција даје на тај начин обавештења о колективним циљевима. Технологија социална није ништа друго до наличје телеологије.

Напослетку, истраживање дејства социјалног живота обухвата само собом два дела: из постојања друштва шта ће бити резултат за његове чланове? Шта пак за друга друштва? Социални живот дели индивидуе на ниже и више: какви су и ко су они који заповедају? откуда долази власт? какве редове даје она? На сва ова питања једним делом одговара историја права. Како се рађају, како се одржавају и како се губе обичаји, традиције? Фолк-лор тражи да нас о томе обавести. Какве узајамне регуле, какве муке и патње чине чланови друштва једни другима? Политичка економија с једне стране, а криминологија с друге проучавају један аспект овога проблема. — Остаје још да се испита спољашња акција друштва. Врши ли то друштво какав утицај? да ли оно износи и шири идеје и творевине? да ли му подражавају? да ли му завиде? да ли га се плаше? и реципророчно шта ово друштво трпи и сноси од других друштава? шта оно доноси и уноси из туђине? да ли подражава? да ли се плаши? да ли завиди? Статистика трговине међународне, историја литературе, вештине, технике, филозофије и религије, војничка и дипломатска историја, све нам оне пружају материјал који елаборира овај последњи део социалне науке.

Природа ових проблема јасно вам предочава зашто је социологија потребна многобројна колаборација. Закони њихове науке, њиховог знања, имаће толико веће вредности, у колико буду почивали на многобројнијим фактима. Ви ћете пак бити у положају да посматрате три врсте друштва која су почев од најпростијих до најкомпликованијих: 1 друштва око и ван школе; 2 школа; 3 општина. Прегледајмо сад како ћете их моћи проучавати,

II.

Узмимо пре свега једно пријатељско друштво пређашњих ђака, „једно мало друштво“.

Описивање његово биће кратко. Кад је засновано? који су важни датуми његова живота? На ова питања добиће се брз одговор. Колико је бројало и колико сад броји чланова? Ту статистику лако је утврдити. Какви су му и који су му чланови? Није довољно само набрајати их, већ их треба класирати. Класирајте их по њиховом друштвеном положају, по годинама старости, њиховој интелигенцији, класирајте их чак и по њиховом политичком и религиозном уверењу и мишљењу. Кад будете ушли у живот друштвени, заборавићете ове класификације, јер се у друштву, у оваком друштву, не чини никаква разлика између богатих и сиромашних, католика и протестаната, републиканаца и монархиста. Но ове појединости имају своје вредности у погледу научном: потребно је да би се експлицирао живот једнога друштва да се зна за његов степен хомогености.

Ако будете тражили ову експликацију немојте имати претензију да откријете стварне узроке вашег удружења: неће се моћи то друкчије наћи до поређењем његове историје са историјом многих других сличних друштава. Но покажите спољашње узроке: коме је пала мисао да оснује друштво? услед чега се оно основало? какав је био циљ његовог оснивања? какав је програм оних који сада њиме управљају? Ако је првобитни циљ напуштен, реците какав је повод томе. И да бисте познали прави циљ друштва немојте се задовољити тим, да прочитате само његове статуте, разгледајте каква су његова средства за рад. Ако ваше друштво троши на уживања и задовољства највећи део својих прихода, његов циљ онда није да помаже несрећнима. Најдетаљнија анализа буџета друштвеног и његових институција откриће вам и показати његов карактер. Кад вам је познат друштвени карактер, проучите тада његов рад. И пре свега проучите његову акцију на саме његове чланове. Како се у овом друштву, једнаких и пријатеља, порађа власт? Ко је председник? најбогатији? најинтелигентнији? најречитији? најактивнији? најдрскији? најбрбљивији? Какве заповести, какав ред прописује власт? Редигујте код друштва, уједињујући статуте, регламане, одлуке одборске или скупштинске које налажу задругарима такав и такав начин рада. Саставите листу учињених преступа: и то најозбиљнијих који су кажњени прекором, брисањем из чланства, а тако исто и најлакших које је санкционисало само мишљење. С друге стране ма како да је мало ваше удружење, у њему ће се ипак створити партије: којом су се приликом оне створиле? каква је њихова респективна снага? какав је степен њиховог узајамног непријатељства? какве су у томе манифестације? И поред овог размимоилажења постоји ипак извесна заједница осећања: како се она открива?

WWW.UNIBEGRZITETSKA

У
Н
И
В
Е
Г
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

По општим знацима: којим знацима? по узајамним услугама: којим услугама? Да ли се успело да се унесе некакав дух породични? какав је његов интензитет? Да ли се развијале традиције? каква им је снага? Одговарајући на сва ова питања, ви ћете бити у стању да измерите кохезију а према томе и виталност друштва.

Поставите напослетку ово мало друштво у средину каквог великог друштва: какав би утицај оно произвело? Могућно је да би успех његових скупова уништио двојицу или тројицу продаваца пића; могућно је да би навикавши неколике од својих чланова на вршење администрације, припремило их да могу да руководе и општинским, заједничким пословима; могућно је да ово друштво изазове у вашем месту или у суседним местима покрет у корист солидарних, узајамних радова. Могућно је такође да ваше друштво нема баш никаква утицаја. Реципрочно пак врло лако може баш средина утицати на друштво. Упронашћене кафеције, пропали политичари, бориће се против њега. Врло је могућно да и каква политичка бура однесе нежно и витко друштво. Истина ја то не желим. Па ипак, у погледу научном, тачно констатовање пропасти неће никако бити за презирање, јер нестанак, смрт каквог друштва јесте један од најинтересантнијих дата његова живота и трајања.

III

Монографија школе може бити учињена по истом плану, по коме је и монографија овога друштва.

Почећете, описујући је. План саме школе и њених припадности, фотографије, план општине, неколики тачни и објективни документи биће, у овом погледу, много интересантнији но каква дугачка дисертација. Потражите с друге стране, у вашој архиви, дан оснивања школе и главније догађаје њезина живота. Њезин регистар даће вам податке о томе колико је она имала и колико сад има ђака. Но у тим регистрима нећете наћи забележене и њихове „особине,“ јер учитељ о томе није водио рачуна: пред њим су били само грађански синови. Социолог напротив треба да зна да ли су ти грађани богати или сиромашни, католици или протестанти, републиканци или монархисти. Класирајте даље, по свему овоме, ваше ученике; класирајте их чак и по боји њихове коже, по боји њихових очију и по боји њихове косе; биће увек социолога који ће тврдити да су ове одлике од свих осталих најважније. Кад је ова операција извршена, онда је тим самим завршено и описивање школског живота.

Истраживање узрока биће много дуже. Ко је основао школу? Да ли је приватна иницијатива ставила ову установу на диспозицију општине? Општина пак да ли је створила своју школу угледањем на суседне општине? Или је пак држава по сили закона натерала општину

да подigne школу? У сваком случају треба потражити у архиви одлуке општинског одбора, које се односе на зидање и доправљање потребних локала, на куповину материјала, на начин прављења и на помоћ појединаца. С друге стране саставите збирку одлука које именују, премештају, удаљују од рада или отпуштају учитеље: срећа или опадање једне школе често зависи од наставничког особља; треба дакле познавати то особље да би се открио стварачки циљ школског друштва и његових порока.

Што се пак тиче циља школиног он зависи једновремено од намере оснивачеве и од идеје њезина директора. Намера оснивачева је изложена у школским законима. Но и поред тога док се извршује тај закон може се много што шта и у њему изменити. Да би сте разумели стање ваше школе, са материјалом којим располажете, треба знати какве су педагошке идеје вашег школског одбора, према којим наукама и према којим методама он показује више наклоности: испричајте нам дакле сва његова претресања и препирања по овом предмету. Реците нам у исто доба шта је ваш педагошки идеал. Или још боље, дајте нам листу књига, слика, карата и инструмената којима се служите, збирку задатака, наслове проблема које задајете својим ученицима, регистре награда и казни, са разлозима који су их изазвали: све ће нам то дати обавештења о циљу школе, јер и овде као и на сваком другом месту по средствима се може познати циљ.

Ма какав био интерес од ових питања, ипак је трећи део ваше монографије најважнији. Од овога факта да деца стварају шест сахати дневно за десет месеци, и по десет месеци за седам година мало друштво којим управљају зрели људи, шта је резултат за те зреле људе? Шта је пак резултат за децу? И нанослетку шта је од свега тога резултат за друштво много веће но што је школско друштво, пошто је оно само један део. Шта ће отуда бити за зреле људе? На то ћете нам одговорити, кад сами будете старији. Али за сад можете нам рећи шта ће отуда бити резултат за децу. Каква је ваша власт? у којој вам се мери деца покоравају? који су прописи законски првенствено погажени? ваш регистар кажњавања о томе ће нас обавестити. Но учитељ није једина власт у школи. Сваки је разред у исто време и монархија у којој сте ви суверен по праву претпостављања старијих, и демократија која бира себи своје старешине. Какви су и који су ови шефови? Који предводе игру? који су коловође „нереда“ и „буне“? јесу ли то најбогатији? најинтелигентнији? или најјачи? какве заповести издају? у којој се мери слушају? Ова демократија назире без сумње борбе партија буне, револуције: испричајте нам њихову историју. С друге стране школско је друштво средина, у којој се подражава; може бити да учитељи по кад што подражавају ученицима, али често подражавају својим учитељима. Пронађите, открите све случајеве подра-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

жавања и прибележите за свако дете темперамент, карактер или интелигенцију његову. Баци не подражавају само својим учитељима, они подражавају и један другом. Најмлађи подражавају најстаријим: на тај се начин преносе традиције. Они који су истих година подражавају једни другима: на тај начин се објашњава пролазна зараза лудог смеха, дуготрајнија зараза школског исквареног језика и других радња добрих и рђавих. Напоследку деца између себе измењују добротинства и пакости. Деца осећају радости и патње, она присвајају понашање и играју се, она имају осећаје и познанства на која не подозрева ни једно дете подигнуто у својој породици. Реците нам само како се ваша деца групишу, какве су им и које симпатије и антипатије, каква је анимација њихове игре, да ли су честе и озбиљне њихове свађе. Покажите у исто време прилике које могу модификовати реципрочне односе ученичке, чак и температура може у овоме погледу имати утицаја: зна се да се број свађа повећава када је бурно време. Проучавање дејства школина на ученике биће непотпуно ако не будете показали физичке, интелектуалне или нормалне трансформације које дете буде претрпело у њој. Колико кратковидих рачунате у шестој години, а колико у тринаестој? колико знања износи сваки ученик при свом изласку из школе? добротинства и нелагодности школе нису само радости и жалости које се у њој трпе, то су нарочито добре или рђаве навике које се у школи стичу.

Школа дејствује на ђаке, али преко ђака школа дејствује на друштво. За време школске периоде покашто ви, и не знајући вршите и васпитавате родитеље у исто време кад васпитавате и ђака. С друге стране опет радња акције породице час помаже, а час уништава ваш рад. Но треба нарочито знати шта ће бити са вашим ученицима по изласку из школе: какву ће професију прихватити? какву ће улогу играти у друштву? у народу? Чујете и сами како се каже да школа сиромашном детету улива одвратност према очевој професији, да одузима руке и помоћнике агркултури, да гомила писарице и преписиваче по канцеларијама и мале преступнике по тамницама. Шта бисте могли одговорити, ако не бисте пратили у животу ваше ученике и ако не бисте знали којим су путем они пошли Напоследку треба ли још приметити да њихова судбина није само искључиво дело школе: наследност, изненадни утицаји од тринаесте до двадесете године, бављење у војничкој касарни, сваковрсни друштвени узроци припомажу да се експлицира пут којим су ишли младићи. Ови непредвиђени узроци спречавају често пута акцију школе да произведе све своје дејство: час ти узроци упуте пороку једно дете које је школа била од порока одвојила; час ти узроци осуђују једно дете да се ниско спусти, које је међутим школа припремала за виши положај. Била би дугачка листа да се изређају сви они таленти које је школа извела да се ишчауре и које је друштво

помогlo да угину: важно је међутим да та листа буде састављена. Ваша монографија о школи биће потпуна само тако ако будете успели у томе да саставите тачно њезин социални биланс.

IV

Општина је сложеније, комплексније друштво од школе. Али проучавање општине обухвата исте проблеме које и проучавање школе.

Просто описивање вашег села може вас годинама занимати. Ваш рад био би похвале достојан ако бисте се ограничили да саставите детаљан план места или да саставите потпун инвентар његових архива. Што се пак тиче „демографије“ ваше општине, ви сте спремни да је саставите и напишете пошто колаборирате на вршењу пописа и на установљењу регистара грађанских. Но није довољно само пребројити грађане, треба их још класирати. Према њиховом пореклу, њиховим годинама, њиховом полу, имену, друштвеном положају, породичним везама. Према њиховом језику, њиховој професији па чак и према њиховим политичким мишљењима и религиозним веровањима. То су она обавештења која службена статистика више не даје, а која ипак тражи социолог. Руководећи својим истраживањем потпуно дискретно, ви ћете моћи на све ово и одговорити без великих тешкоћа. На тај начин се гради, тако рећи, квантитативна и квалитативна анализа општинских друштава. Да би се објаснила егзистенција и карактеристике општине овако описане, треба претурити архиве, тј. сазнати у каквим се и којим околностима образовала општина средњег века, коју је ваша општина наследила. Треба рећи зашто су се наследницима оснивача придружили, приброджали нови досељеници? каква је и у чем је специјална привлачност вашег села? плодност земљишта да ли у њ привлачи раднике? лепота положаја да ли у њ привлачи ленивце? да ли какав извор не привлачи болне? да ли каква светиња не привлачи верне? Како задовољава непрекидне потребе које свуда изазива живот у општинама? Свако село има свога чувара поља, пудара, учитеља и кмета. То ће рећи да свака општина треба да задовољи нашу жељу за спокојством, да задовољи наше економске потребе, наше религиозне аспирације, као и аспирације интелектуалне и политичке. Но свака општина не придаје потпуно једнаку важност свима овим органима и свима овим дужностима. Саставите листу недела која су остала некажњена, а јавно мишљење није се против тога бунило, тако исто и листу несрећних случајева који се десили због рђавих путева. Саставите тачну статистику о похођењу школа и похођењу цркве: ови документи допустиће да судимо какву релативну вредност придају ваши грађани разним друштвеним потребама и ако томе додате још листу месних култова, стање професионалних или уметничких друштава, листу

панађура и свечаности, тада ће нам јасни бити сви циљеви и све функције муниципалног живота.

Од окретања, од игре свију ових обртања, какав је резултат? од њиховог заједничког живота шта следује за грађане? једни заповедају други се покоравају. Ко заповеда? Из које категорије грађана су изабрани кмет и општински одборници? Поред службене власти постоји ли још каква друга власт? какав је утицај свештеников? какав је утицај учитељев? Службено или скривено да ли се власт поштује? Криминална статистика открива нам најозбиљнија акта недисциплине; по знавање и осталих је међутим корисно сваком оном ко хоће да мери кохезију једног друштва: ви нам то можете показати. С друге стране какви су прописи муниципалне управе? Начините колекцију одлука и прописа кметових: то ће бити јавно право села. Редигујте такође законик приватног права: прикупите уговоре који везују кираџије или закупнике са сопствеником, уговоре о закупу, и уговоре о плати који везују предузимача са радником. После права проучите обичаје. Ваши грађани подражавају ли један другом или се спречавају, праве ли један другом отежице подражавајући својим претцима или се одричу њихових традиција: како се манифестују ова подражавања? Стари обичаји владају: по зар није скоро време да то престане? Прикупите рубље, ситнице, костиме, или бар најмање цртеже костима, планове станова, намештаја који се употребљава. Или пак прикупите речи и окретања и употребу неподешених речи; саставите глосаре, прикупите легенде, приповетке и песме. — Напослетку ваши суграђани узајамно чине једни другима услуге или пак задају муке и патње, групишу се према својим симпатијама. Побројте бракове закључене између младежи исте општине и прорачунајте њихову пропорцију у односу према целокупном броју бракова. Избројте такође све буне, све метеже који се појавили у земљи. На тај начин моћи ће се оценити средњи степен среће коју друштво једне општине осигурава својим члановима.

Но општина није усамљена у свету. Ко познаје становнике овога света? Колико их периодично посећују суседни град, суседну варош? Колико их је посетило престоницу? Колико их чита какве новине? Какву привлачност има за њих спољашњи свет? Сви који су позвани у варош на одслужење војничке службе, враћају ли се натраг у село? Колико се радника или трговаца, нагнани економним потребама, настанило у вароши? Покажите напослетку како навала варошких производа и варошке моде мењају локалне потребе и ствари које су у употреби, како престоничка песма сама собом мало по мало потискује старе провинциске песме. Напослетку покажите како народно право модификује локално право, како закон убија обичај. Реципрочно, општина дејствује на спољашњи свет. Ну тај спољашњи свет њу познаје: и у престоничком листу она заузима мало место; покадшто пак њено се

не помене по свима престоничким листовима: начините збирку чланака посвећених њеним различним делима, реклама посвећених њезиној индустрији. Она експортије производе и људе: у којој количини и каквог квалитета? каква је професија, какво је владање и понашање и какав је успех оних њених синова који су је оставили? У општој криминалистици које је њезино место, какво је њезино учашће? какав је с друге стране опет њезин политички утицај; кандидати којима она поклања већину, да ли су изабрани као посланици? Ето неколико проблема које ћете ви имати да разрешите ако хоћете да проучите дејства општинског друштва.

* * *

Ако за ваш рад будете изабрали општину, школу или друштво које су пређашњи другови ђаци засновали, ваш рад неће никако бити штетан вашој дужности. Да неко буде добар васпитач, није довољно да познаје индивидуални карактер својих ученика, треба познавати још и њихову социалну природу. Ваш начин управљања вашим малим светом треба да зависи од социолошких закона којима се тај свет покреће; није дакле рђава ствар проучити ове законе. Да неко буде добар васпитач није довољно да познаје своје ученике, треба такође познавати и њихове породице, потребе и предрасуде њихове средине. Да бисте дакле свој рад прилагодили средини, није никако рђаво да је методички проучите.

Ово проучавање треба да извршите са најскрупулознијим обзиром на истину. Ово осећање биће подвргнуто суровим искушењима. Ви ћете играти у друштву, у школи, у општини чак доста важну улогу да ваша непристрасност треба покадшто да буде узбуђена вашим самољубљем. Требаће вам нешто енергије да признате да ваша власт није призната, ако је то у ствари, или да је који од ученика скренуо с пута, ако је скренуо. Но, зар ви нисте одгајени да поштујете истину? Зар нисте навикнути на научна посматрања? Овде пак зар вам се не поверава служба метеоролошких посматрања? Знам ипак да ви не појмите увек важност овога посла, и не бих се могао заклети да ви покадшто преко хладне зиме или за топла лета, не чините посматрања из ваше собе. Немате право, и не би вас могао нико за такав рад извинити, још нарочито ако сте ви изабрали овај научни посао, који вам је поверен. Не одајте се дакле проучавању за које сам вам дао план, ако нисте чврсто решени да нећете никад учинити погрешку против тачности. Ако, за време ових истраживања, наиђете на какве тешкоће; ако бисте могли да имате прецизније детаље о социолошкој методи; ако бисте пак, кад су истраживања довршена, хтели да знате шта се из њих може научнога извући, отидите тада каквом стручњаку, професору, који ће вас једва дочекати да вам помогне. Желети је да

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ваши радови буду централизовани, класирани, одабрани На тај начин приурочиће се социолошко проучавање сваког краја. На тај начин још извршиће се братско јединство свих чланова наставе њиховом колаборацијом на једном истом послу, њихових причешћивања у истој вери, у вери истине.

Paul Lapie
prof. à l' U. de Bordeaux
R. P. — 1904. год.

ПРОФЕСОРСКИ ИСПИТИ

у 1904. и 1905. школској години.

У школској 1904. и 1905. години пријавило се за полагање професорског испита *девет* професорских кандидата и то из групе: историја општа са српском као главни, а уз то географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 5. закона о средњим школама) и француски језик *три* кандидата; из групе: зоологија и ботаника са основима минералогije и геологије као главни, а уз то географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 6. зак. о сред. школама) и немачки језик *један* кандидат; из групе: српски језик (са старим словенским језиком и српском књижевношћу, уз кратак преглед српске историје) као главни, и француски језик као споредни предмет (чл. 116. тач. 1. зак. о сред. школама) *један* кандидат; из групе: математика и физика као главни предмети (чл. 116. тач. 8. зак. о сред. школама) и француски језик, *два* кандидата; из исте групе, само место француског језика немачки језик *један* кандидат; и из групе; француски језик као главни и српски језик као споредни предмет (чл. 116. тач. 3. зак. о средњим школама) *један* кандидат.

Испит су полагали ови кандидати:

Боста Милутиновић, супленат неготинске гимназије, пријавио се да полаже професорски испит из групе: историја општа са српском као главни, а уз то географија као споредни предмет, и француски језик. У испитном одбору били су: председник Сава Урошевић; чланови: Д-р Војислав Бакић (за психологију, логику, педагогику и методику), Сретен Ј. Стојковић (за школско законодавство и администрацију), Д-р Драг. М. Павловић (за општу историју новог века), Лука Зрнић¹ (за општу историју старог века), Д-р Станоје Станојевић (за општу историју средњег века), Сава Антоновић (за географију), Владислав Вулићевић (за француски језик), и Гаврило Јовановић (за српски језик с књижевношћу). Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Гај Јулије Цезар Октавијан Август и његово доба.*“

¹ Г. Зрнић испитивао је место г. Д-р Николе Вулића.

Домаћи састав оценили су г.г. Д-р Никола Вулић и Д-р Станоје Станојевић, чланови испитног одбора, према чијој је оцени испитни одбор одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну спрему и да по томе може бити пуштен на професорски испит.

Општи испит држан је 25. октобра 1904. год. у II београдској гимназији. Члан испитног одбора г. Гаврило Јовановић испитивао је из српскога језика и из српске књижевности. Кандидат је добио ова питања: Разлике између науке о језику и литературе. — Објаснити потребу учења граматике ученицима. — Аутори за науку о српском језику. — Делови граматике. — Мали преглед науке о основама. — О логичном и граматичком подмету у реченици. — О Доситију и Вуку.

Члан испитног одбора г. Д-р Војислав Бакић испитивао је из психологије, логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Главне духовне функције. — Механичко памћење. — Логика у односу према психологији. — О појмовима. — Васпитни циљеви. — Монолошки облик предавања — Заповест и забрана — Педагошка важност историјске наставе — Методи и средства у историјској настави — Веза између историјске и географске наставе.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Задатак и врсте средњих школа; својење, одвајање, замењивање и затварање њихово; школска област — Уписивање ученика. — Школарина и њена употреба — Правила о пријемном испиту — Разредне старешине и администрација коју они воде.

Члан испитног одбора г. Влад. Вулићевић испитивао је из француског језика. Кандидат је читао, преводио и по диктату писао из књиге: „Rimbaud, Histoire de la Russie“ стр. 680.

Према успеху, који је кандидат показао на општем испиту испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит држан је 15. децембра 1904. год. у II београдској гимназији. Чланови испитног одбора г.г. Д-р Драг. М. Павловић, Д-р Станоје Станојевић и Лука Зрнић предложили су потребан број питања за писмени испит. Од питања, која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао: „*Ширење реформације и њен политички утицај.*“

Усмени испит држан је 20. децембра 1904. год. у II б. гимназији. Саслушан је суд г.г. Д-р Драг. М. Павловића и Д-р Станоја Станојевића, чланова испитног одбора, о писмену раду кандидату. Испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио: да је кандидат својим писменим испитом задовољио захтеве закона о средњим школама, који се траже за овај испит, и да може бити пуштен на усмени — стручни испит.

Члан испитног одбора г. Лука Зрнић испитивао је из опште историје старога века. Кандидат је добио ова питања: Културна средишта Старога

Века — Ликургови и Солонови закони — Владавински облици у Грка — Подела римске историје — Браћа Граси.

Члан испитног одбора г.г. Д-р Станоје Станојевић, испитивао је из опште историје средњег века. Кандидат је добио ова питања: Источни Готи, Лонгобарди. — Сарацени под Цариградом и у Шпанији. — Иконоборство. — Верденски уговор. — Немци у Шпанији. — Феудализам у Француској и Немачкој. — Значај крсташких војни. — Хус. — Пропаст Византије. — Краљ Матија.

Члан испитног одбора г. Д-р Драг. М. Павловић испитивао је из опште историје новог века. Кандидат је добио ова питања: Тридесетогодишњи рат. — Реформација у Енглеској. — Северни рат. — Просвећени деспотизам. — Француска револуција и уставни развитак у њено доба. — Револуција 1848—1849. год. — Пољске револуције у XIX. веку.

Члан испитног одбора г. Станоје Станојевић испитивао је из српске историје. Кандидат је добио ова питања: Етнографија Балкана у VII веку — Хришћанство код Срба. — Краљ Михаило. — Извори о Немањи и Св. Сави. — Твртко I. — Литература о боју косовском. — Пропаст Босне. — Цар Јован. — Аустрија у Србији. — Мирови и уставни у Србији у XIX веку.

Члан испитног одбора г. Сава Антоновић испитивао је из географије. Кандидат је добио ова питања: Колоније енглеске и њихов културни и трговински значај. — Слив западне Мораве: топографија, хидрографија, привреда, градови и комуникација. — Корална острва и њихово постајање.

Према одговорима кандидатовим испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио усмени испит из стручних предмета.

Практични испит држан је 22. децембра 1904. год. у II б. гимназији. Кандидат је држао практично предавање у V разреду гимназијског одесека II б. гимназије, којом је приликом предавао „Персијски ратови.“

Оценивши целокупни успех, који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита испитни је одбор, апсолутном већином гласова (по чл. 132. а). зак. о сред. школама), одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Ђорђе Пауновић, пређашњи предавач, порезник београдског пореског одељења, пријавио се да полаже професорски испит из групе: историја општа са српском као главни, а уз то географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 5. зак. о сред. школама) и француски језик. У испитном одбору били су: председник: Сава Урошевић; чланови: Сретен Ј. Стојковић (за школско законодавство и администрацију), Д-р Драг. М. Павловић (за општу историју новог века), Сава Антоновић (за географију), Д-р Станоје Станојевић (за општу историју средњег века и историју српског народа), Павле Поповић (за француски језик), Милутин К. Драгутиновић (за српски језик и историју српске књижевности), Светислав М. Максимовић (за психологију, логику, педагогику и методику) и Лука Зрнић (за општу историју старог века).

Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*О целоцонским ратовима.*“ Домаћи састав оценили су г. г. Д-р Станоје Станојевић и Лука Зрнић, чланови испитног одбора, према чијој је оцени испитни одбор одлучио: да се кандидат може пустити на професорски испит, пошто је у својем домаћем саставу показао довољну научну спрему.

Општи испит држан је 8. јануара 1905. год. у II београдској гимназији. Члан испитног одбора г. Милутин Б. Драгутиновић, испитивао је из српског језика с књижевношћу. Кандидат је добио ова питања: Претресање пунктуације у домаћем саставу кандидату (употреба запете, тачке са запетом, пунктуација у периоду). — Граматичка и синтатичка анализа првога дела из Стеријина свега „*Даворје на Косову.*“ — Српска књижевност према суседним књижевностима у три доба своја и главни представници (Архијепископ Данило, Иван Гундулић, Петар Петровић — Његош и њихова главна дела).

Члан испитног одбора г. Светислав М. Максимовић испитивао је из психологије, логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Психички елементи. — Њихова заједничка својства. — Преставе и душевни покрети — Афекти. — Асоцијације представа. — Појам, суд, закључак. — Ходегетика, дидактика, дисциплина. — Начело поступности. — Биографско и прагматично излагање историје. — Методска обрада.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Наставни план средњих школа по закону и министарским расписима. — Послови у средњој школи у почетку школске године. — Правила о кажњавању ученика. — Општа канцеларијска администрација.

Члан испитног одбора г. Павле Поповић испитивао је из француског језика. Кандидат је читао, преводио и по диктату писао из књиге „*Histoire generale de IV siècle a nos jours, tome VIII, par E. Larisse et A. Rambaud*“ чланак: „*Bataille de Nori (15. août), page 472.*“

Према успеху, који је кандидат показао на општем испиту, испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит држан је 31. јануара 1905. год. у II беогр. гимназији. Од питања, предложених од стране г. г. Д-ра Станоја Станојевића и Луке Зрнића, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио: „*Ширење реформације.*“

Стручни испит држан је 4. фебруара 1905. год. у II београд. гимназији. Саслушан је суд г. г. Д-р Драг. М. Павловића и Луке Зрнића, чланове испитног одбора о писмену раду кандидату. Испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио већином гласова: да се кандидат може пустити на усмени — стручни испит.

Члан испитног одбора г. Лука Зрнић испитивао је из опште историје старог века. Кандидат је добио ова питања: Стари источни народи; њихово

обрело и историјски значај. — Географски преглед старе Грчке. — Владавински облици у старих Грка. — Диоклецијан. — Деоба римске империје.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић испитивао је из опште историје средњег века. Кандидат је добио ова питања: Вандали. — Мухамед. — Карло Велики. — Долазак Мађара. — Четврти крсташки рат.

Члан испитног одбора г. Д-р Драг. М. Павловић испитивао је из историје опште новог века. Кандидат је добио ова питања: Развитак енглеске уставности у новоме веку. — Политички развитак Француске. — Политички развитак Немачке.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић испитивао је из историје Срба. Кандидат је добио ова питања: Устанак 1073. године. — Босна и Угарска у 13 и 14 веку. — Зета према Рашкој. — Извори о Душану. — Ускоци. — Литература о првом устанку.

Члан испитног одбора г. Сава Антоновић испитивао је из географије. Кандидат је добио ова питања: Планинске системе и њихово проствраще на Балканском Полуострву. — Каква је разлика између океанске и средоземне климе. — Рударске области у Србији.

Саслушај је суд г. г. Д-р Драг. М. Павловића, Саве Антоновића, Д-ра Станоја Станојевића, Луке Зрнића и осталих чланова испитног одбора о одговорима кандидатовим. Испитни је одбор, усвојивши њихов суд, на основи чл. 114. зак. о средњим школама, већином гласова одлучио: да кандидат није положио овај испит.

Недељко Кошанин, асистент Велике Школе, пријавио се да полаже професорски испит из групе: зоологија и ботаника са основима минерологије и геологије као главни, а уз то географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 6 зак. о сред. школама) и немачки језик. У испитном одбору били су: председник Сава Урошевић; чланови: Сретен Ј. Стојковић (за школско законодавство и администрацију), Д-р Живојин Ђорђевић (за зоологију), Живојин Ј. Јуришић, (за ботанику), Петар Ст. Павловић (за минерологију и геологију), Јован Марјански (за немачки језик), Никола Лазић (за географију), Милутин К. Драгутиновић (за српски језик с књижевношћу и историју срп. народа) и Светислав Максимовић (за психологију, логику, педагогику и методичку.)

Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Једна нова особина биљне ћелијне мембране.*“ Домаћи састав оценили су г. г. Д-р Живојин Ђорђевић и Живојин Ј. Јуришић, чланови испитног одбора, према чијој је оцени испитни одбор одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну спрему и да по томе може бити пуштен на професорски испит.

Општи испит, кандидат је полагао 3. фебруара 1905. год. у II београдској гимназији.

Члан испитног одбора г. Милутин К. Драгутиновић, испитивао је из српског језика с књижевношћу и историје српског народа. Кандидат је добио

ова питања: Претресање појединих граматичких омахака у домаћем раду. — Потпуна граматичка анализа почетка чланка Панчићева „*Нешто о нашим шумама.*“ — Објашњење веза између културних прилика и књижевног рада у три главна доба српске књижевности. — Поглед на уједињавање покрајина српских у преднемињско и немањско време.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Задатак и врсте средњих школа; законске одредбе о њима. — Послови у средњим школама крајем сва три тромесечја. — Правила о испиту зрелости.

Члан испитног одбора г. Светислав Максимовић испитивао је из психологије, логике педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Драж, праг, висина и обим дражи; периферне и централне дражи; халуцинације; просторни праг чула пипања и начин како се он изналази; главне и основне боје; оптичке обмане. — Анализа и синтеза, као методи научног испитивања; класификација као облик научног излагања; — Крајна сврха васпитања; места за васпитање, васпитаникова индивидуалност; концентрација наставе; начело очигледности. — Задатак наставе природних наука у опште — Значај очигледности у јестаственичкој настави — Екскурзија — Методска обрада.

Члан испитног одбора г. Јован Марјански испитивао је из немачког језика. Кандидат је читао, преводио и по диктату писао из књиге: „*Anschaunings — Psychologie,*“ von E. Martig. чланак: „*Das Interesse,*“ стр. 126.

Према успеху, који је кандидат показао на овом испиту, испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит, кандидат је полагао 4. фебруара 1905. год. у II београдској гимназији. Од питања, предложених од стране г. г. Д-ра Живојина Ђорђевића, Живојина Ј. Јуришића и Петра Ст. Павловића, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио; „*Упоредно изложити развиће гимносперама и ангиосперама.*“

Стручни испит, кандидат је полагао 5. фебруара 1905. год. у II београдској гимназији. Према оцени писменог рада кандидатова од г. г. Д-р Живојина Ђорђевића и Живојина Ј. Јуришића, испитни је одбор, усвојивши њихову оцену, одлучио: да је кандидат својим писменим испитом задовољио захтеве закона о средњим школама, који се траже за овај испит, и да може бити пуштен на усмени — стручни испит.

Члан испитног одбора г. Живојин Ј. Јуришић испитивао је из ботанике. Кандидат је добио ова питања; Шта је биљка? — Морфолошка и анатомско-хистолошки састав биљке. — Шта је орган? — Деоба биљака према развићу органа. — Саставни делови ћелица; удруживање ћелица, ткива, прибор, органи. — Упоредити корен, стабло и лист по растењу и саставу, извести њихове радње. — Секундарна стварања и где се врше? — Радња биљних органа. — Храњење биљака. — Паразитизам и симбиоза. — Цвет и цветни делови. — Плођење биљака и развиће по колима. — Разредба

биљног света и цветоноша. — Најважније племе биљака по човечанство и његову културу (Gramineae). — Дреће ендемити у Србији. — Оморика њено распрострањење данас и у прошлости.

Члан испитног одбора г. Д-р Живојин Ђорђевић испитивао је из зоологије. Кандидат је добио ова питања: Разлике између животиња и биљака. — Урогенителни систем. — Cestodes. — Анексни делови апарата за варење. — Варење. — Састав једра. — Хроматин за време митозе. — Наслеђе.

Члан испитног одбора г. Петар Ст. Павловић, испитивао је из минералогиије и геологије. Кандидат је добио ова питања: Кристали (елементи његови), погодбе за стварање њихово. — Кристалести агрегати. — Тесерална система. — Основи за класификацију минерала. — Кварц. — Минерали који улазе у састав стена. — Структура стена. — Вулкани, врели извори, гејзери. — Карактеристика геолошких периода с нарочитим обзиром на животињски и биљни свет. — Дилувијум

Члан испитног одбора г. Никола Лазић испитивао је из географије. Кандидат је добио ова питања: Острва: њихова величина, распоред и постанак. — Вулканска и коралска острва. — Монсуни и њихов значај. — Политичка организација Аустро-Угарске. — Орографија и хидрографија Србије. —

Према одговорима кандидатовим испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио усмени испит из стручних предмета.

Практични испит, држан је 7. фебруара 1905. године у II београдској гимназији. Кандидат је држао практично предавање у V. разреду гимназијског одсека II б. гимназије, којом је приликом предавао: „*О тучку.*“

Према оцени целокупног успеха који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита испитни је одбор једногласно одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Риста М. Скакаљевић, наставник српске гимназије у Битољу, пријавио се да полаже професорски испит из групе: историја општа са српском као главни, а уз то географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 5. зак. о средњим школама) и француски језик. У испитном одбору били су: председник: Сава Урошевић, чланови: Сретен Ј. Стојковић (за школско законодавство и администрацију), Љубомир Јовановић (за историју српског народа), Д-р Станоје Станојевић (за општу историју старог и новог века), Никола Лазић (за географију), Владислав Вулићевић (за француски језик), Милутин К. Драгутиновић (са српски језик с књижевношћу), Светислав Максимовић (за психологију, педагогику, методику и логику) и Михаило Ј. Ђорђевић (за историју општу новог века). Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Призрен под Немањкићима*“ Домаћи састав оценили су г. г. Љубомир Јовановић и Д-р Станоје Станојевић, чланови испитног одбора, према чијој је оцени испитни одбор одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну спрему и да по томе може бити пуштен на професорски испит.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.rs

www.unilib.rs Општи испит, кандидат је полагао 14. марта 1905. г. у II београдској гимназији.

Члан испитног одбора г. Милутин К. Драгутиновић испитивао је из српског језика и историје српске књижевности. Кандидат је добио ова питања: Претресање појединих омашака граматичких у домаћем саставу. — Логичка анализа из дела Стојана Новаковића, „Срби и Турци“ (стр. 375, завршетак). — Архиепископ Данило као представник старе српске књижевности. — Песничка дела са народним предметом у дубровачком песништву. — Поглед на српску књижевност у XVIII. веку.

Члан испитног одбора г. Светислав М. Максимовић, испитивао је из психологије, логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Разлика између психологије и логике. — Какав је однос психологије према осталим наукама. — Којим се чулима стварају представе о времену а којима представе о простору. — Уношење такта у представе о времену. — Перцепција и аперцепција. — Стенични и астенични афекти. — О суду; његови саставни делови; квантификација предиката. — Колико има метода научног испитивања? — Основни састави мишљења.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: О оцењивању ученика; врсте оцена; тромесечне оцене; годишња оцена. — Превеођење ученика у старије разреде; разредни испити. — Правила о кажавању ученика.

Члан испитног одбора г. Владислав Вулићевић испитивао је из француског језика. Кандидат је читао, превод и по диктату писао чланак: „De l'hiver de 1761 à 1762.“ на страни 79. из књиге: „Histoire de la guerre de sept ans, par Frédéric le Grand, III Theil.

Према успеху, који је кандидат показао на овом испиту испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио општи испит

Писмени испит кандидат је полагао 24. марта 1905. год. у II београдској гимназији. Од питања, предложених од стране г. г. Љубомира Јовановића, Д-р Станоја Станојевића и Михаила Ј. Ђорђевића, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио: *Српске предстонице под Немањинима и њиховим прејамницима.*“

Стручни испит кандидат је полагао 1. априла 1905. год. у II београдској гимназији. Према оцени писменог рада кандидатовог од г. г. Љубомира Јовановића и Д-р Станоја Станојевића, испитни је одбор, усвојивши њихову оцену, одлучио: да је кандидат својим писменим испитом задовољно захтеве закона о сред. школама, који се за овај испит траже, и да може бити пуштен на усмени — стручни испит.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић, испитивао је из историје опште старог века. Кандидат је добио ова питања: Почетак културе. — Феничке насеобине. — Утицаји на јелинску културу — Игемонија Атине.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— **Постанак Рима.** — Грчки извори V. века. — Други Пунски Рат. — Литература о Римској Историји.

Члан испитног одбора г. Љубомир Јовановић испитивао је из историје српског народа. Кандидат је добио ова питања: Значај дубровачког архива за историју српског народа; издања његових споменика. — Шта је писано о дипломатској историји Србије XIX века. — Преглед историје скопскога сандака. — Католичка црква у Срба. — Со, као индустријски и трговачки артикал у време старе српске државе.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић испитивао је из историје опште средњег века. Кандидат је добио ова питања: Узроци сеобе народа. — Лонгобарди. — Крунисање Карла Великог. — Арапи и Византија.

Члан испитног одбора г. Михаило Ј. Ђорђевић испитивао је из историје опште новог века. Кандидат је добио ова питања: Општи карактер тридесетогодишњег рата, — Вестфалски мир. — Карактеристика владе Луја XIV; Колбер и Лувоа. — Кримски рат.

Члан испитног одбора г. Никола Лазић испитивао је из географије. Кандидат је добио ова питања: Планински систем Балканског Полуострва. — Хидрографија Балканског Полуострва (Центри — бифуркација) — Србија: карактеристика појединих области.

Према оцени испитивача, испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио: да је кандидат положио усмени испит из стручних предмета.

Практични испит кандидат је полагао 2. априла 1905. год. у II београдској гимназији. Предавање је држао у VII разреду реалног одсека II београдске гимназије. Тема предавању била је: „*Последица великих проналазака XV и XVI века на привредно-културно стање српских земаља.*“

Према оцени целокупног успеха који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Маринко Станојевић, сусленат зајечарске гимназије, пријавио се да полаже професорски испит из групе: српски језик (са старим словенским језиком и српском књижевности, уз кратак преглед српске историје) као главни и француски језик као споредни предмет (чл. 116. тач. 1. зак. о средњим школама). У испитном одбору били су: председник, г. Сава Урошевић; чланови: Сретен Ј. Стојковић (за школско законодавство и администрацију), Љубомир Јовановић (за историју српског народа), Павле Ј. Поповић (за историју српске књижевности), Владислав Вулићевић (за француски језик) и Д-р Миљивоје Јовановић (за психологију, логику, педагогику и методику). Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Средње-тимочки дијалекат.*“ О домаћем саставу кандидатуову оцену су дали г. г. Павле Ј. Поповић и Д-р Александар Белић, чију је оцену испитни одбор усвојио и према њој одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну спрему и да по томе може бити пуштен на професорски испит.

WWW.UNILIB.RS Општи испит кандидат је полагао 17. марта 1905. г. у II београдској гимназији.

Члан испитног одбора г. Д-р Миливоје Н. Јовановић испитивао је из психологије, логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Однос између интелектуалних и чувствених процеса. — Аналитични и синтетични метод. — Логичке и граматичке категорије. — Значај навика. — Навике и настава. — Главни облици језикове наставе. — Писмени задаци. — Интерпункција.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: О наставном плану по одредбама у закону и у министарској уредби. — Послови у средњој школи у почетку и на завршетку школске године. — О испитима у средњој школи.

Према оцени испитивача о одговорима кандидатовим испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио да је кандидат положио општи испит

Писмени испит кандидат је полагао 5. априла 1905. год. у II београдској гимназији. Од питања, која је испитни одбор усвојио, а предложених од стране г. г. Павла Ј. Поповића и Д-р Александра Белића, кандидат је изабрао и обрадио: „*Анализа новеље Моп. Serb. CLIX. Ортографија, фонетика, морфологија.*“

Стручни испит кандидат је полагао 6. априла 1905. год. и II. београдској гимназији. Према оцени писменог рада кандидатова од стране г. г. Д-р Александра Белића и Павла Поповића, испитни је одбор, усвојивши њихову оцену, одлучио: да је кандидат својим писменим испитом задовољно захтеве закона о средњим школама, који се траже за овај испит, и да може бити пуштен на усмени стручни испит.

Члан испитног одбора г. Д-р Александар Белић испитивао је из српског и старословенског језика. Кандидат је добио ова питања: Полугласници у српском језику. — Ортографија старих српских споменика. — в̑ прелаз у у. — ђ у српском језику. Дубровачки дијалекат према ђ. — Ред речи у реченици. — Енклитике. — Употреба садашњег времена свршених глагола.

Члан испитног одбора г. Павле Ј. Поповић испитивао је из историје српске књижевности. Кандидат је добио ова питања: Романи и приповетке у старој српској књижевности. — Карактеристика дубровачке књижевности у другој поли XVI века. — „Собраније вештей“ од Доситеја.

Члан испитног одбора г. Љубомир Јовановић испитивао је из историје српског народа. Кандидат је добио ова питања: Извори и стручна литература о влади деспота Стевана Високог. — Преглед историје Скадра. — Преглед историје Ниша с краја XII. века до средине XV. — Војвода Миленко Стојковић. — Власи у старој српској држави. (Порекло, Катунци, Поносништво, сточни производи влашки као предмет трговину). —

Члан испитног одбора г. Владислав Вулићевић, испитивао је из француског језика с књижевномшћу. Кандидат је читао и преводио из књиге Mme de Sevigné, *Lettres choisies*, страна 274. са анализом.

Према оцени испитивача испитани је одбор усвојивши њихов суд, одлучно: да је кандидат положио испит из стручних предмета.

Практични испит, кандидат је полагао 8. априла 1905. год. у II. београдској гимназији. Предавање је држао у III. разреду гимназијског одсека II. б. гимназије, којом је приликом предавао о теми: „*Анализа прознога састава из читанке трећег разреда.*“

Према оцени целокупног успеха, које је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, испитни је одбор одлучно: да је кандидат положио професорски испит.

Светозар Д. Цветановић, сулденат нишке гимназије пријавио се да полаже професорски испит из групе: математика и физика као главни предмети (чл. 116. тач. 8. зак. о средњим школама) и француски језик. У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић; чланови: г. Сретен Ј. Стојковић (за школско законодавство и администрацију), Ђорђе М. Станојевић (за физику), Д-р Богдан Гавриловић (за математику), Владислав Вулићевић (за француски језик), Гаврило Јовановић (за српски језик са историјом српске књижевности) и Светислав М. Максимовић (за психологију, логику, педагогику и методику).

Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Решавање бројних једначина са једном неизнатом.*“. Домаћи састав оценили су г. г. Ђорђе М. Станојевић и Д-р Богдан Гавриловић, чију је оцену испитни одбор усвојио, одлучивши: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну сирему и да по томе може бити пуштен на професорски испит.

Општи испит, кандидат је полагао 18. марта ове год. у другој београдској гимназији.

Члан испитног одбора г. Светислав М. Максимовић, испитивао је из психологије, логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Осећаји унутрашњег пићања. — Опште органски осећаји. — Оптичке обмане. — Аперцептивне везе представа. — Релативни и привативни појмови. — Еквиполенција и инверсија судова. — Основна дидактична начела: поступности, очигледности, саморадње и занимљивости. — Какав је циљ педагошке науке.

Члан испитног одбора г. Гаврило Јовановић испитивао је из српског језика с књижевномшћу и српске историје. Кандидат је добио ова питања: О садржини реченице. — Падежи без предлога. — Неколико речи о појезији Његушевој и Бранковој. — Српски покрет у Угарској 1848 године. — Ратовање Кантакузена са Душаном

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојановић испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања. Уписивање ученика почетком школске године. — Шта је потребно ученику при

www.university? — Школарина. Случаји смањивања школарине. На што је она? Ослобођавање од школарине. — Правила за пријемне испите. — Разредне старешине и њихове дужности.

Члан испитног одбора г. Владислав Вулићевић, испитивао је из француског језика. Кандидат је читао, преводио и по диктату писао из чланка: „*Chapitre XIV*“ стр. 77. из књиге: *Cinq semaines en ballon* par Jules Verne.

Према оцени испитивача испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит кандидат је полагао 24. марта ове год. у другој београдској гимназији.

Од питања које су предложили чланови испитног одбора г. г. Ђока М. Станојевић и Д-р Богдан Гавриловић, а која је усвојио испитни одбор, кандидат је изабрао и обрадио: 1) Са α и β су означене координанте неке тачке Р. Одредити природу коничних пресека датих еквација: $(\alpha + \beta - 1)x^2 - 2\beta xy + (\alpha - \beta + 1)y^2 - 2xy + \alpha = 0$.

2) Решити еквацију: $4x^3 - 32x^2 - x + 8 = 0$, кад се зна да је збир два корена њезина раван нули.

3) Тоталан диференцијал неке функције u је: $du = \frac{xdy - ydx}{x^2 + y^2}$ Наћи функцију u .

4) У равни што пролази кроз тачку: $(1, 2, -3)$ лежи права: $y = 2x + 4$; $z = 3x - 2$. Наћи еквације те равни.

Стручни испит кандидат је полагао 28. марта ове године у другој београдској гимназији. Писмени рад кандидатов оценили су г. г. Д-р Богдан Гавриловић и Ђорђе М. Станојевић. Према њиховој оцени, испитни је одбор, усвојивши њихову оцену одлучно: да је кандидат својим писменим радом задовољно захтеве закона о сред. школама, који се траже за овај испит и да може бити пуштен на усмени — стручни испит.

Члан испитног одбора г. Др. Богдан Гавриловић испитивао је из математике. Кандидат је добио ова питања: Логаритамске и експоненцијалне функције, њихова природа. — Интеграција неколико таквих функција. — Развијање у редове. — Одредба површина. — Основни појмови о елиптичним функцијама. — Неколико Абеолевих теорема. — Криве површине другог степена — Одредба њихова средишта. — Тангенцијалне и поларне равни коничних површина. — Аналитички изрази кривих у простору.

Члан испитног одбора г. Ђорђе М. Станојевић испитивао је из физике. Кандидат је добио ова питања: О сложеним кретањима у опште. — Параболска кретања. — Слободне осовине — Прецесија и нутација. — Маријотов закон. — Изотермична и адијабатска промена гласова. — Потенцијал Маријотов закон. — Специфичка топлота гасова. — Стереометри. — Преламање светлости кроз призму. — Интерференција светлости. — Одредба таласне дужине светлости. — Пражњење кондензатора. — Трансформатори. — Херцови експерименти. — Електрично таласање.

Према оцени испитивача испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио: да је кандидат положио испит из стручних предмета.

Практични испит, кандидат је полагао 30. марта 1905. год. у другој београдској гимназији. Кандидат је држао практично предавање у VI. разреду реалног одсека друге београдске гимназије, којом је приликом предавао о теми: „*Прва лекција из основа детерминаната*“.

Према оцени целокупног успеха, који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Милан Недељковић, супленат зајечарске гимназије, пријавио се да полаже професорски испит из групе предмета: математика и физика, као главни предмети (чл. 116. тач. 8. зак. о средњим школама) и француски језик. У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић: чланови испитног одбора: Сретен Ј. Стојковић (за школско законодавство и администрацију), Ђорђе М. Станојевић (за физику) Др. Михаило Петровић (за математику), Владислав Вулићевић (за француски језик), Милутин К. Драгутиновић (за српски језик с књижевношћу и историју српскога народа) и Светислав М. Максимовић (за психологију, логику, педагогику и методiku).

Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*О капилярности*“ Оцену о домаћем саставу дали су г. г. Ђорђе М. Станојевић и Др. Михајло Петровић, према чијој је оцени испитни одбор одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну спрему и да по томе може бити пуштен на полагање професорског испита.

Општи испит, кандидат је полагао 21. марта 1905. год. у II београдској гимназији.

Члан испитног одбора г. Милутин К. Драгутиновић испитивао је из српског језика с књижевношћу и историје српског народа. Кандидат је добио ова питања: Претресанье омахака у језику домаћег рада. — Логичка анализа XXIV. Искрице од Н. Томазеа. — Зашто су српске народне епске песме толико превођене у страним књижевностима? — Св. Сава и његов утицај на стају књижевност. — Дубровачко песништво према старој књижевности. — Гундулић. — Качић. — Поглед на оснивање, напредовање и опадање немањинске државе.

Члан испитног одбора г. Светислав М. Максимовић испитивао је из психологије логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Подела чула на механична и хемијска. — Основни осећаји код хемијских чула. — Како се стварају представе о дубини тела? — Изразни покрети код афеката. — Шта је закључак (силогизам)? — Прва силогистичка фигура. — Из којих се премиса може, а из којих не може извести закључак? — Природна и вештачка класификација. — Крајњи циљ васпитања. — Генетички метод у васпитању, — Да ли се са школским васпитањем завршује васпитање у опште? — Како треба изводити математичка правила, и како их

треба утврђивати? — Какве се душевне способности развијају математичком наставом?

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић, испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: О задатку и врстама средњих школа. Наставни план по одредбама законским и прописима министарским. — Правила о кажњавању ученика.

Члан испитног одбора г. Владислав Вулићевић, испитивао из француског језика. Кандидат је читао, преводио и по диктату писао чланак: „Chapitre X“ на страни 48. из књиге: *Cinq semaines en ballon*“, per Jules Verne.

Према оцени испитивача, испитни је одбор усвојивши њихову оцену одлучно: да је кандидат подожио општи испит.

Писмени испит кандидат је полагао 9. априла ове године у II београдској гимназији.

Од питања која су предложили чланови испитног одбора г. г. Ђока М. Станојевић и Др. Михаило Петровић, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио:

„*Механички рад гасова (Изотермично и адијабатско ширење гасова — Потенциран Маријатов закон. — Карнотов циклус и његове последице).*“

Стручни испит кандидат је полагао 11. априла ове год. у II београд. гимназији. Чланови испитног одбора г. г. Ђорђе М. Станојевић и Др. Михаило Петровић, саопштили су оцену о писмену раду кандидату. Испитни је одбор, усвојивши њихову оцену одлучно: да је кандидат у својем писменом раду задовољно све захтеве закона о средњим школама, који се за писмени испит траже и да може бити пуштен на усмени — стручни испит.

Члан испитног одбора г. Ђорђе М. Станојевић, испитивао је из физике. Кандидат је добио ова питања: О спрегивима. — Оса спрега. — Слагање спрегова. — Резонанција код звука. — Висина тона, — Доплеров принцип. — Луминисценција. — Флуоресценција. — Примена спектралне анализе на кретање звезда. — Гранање струја. — Уитстонов мост. — Одредба отпора код струја.

Члан испитног одбора г. Др. Михаило Петровић испитивао је из математике. Кандидат је добио ова питања: Неколике алгебарске парадоксе. — Логаритми негативних бројева. — Израчунати интеграл $\int \frac{e^x dx}{1 + e^{2x}}$ — Обвојнице кривих линија у равни. — Интегралити једначину $\frac{dy}{dx} = 5y - (x = 0)$. — Конструкција криве линије $y(x^2 - 1) - x^3 = 0$. — О конвергенцији бескрајних редова. — Моавров образац и његове тригонометријске примене.

Према оцени испитивача, испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучно: да је кандидат положио стручне испите.

Практични испит, кандидат је полагао 12. априла ове год. у II београдској гимназији. Практично предавање кандидат је држао у VI. разреду

важног одсека друге б. гимназије. Овом приликом кандидат је предавао о теми: „*О примени алгебре на геометрију с нарочитим погледом на решавање планиметријских задатака*“.

Према оцени целокупног успеха који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, испитни је одбор према чл. 132 закона о средњим школама већином гласова одлучио: да је кандидат положио професорски испит

Милан Грол, сулепат треће београдске гимназије, пријавио се да полаже професорски испит из групе предмета: француски језик као главни и српски језик као споредни предмет (чл. 116 тач. 3. зак. о средњим школама) У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић; чланови испитног одбора: Сретен Ј. Стојковић (за школ. законодавство и администрацију), Богдан Поповић (за француски језик с литературом), Павле Поповић (за историју српске књижевности), Др. Бранислав Петронијевић (за психологију, логику педагогику и методiku), Др. Александар Белић (за српски језик) и Милутин К. Драгутиновић (за историју српскога народа).

Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Une farce du XV siècle*“. Домаћи састав оценили су г. г. Богдан Поповић и Павле Поповић. Испитни је одбор према њиховој оцени одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну спремину и да по томе може бити пуштен на професорски испит.

Општи испит кандидат је полагао 11. априла 1905. год у II београд. гимназији.

Члан испитног одбора Др. Бранислав Петронијевић испитивао је из психологије, логики, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: О простим квалитетима осећања. — О природи слике сећања. — О главном аргументу за слободну тему. — О суду у опште. — О закључивању у опште силогистичким фигурама. — Четири методе индуктивног испитивања. — Методе предавања француског језика у гимназијама. — Разлика између учења матерњег и страног језика и циљ учења матерњег језика.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић испитивао је из школ. законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Наставни план за средње школе. — О испитима пријемним, разредним и течајним. — Дужности разредних старешина и њихови административни послови.

Према оцени испитивача, испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит кандидат је полагао 26. априла ове године у другој београдској гимназији. Од питања која је предложио члан испитног одбора г. Богдан Поповић, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио: „*Превести са француског места из Теновог Карлајла, од реченице: „Cette disposition...“ на страни 238 (Hist. de la litt. angl., tome V), до „Н гисане à propos...“ на страни 242.*

Стручни испит, кандидат је полагао 29. априла ове године у II београдској гимназији. Чланови испита г. г. Богдан Поповић и Павле Поповић, просветни гласник, II књ. 1. св., 1905.

испитали су оцену о писмену раду кандидатуву и испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучно: да је кандидат својим писменим испитом задовољно све захтеве закона о средњим школама који се траже за овај испит и да према томе може бити пуштен на усмени — стручни испит,

Члан испитног одбора г. Богдан Поповић испитивао је из француског језика с литературом. Кандидат је добио ова питања: 1) Превод из лакрдије „Pathelin“ стихова: *Par Notre Dame! mon doulx maitre, Vous n'etes pas en bon memoire....* до: *Ah sire! ce n'est pas viandre Pour malades....* — 2) Етимологија речи *mangrebien* и *oye*. — Имперфект глагола *cuidier* — Историја слабог затвореног *e* од латинског до данашњег језика. — Изговор гласа *s* у разна доба историје француског језика — Генитив без предлога у старом француском језику. — Хроничари: *Villehardouin, Joinville, Froissart, Commines. — Montaigne.* — Развој француске драме од средине XIX века до наших дана.

Члан испитног одбора г. Милутин К. Драгутиновић испитивао је из српског језика. Кандидат је добио питање: Српски језик као синтетичан језик; напредовање анализе у њему; аналогија. — Акценти српског језика. — Поглед на науку о гласовима и науку о основама. — Главна значења падежа. — Употреба пређашњих времена. — Замењивање глаголских облика. — Стране речи у српском језику.

Члан испитног одбора г. Павле Поповић испитивао је из историје српске књижевности. Кандидат је добио ова питања: Биографија Стевана Немање од Св. Саве. — Марина Држића пасторали и комедије — Шћепан Мали.

Члан испитног одбора г. Милутин К. Драгутиновић испитивао је из историје српскога народа. Кандидат је добио ова питања: Дооба српске историје. — Најзнатније личности преднемањинског доба. — Поглед на напредовање немањинске државе. — Карактеристика деспота Ђурђа Бранковића.

Према оцени испитача испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучно: да је кандидат положио усмени — стручни испит.

Практични испит кандидат је држао 30. априла ов. год. у II б. гимназији. Кандидат је држао практично предавање у V разреду гимназијског одсека ове гимназије и том је приликом предавао о теми: „*Sindbad le Marin, V voyage, лектира и граматичка анализа*“.

Према оцени целокупног успеха који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, испитни је одбор одлучно: да је кандидат положио професорски испит.

Михаило Грујичић, супленат јагодинске гимназије, пријавио се да полаже професорски испит из групе предмета: математика и физика као главни (чл. 116, тач. 8. зак. о средњим школама) и немачки језик. У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић; чланови испитног одбора: г. Сретен Ј. Стојковић (за школ. законодавство и администрацију), г. Ђока М. Станојевић (за физику), г. Др. Богдан Гавриловић (за математику) г. Ђура Б. Димић (за немачки језик), Гаврило Јовановић (за српски језик с књижевношћу и историју српског народа) и г. Светислав М. Максимовић (за

психологију, логику, педагогику и методу). Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Лемњиската у математици и физици*“. Оцену о домаћем саставу кандидату дали су чланови испитног одбора г. г. Др. Богдан Гавриловић и Ђока М. Станојевић. Испитни је одбор према њиховој оцени одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну спрему и да по томе може бити пуштен на професорски испит.

Општи испит кандидат је полагао 13. априла ове године у другој београдској гимназији.

Члан испитног одбора г. Гаврило Јовановић испитивао је из српског језика с књижевношћу и историје срп. народа. Кандидат је добио ова питања: Граматичка анализа из дела: „*Летње вечери*“, од М. Ђ. Милићевића. — Нешто о поезији Његоша и Бранка. — Први и други устанак српски на Турке 1804. и 1815. године.

Члан испитног одбора г. Светислав М. Максимовић испитивао је из психологије, логики, педагогики и методике. Кандидат је добио ова питања: Разлика између психологије и логики. Психички елементи; њихове заједничке особине. — Изразни покрети. Остале врсте покрета. О свести, перцепцији и аперцепцији. — О обиму и садржини појма. — О закључку. — Основни ставови мишљења. — Важност осећања за развитак воље. — Начело природности у васпитању и настави. — Због чега да буде настава мноштва? На шта треба настава да се наслања? — Које су главне радње у настави? — О понављању. — Стварање појма о негативним бројевима. — Да ли се треба послужити графичким представљањем при обради квадратних једначина са двама непознатима? — Како треба изводити експерименте у физичкој настави? — О писменим задацима.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић испитивао је из школ. законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Послови у средњој школи у почетку школске године. — Оцењивање ученичког успеха. владања и вредноће. — Превођење ученика у старије разреде. — Дужности разредног старешине. — Правила о испиту зрелости.

Члан испитног одбора г. Ђура Б. Димић, испитивао је из немачког језика. Кандидат је читао и преводио из књиге: „*Goethes und Schillers Prose*“ на стр. 91. чланак: „*Aus der akademischen Antrittsrede c.t.c*“ 18. врста. Затим је по диктату писао из књиге: Paul Th Hermann, *Dictatstoffe I*“, на стр. 185 чланак: „*Ein Brief*“.

Испитни одбор је према оцени испитивача одлучио је: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит кандидат је држао 26. априла ов. год. у другој београдској гимназији. Од питања која су предложили чланови испитног одбора г. г. Ђока М. Станојевић и Др. Богдан Гавриловић, а која је испитни одбор усвојио кандидат је изабрао и обрадио:

1) Наћи интеграл функције:

$$e^{x \cos \alpha} (x \sin \alpha)$$

у облику бесконачног реда.

2. Поларна раван неке тачке (x, y, z) према елипсоиду $4x^2 + 9y^2 + 16z^2 = 36$, додирује хиперboloид $4x^2 + 9y^2 - 36z^2 = 36$. Наћи место пола (x, y, z) .

3) Наћи површину затворену луковима ових двеју парабола: $y^2 = 12x$; $x^2 = 12y$.

Стручни испит кандидат је полагао 27. априла ове год. у II беогр. гимназији. Чланови испитног одбора г. г. Ђока М. Станојевић и Д-р Богдан Гавриловић саопштили су оцену о писмену раду кандидату, према чијој је оцени испитни одбор одлучио: да је кандидат својим писменим испитом задовољно захтеве закона о средњим школама који се за овај испит траже и да према томе може бити пуштен на усмени — стручни испит.

Члан испитног одбора г. Д-р Богдан Гавриловић испитивао је из математике. Кандидат је добио ова питања: Биномна еквација. — Моавров образац. — Коњуговано-комплексни корени алгебарских еквација. — Виши изводи производа функција. Имплитне функције и њихови изводи. — Сингуларне тачке $\int \sin x \, dx$. — Одредба површина. — Тангенте и нормале. — Угао између две равни.

Члан испитног одбора г. Ђока Станојевић испитивао је из физике. Кандидат је добио ова питања: Општи обрасци за тежиште. — Тежиште троугласте површине. — Тежиште трапеза. — Промена агрегативних стања. — Топљење. — Топлота топљења. — Кондензовање гасова. — Критичка температура. — Електромагнети. — Примена електромагнета. — Наизменична и једносмислена струја. — Принципи динамо-машина. —

Према одлуци испитивача, испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио: да је кандидат положио стручни испит.

Практични испит кандидат је држао 29. априла ове године у II б. гимназији. Предавање је држао у VI разреду реалног одсека друге б. гимназије, и том је приликом предавао о теми; „*Тригонометријско решавање правоуглих и равнокраких троуглова и правилних многуглова*“.

Према оцени целокупног рада који је кандидат показао у свима деловима стручног испита, испитни је одбор на основу чл. 132 зак. о средњим школама, већином гласова одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Крајем месеца априла испитна је комисија завршила свој рад.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Х Р О Н И К А

ДВАНАЕСТА РЕДОВНА СКУПШТИНА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

која је одржана 6 јуна 1905 године, у 9 часова пре подне у дворници
Више Женске Школе

На дневном реду ове скупштине било је девет тачака. Најпре је председник Управе, г. *Л. Јовановић*, отворио Скупштину и предложио скупштинске секретаре: г.г. *Милоша Зечевића*, свршеног философа и *Миливоја Станојевића*, философа. Скупштина је кандидате примила, а по том:

Тајник г. Ж. О. Дачић чита извештај о књижевном раду управину и наводи разлоге због којих се Управа решила, да изда онаке књиге какве је дала у XIII колу. Даје кратку оцену свију штампаних књига овога кола и вели да се Управа старала колико је год могуће било, да се у народ пусти не само већи број поучних дела, већ и забавних. У тој намери Управа је издавала *Забавник Књ. Задруге*, али је он због слабог одзива морао престати излазити. Но питање о *Забавнику* је у Управи поново покренуто, и она ће, можда још у идућој години, својим читаоцима пружити лепу лектуру страних узоритих умотвора.

Г. Сима Матавуљ предлаже да у *Забавник* идуће године уђе и „Дон Кихот.“ дело које можда цео свет има преведено. Наш превод што га имамо од Ђорђа Поповића, доста је нетачан, а сем тога већ га је прилично и понестало.

Г. Ж. О. Дачић чита извештај о управљању Задругом и о њеној имовини и ширењу. Задруга је за прошлу (1904) годину добила 24 добротвора. Сви су они испунили прописане услове за добротворе, и стога их Управа увршћује у ред ових, захваљујући им на потпомагању и ширењу српске књиге.

Г. Л. Обрадовић, после неколико примедба на благајнички извештај, пита шта је са *Историјом Српскога Народа*, која је требала

да буде наставак оне историје из првих издања Задругиних. Мисле ли г.г. Ковачевић и Јовановић да своје дело приведу крају или ће то остати онако како сад стоји.

Председник г. Љ. Јовановић, одговара најпре на замерке које се односе на извештај, а потом даје објашњење зашто се одустало од даљег издавања његове и г. Ковачевићеве Историје. Вели да је оно мало издање Српске Историје, које је спремљено за средње школе, изашло до сада у три издања, и у сваком од тих издања један исти владалац имао је друга имена. У првоме издању он се звао Првослав, у другоме Чедомир, а у трећем Тихомир. Које је баш право име тога владатоца још се ни данас не зна као што се не знају ни друге важније ствари и догађаји, нарочито из XI и XII века по Хр. Услед те замршености и несрећености које спадају у ово доба, поменуто дело није се могло продужити, а ко зна хоће ли се уопште и продужавати.

На примедбу Обрадовићеву, да Задруга обрати већу пажњу на издавање научних дела, г. Јовановић је одговорио да у правилима није предвиђено издавање научних дела више од једног или два дела годишње, а сем тога ни већина читалаца није за издавање научних дела, пошто зато постоје разна научна друштва и задужбине (Академија Наука, Чуићева и Коларчева Задужбна, и др.)

Г. Х. Лилер констатује опадање чланова Књижевне Задруге и моли Управу да томе потражи и нађе лека, ако је могуће. Што се њега тиче он мисли да се то само тако може отклонити, ако се Управа постара да што боље задовољи публику у сваком погледу. Управа се мора постарати да своје скупштине држи на време, а књиге такође мора издавати на време и бирати међу њима оне, које ће задовољити како образованог тако и необразованог читаоца. И што је најглавније Управа би требала да има људе који ће стално радити само у Задрузи, а не радити стотину послова, па ни један не свршити како ваља.

Ипсцима, вели, не треба давати хонораре пре него што Управи предаду готова дела, и они ће онда више водити рачуна, како о себи тако и о Задрузи.

Д-р Св. Марковић вели да су се оваки и слични предлози, које је поменуо г. Лилер, толико пута досад чули на скупштинама Задругиним, али му се чини да Управа није поклањала довољно пажње ни тим ни другим предлозима, који су долазили од стране разних чланова. У осталом Лилерово мишљење, да се у народу растури што већи број књига, не може бити остварљиво све донде, док се не добије већи број читалаца; а кад тога буде, кад се проценат писмености у народу повећа, повећаће се и број оних који ће књиге и сами тражити. Да се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

онет то постигне требало би установити какво друштво за народно просвећивање, о коме је и раније било речи; отприлике треба онако радити како је то и код Француза заведено, већ толико година.

Г. Љ. Јовановић одговара на примедбе Лилеров и Марковићеве и вели да се у многим питањима која су овде поменута слаже са г. Лилером, нарочито у ономе да књиге треба издавати на време. Но сваки ће признати, вели даље г. Јовановић, да се Управа налази у врло незгодном положају кад јој маса читалаца почне тражити једне књиге, а критичари друге. Задовољити и једне и друге, Управи је често сасвим немогуће.

Што се Марковићевог предлога тиче. Управа је и раније о томе нешто предузимала да се оснује какво друштво, коме ће циљ бити ширење писмености у масу народну, али питање то још није приведено крају.

У своме даљем говору г. Јовановић је пред скупштину изнео један неповољан случај који је задругу задесио и који јој је без сумње и штете нанео. Управа је била спремна да изда чувено Жил Пејово дело „Образовање Воље“ и Додеовог „Набоба,“ али, као што је познато, та су дела већ штампана, једно као засебна књига, а друго у једном дневном листу. Стога је Управа од своје намере морала одустати.

Г. Х. Лилер признаје да Управа има доста тешкоћа при бирању дела која треба да задовоље и критичаре и читаоце са мање развијеним укусом, али је његово мишљење да се прво шири публика задовољи, а што се критичара тиче, за њих се већ зна да не могу бити задовољни ни онда кад Управа изда 90% добрих књига, јер ће они тражити 100%.

Г. Ж. О. Дачић моли скупштину да му не замери, али он мисли да један од главних узрока, што је број чланова Задругиних почео да опада лежи у томе што ми данас имамо и сувише много листова (дневних, недељних и часописа у опште), а сваки више волц да купи новине које добија тако јевтино, него да на једанпут плати 5—6 или 10 динара за књиге које често и не разуме и за које нема ни времена на ни стрпљења да их све прочита.

Г. М. К. Драгутиновић каже да баш стога и треба смањити број штампаних табака и публици дати онолико колико може да прими.

Што се тиче оних штампаних дела, која су извесни људи приватно штампали, он мисли да Управи ништа неће сметати да их и она изда, јер су та дела, без сваке сумње, рђаво преведена.

Г. Ј. Скерлић потпомаже г. Драгутиновића и вели да се „Набоб“ у листу у коме излази врло слабо преводи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

После ове, не тако живе дебате, председник пита скупштину да ли даје разрешницу Управи, другим речима, прима ли извештаје које је тајник мало пре прочитао

На предлог г. Л. Обрадовића, скупштина је извештаје примила, а потом је тајник прочитао имена оних повереника који су се у раду одликовали и тиме стекли право да буду добротвори Српске Књижевне Задруге. Скупштина је то примила к знању и захвалила се на њихову труду и марљивости.

Одмах после тога требало је извршити избор два нова члана у Управу који су по реду избора морали отпасти. (Правила чл. 14.).

Чланови који су по реду избора требали да иступе били су г.г. Љ. Стојановић и Љ. Јовановић, али је скупштина задржала и даље на Управи ова два члана, не хотећи попуњавати њихова места другим лицима, када су они већ ту и када се тога примају.

Ваљало је даље изабрати и једнога члана заменика на место г. К. Ризнића, који због слабости здравља не може редовно посећивати седнице. Скупштина је на његово место изабрала г. Д-ра Св. Марковића, а за прегледаче рачуна: г.г. Н. Ј. Васића (који је и раније био) и К. Поповића, на место г. Ср. Пашића, који, такође због слабости, није могао и даље остати.

С тим је рад дванаесте редовне скупштине закључен у 12 часова пре подне.

М. Ст. Ст.

•••••

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

За чланове утемељаче и добротворе Добротворног фонда шабачке гимназије уписали су се у школској 1904/5 год.

1. г. *Иван и Миливоје браћа Бурковићи*, земљоделци из Дубља среза мачванског положили су 400. дин. за преминулог стрица Јована Бурковића, који је тестаментом завештао ову суму фонду.

2. г. *Маринко Стеванић*, трговац у Шапцу, уписао се са 100. дин. улога за утемељача.

3. г-ђа *Аиђа А. Божићка* уписала је са 100 дин. улога за утемељача своју преминулу сестру *Драгу Адамовићеву*, бив. учителицу осн. школе у Шапцу.

4. г-ђа *Стака Пејићка*, из Лешнице предала је 200 дин. и уписала се за добротвора.

5. г. *Ђорђе Куртовић*, као старалац масе пок. Јосе Куртовића, предао је 240 дин. као легат за 1902—1905. год. по 60 дин. годишње.

6. *Управни одбор Шабачке Банке*, уписао је са 100 дин. улога за утемељача преминулог члана истог одбора Радована Мијатовића, бившег трговца у Шапцу.

7. г. *Анђелко Алексић*, трг. у Владимирцима окр. подринског, уписао је са 100 дин. улога за утемељача свог преминулог брата Андрију Алексића, бившег трговца.

8. г. *Петар Риствић*, трг. у Шапцу, уписао се са 100 дин. улога за утемељача.

9. г. Д-р *Војислав Вељковић*, бив. народни посланик, предао је 500 дин. управ и овог фонда и она га је уписала за добротвора фонда.

Господин *Јован М. Жујовић*, садашњи Министар Просвете, даровао је пре месец и по дана 10 дин. ђацима школе *неменикућске*, да се купи хлеб и месо за ђаке кад буду извршили излет у Космај.

Али, пошто се излет није могао извршити због рђавог времена, то су за овај новац купљене књиге за поклањање о год. испиту.

Господин *Димитрије Митровић* економ из Лукавице, поклатио је *земљиште* школи лукавичкој у округу београдском, на коме је ископан школски бунар.

Господин Д-р *Вој. Вељковић* бив. министар финансија, посетио је школу *Брасинску* и подарно десет динара, да се набаве одабране књижице за награђивање ученика-ца ове школе о овогодишњем испиту;

Господин *Коста А. Магић* управник царинарнице М. Зворничке поклатио је 11 ов. м. школи *Брасинској* десет ком. књига за награђивање ученика-ца ове школе о овогодишњем испиту.

Господин *Антоније М. Стојиљковић* учитељ из Београда, поклатио је школи *Каменичкој* у срезу нишком 12 ком. књига да се раздаду одличним ученицима а за покој душе преминулог му сина Момира ученика II разреда гимназије.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Г. *Петар В. Мартиновић*, учитељ гољубачки и његова г-ђа Василија, изволели су послати књијници *Орљевске* школе пет комада књига, разне садржине, у вредности 4 динара.

Г. *Стева Животић*, кафеџија, поконио је пет комада књига „Београд“ у вредности 2.50 дин. да се раздаду одличним ученицима о годишњем испиту.

За овогодишње испите у основној школи *курушумлијској* изволели су откупити по изврстан број књига за поклањање ђацима о испитима ови пријатељи школе и просвете.

Г.Г. Анта Перовић, ср. економ; Вукоје Тодоровић, капетан I класе; Никола Костић, трговац; Вукајло Божовић, прота; Ахило Михајловић, лекар; Богосав Поповић, свештеник; Никола Недељковић, свештеник; Борђе Ристић, економ; Милан Сарић, трговац; Јован Радовић, пензионер; Милан Дититријевић, преф. ср. писар; Васко Протић, економ; Светислав Филиповић, кафеџија; Љуба Андрејевић, трговац.

Господин *Коста Тасић*, трговац из Ниша, поконио је за одличне ђаке *нишких* осн. школа 60 ком. одабраних књига у вредности 120 дин.

Г. *Љубисав Јовановић*, економ из Вишева и сунруга му Јевросима поклонили су школи *Вишевачкој* 11 комада разних књига за поклањање одличним ученицима о овогодишњем испиту, а за спомен рано-преминулог им сина пок. Владимира бив. ученика I разреда осн. школе.

Свима племенитим дародавцима Управе школске и овим путем најављују своју топлу захвалност.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писача, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ

Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА